STOF

VIDEN OM RUSMIDLER OG SAMFUND

NR. 39 / SOMMER 2021

STOF

STOF/Center for Rusmiddelforskning
Bartholins Allé 10, bygn. 1322, 8000 Aarhus C

Kontakt (også om abonnement): stof@crf.au.dk
Læs mere om STOF eller om abonnement på
www.rusmiddelforskning.dk/stof

Redaktion:
Torsten Kolind (ansvarshavende)
Karina Luise Andersen (redaktør)
Marianne Pilegaard (journalist)

Grafisk tilrettelæggelse
walk.agency

Korrektur:
Niels Sørensen

Illustrationer:
Mathilde Vesterherup

Tryk:
We Produce

Redaktionen afsluttet:
1. april 2021

ISSN:
1397-338X

Oplag:
3500

GENBRUG
Papir lavet af genbrugsmaterialer
FSC® C041505

Miljømærket tryksag
1234 5678

STOF nr. 40 udkommer i efteråret 2021

Hvis du gerne vil vide mere om rusmiddelforskning, så følg Center for Rusmiddelforskning på vores Facebookside 'Rusmiddelforskning' eller på vores twitterprofil @CRF_aarhus

Du kan også modtage vores nyhedsbrev, som udkommer via mail ca. hver anden måned. Du finder tilmeldingslink på forsiden af www.rusmiddelforskning.dk.

STOF udgives af Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet, på bevilling fra Socialstyrelsen. Bladet indeholder både artikler fra forskere på Center for Rusmiddelforskning og fra andre forskere og praktikere. Artikler i bladet dækker derfor ikke nødvendigvis redaktionens eller Center for Rusmiddelforsknings synspunkter, men er baseret på forfatternes egen faglige viden, perspektiver og tilgange.

Artikler eller større uddrag må gengives med kildeangivelse.

Ønsker du at abonnere på STOF?
Så send mail til stof@crf.au.dk

Bladet udkommer tre gange om året,
og abonnementet er gratis.

OBS. Hvis du som abonnent flytter til en ny adresse, så er det vigtigt, at du meddeler det til os på stof@crf.au.dk, da din adresse ikke automatisk bliver opdateret hos os. Dette gælder også, hvis du modtager STOF på din arbejdsplads og skifter job.

Idéer og forslag til nye artikler er også altid meget velkomne. Skriv til stof@crf.au.dk

Hvis du ikke selv ønsker at skrive en artikel, men måske har faglige spørgsmål eller emner, du ønsker at foreslå os at skrive om i STOF, så hører vi også meget gerne fra dig.

Læs mere på www.rusmiddelforskning.dk/stof

Indholdsfortegnelse

04 **Forord**

AF KARINA LUISE ANDERSEN

08 **Vold er en del af hverdagen for mange udsatte grønlændere**

Én gruppe ud til at være mere udsatte end andre, når det drejer sig om vold, nemlig socialt udsatte grønlændere. En igangværende undersøgelse har fokus på, hvordan de forskellige typer af vold kommer til udtryk.

AF SIRI MØRCH PEDERSEN, BAGGA BJERGE OG MAJ NYGAARD-CHRISTENSEN

14 **I stofbehandling til unge bør vi være opmærksomme på, at unge, der har oplevet mange traumer, har særligt svært ved at reducere deres stofbrug**

Undersøgelser viser, at særligt antallet af traumetyper har betydning for, hvor godt unge responderer på rusmiddelbehandling. Derfor er det vigtigt at tænke fokus på traumer ind i behandling til unge.

AF SIDSEL HELENA KARSBERG

20 **COVID-19 har skabt potentiale for helhedstænkning og samarbejder på tværs af udsatte- og rusmiddelområdet**

Da Danmark gik i såkaldt 'lockdown' i marts 2020, lukkede også en stor del af tilbud og indsatser på udsatte- og rusmiddelområdet ned. Denne artikel har fokus på, hvordan nedlukningen blev håndteret i kommuner, regioner og sociale organisationer

AF ANNE TOFT RAMSBØL, BIRGITTE THYLSTRUP, ESBEN HOUBORG OG MAJ NYGAARD-CHRISTENSEN

28 **COVID-19 har tydeliggjort begrænsningerne for socialt udsatte i adgangen til sundhed**

11. marts 2020 annoncerede statsministeren en omfattende nedlukning i Danmark pga. COVID-19-pandemien. Selvom kritiske funktioner, bl.a. rusmiddelbehandling, ikke skulle lukke ned, medførte restriktioner betydelige udfordringer, som markant har påvirket hjælpen til socialt udsatte.

AF BIRGITTE THYLSTRUP, ADRIANA DEL PALACIO GONZALEZ OG ESBEN HOUBORG

KENDTE LIV:
Interview med 'Den skaldede kok' Carsten Olsen

32 **"Jeg har altid været sådan et menneske, der går lige til grænsen ... og så lige tager et skridt videre"**

Under kaldenavnet 'Den skaldede kok' er Carsten Olsen kendt af de fleste danskere som en mand med pondus og succes både i restaurationsbranchen og som tv-kok. Men privat kæmpede han i mange år med et alkoholforbrug, som var tæt på koste ham livet.

AF KARINA LUISE ANDERSEN

38 **Nulpunkt**

AF JESPER STEIN

Unikt litterært bidrag skrevet særligt til STOF af forfatter Jesper Stein

44 **Når danske unge holder forfest, handler det om mere og andet end en billig brandert**

Forfesten er for mange unge en vigtig del af en aften i byen. Denne artikel dykker ned i, hvad der er på spil, når især unge kvinder "gør sig klar" sammen. Det handler nemlig om mere og andet end en billig brandert.

AF MARIA DICH HEROLD

48 **Vi ved ikke nok om konsekvenserne for børn af forældre med rusmiddelproblemer**

Forældres stof- eller alkoholproblemer kan have negative konsekvenser for deres børns helbred og trivsel, men vi ved ikke nok om problemstillingen generelt i Danmark. I mit ph.d.-projekt undersøger jeg derfor nærmere, hvilken betydning forældres rusmiddelproblemer har for deres børns liv.

AF KIRSTEN SØNDERGAARD FREDERIKSEN

52 **Boligsocialt arbejde giver gode rammer til at håndtere rusmiddelproblematikker i udsatte boligområder**

Boligsociale indsatser i udsatte boligområder skaber et solidt potentiale for positive fællesskaber, der kan bidrage til at håndtere de udfordringer, som disse boligområder er præget af, deriblandt rusmiddelproblematikker.

AF JONAS STRANDHOLDT BACH, HENNING WINTHER OG MIGUEL ROMERO MIKKELSEN

PÅ EGEN KROP OG SJÆL - rusmiddelbrugeres erfaring og perspektiv:

58 **Hele familien skal inddrages, hvis rusmiddelbehandling skal være effektiv**

Først da Henrik Halbys familie blev inddraget i hans behandlingsforløb, lykkedes det ham at opnå varig frihed fra rusmidlerne.

AF MARIANNE BÆKBØL

64 **Danmarks første krisecenter for børn og unge giver omsorg, rådgivning og en seng at sove i**

I Joannahuset er døren altid åben, du behøver ikke fortælle dit navn, og du kan frit smide dig i en sofa, åbne køleskabet eller få hjælp og rådgivning. Men håbet er også, at Joannahuset kan være brobygger mellem systemet og de børn og unge, der henvender sig til huset.

AF NANNA STÆRMOSE

72 **Er afhængighed det samme som fangenskab i usynlige bure? *En samtale med professor Bruce Alexander om at turde at tænke anderledes om rusmiddelafhængighed***

Jeg arbejder som psykolog ved Rusmiddelcenter Slagelse, og jeg har talt med canadiske psykolog og forsker Bruce Alexander om at turde tænke kreativt og anderledes, når man undersøger rusmidlers betydning.

AF ERIC ALLOUCHE

78 **5 hurtige til ... Agi Csonka, formand for Børnerådet**

Om levevilkår og rettigheder for børn i familier med rusmiddelproblemer

I hvert nummer af STOF stiller vi fem aktuelle spørgsmål til personer, som varetager arbejde, der er relevant for indsatser og politik på rusmiddelområdet.

ILDSJÆLENE:

82 **Kiehn Ærensgaard, socialkonsulent ved Rådgivningscenter Tønder**

'Ildsjælene' er en artikelserie, hvor der i hvert nummer af STOF vil være et portræt af en medarbejder, der brænder helt særligt igennem i sit arbejde på rusmiddelfeltet.

86 **Nyt fra Center for Rusmiddelforskning**

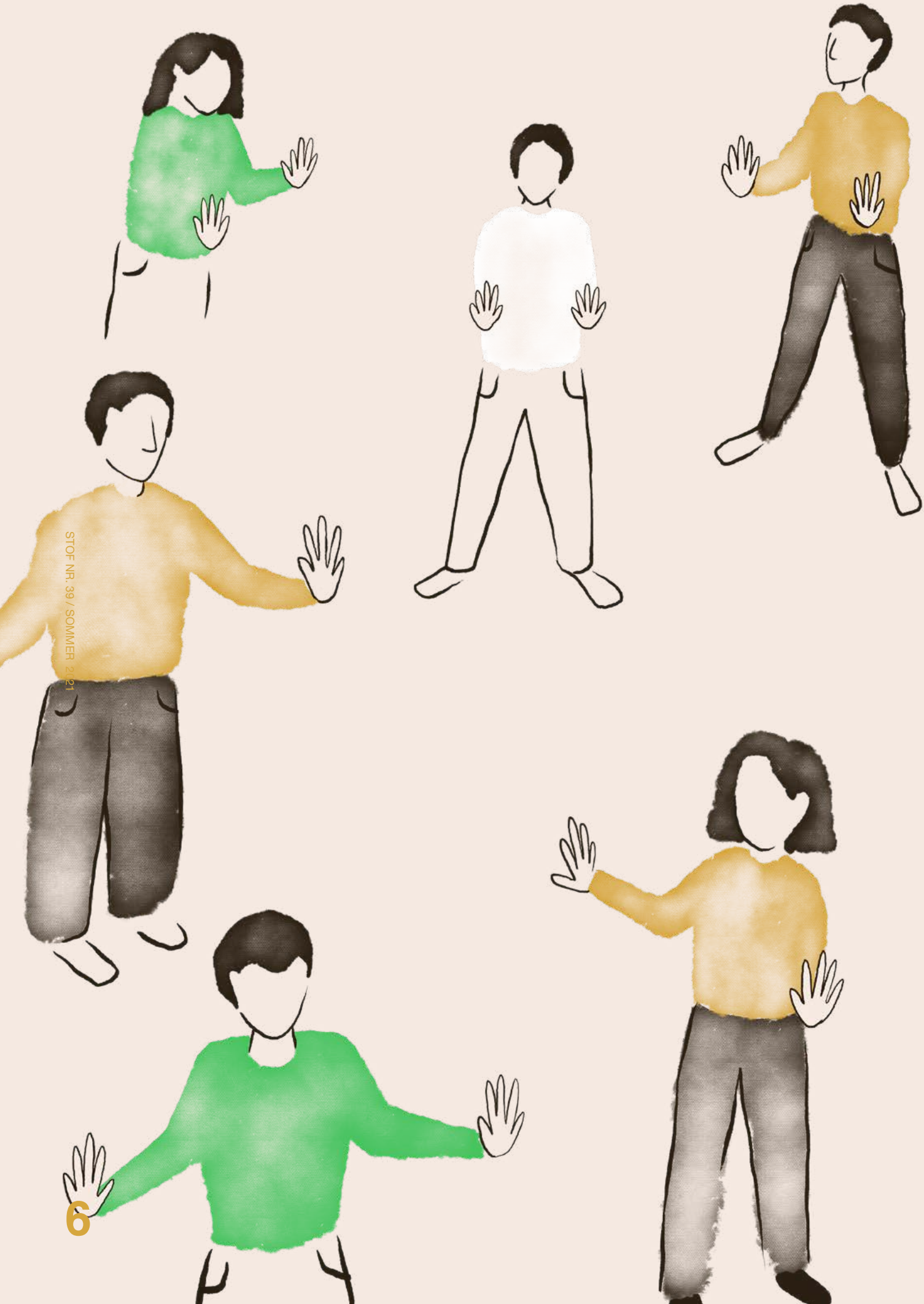

Grænser

Karina Luise Andersen er
cand. mag. og redaktør på STOF

Velkommen til STOF nr. 39 med temaet 'grænser'.

Hvor går grænsen? Og er det kun fantasien, der sætter den? Det spørgsmål har mange af os nok indimellem stillet os selv, fordi verden indtil for nylig kunne betragtes som åben og grænseløs på mange måder. Mulighederne for udvikling og fremskridt fremstod som uendelige for enhver, der havde tro, evne og vilje. Det har selvfølgelig været en skrøbelig illusion og en reel uvirkelighed for alle dem, der har måttet sande, at realiteter og tilfældigheder ofte er det, der sætter de virkelige grænser for, hvad vi som mennesker kan opnå i tilværelsen såvel som på kloden.

Da COVID-19 ramte, blev den blot den tydeligste af alle påmindelser om, at ingenting er grænseløst. Alle (inter)nationale og menneskelige grænser i livet og verden blev med et slag skåret ud i pap og retningslinjer. Pludselig skulle vi forholde os til hinanden på en meget konkret måde, hvor vores evne til konsekvent at fastholde en 1-2 meters imaginær grænsebom til andre var afgørende for, om vi kunne tillade os selv at bevæge os væk fra egen matrikel og ud i det, der før havde været samfundets fællesrum, men nu var blevet en slags ingenmandsland. Mange har "vogtet" sig lidt for og på hinanden på den måde, man kun gør, når man træder ind i disse mellemstykker mellem grænser med øde områder og plads til, at vækster af mange slags kan vokse frit grundet usikkerheden i potentielt forskellige opfattelser af suverænitet. På samme tid har vi også mærket længslen over alle grænser efter dem og det, der plejede at være venner, naboer og fællesskab, men som pludselig befandt sig bag en anden linje, uanset om det er i en anden boble, et andet land eller af en anden overbevisning.

COVID-19 har også været grund til at tale om grænser i forhold til etik, principper og præcedens, for frihed er som udgangspunkt betinget af individets grænser og ansvar for samme. Men borger- og menneskerettigheder blev opfundet for netop at undgå, at individets ret aldrig nogensinde blev truet af, hvad skiftende regeringer og fællesskaber kunne betragte som en overordnet og vigtigere sag. Så hvor går grænsen for, hvor langt vi må gå for at bekæmpe en pandemi eller andre katastrofeoplevelser, har vi nået den, er vi ikke gået langt nok, eller er vi gået for langt uden at have erindringen om betydningen af, hvad vi lagde bag os? Hvornår helliger målet midlet, eller gør det nogensinde det? Det er vigtige debatter, som der ikke må være grænser for, uagtet at en forpligtelse til saglighed, ordentlighed og empati altid må følge med.

I STOF er vi ikke bange for at tage vigtige debatemner op og vende og dreje dem fra mange sider, og derfor undersøger vi i dette nummer grænser på mange forskellige måder. Bl.a. kan du i artiklen om vold mod udsatte grønlændere læse om, at grænsen for, hvad hvem bliver udsat for, kan afhænge af etnicitet. Du kan også læse om, hvordan boligsocialt arbejde i områder, der på mange måder er afgrænset i forhold til resten af samfundet på grund af udsathed, giver gode muligheder for at håndtere rusmiddelproblematikker. I dette nummer bringer vi også to artikler med fokus på COVID-19, som dels omhandler, hvor og hvornår adgangen til sundhed er begrænset for socialt udsatte, og dels, hvordan tværsektorielt arbejde har rykket nogle grænser for helhedstænkning og samarbejder. Som ofte før er der i bladet også flere artikler om unge, bl.a. om, hvorfor traumeoplevelser kan være begrænsende for unges muligheder for at reducere deres stofbrug, og om, hvorfor manglende viden ikke må begrænse vores forståelse af konsekvenser for børn af forældre med rusmiddelproblemer. Læs også om danske unges forfester, og hvordan de ofte er afgrænset af køn. Samt meget, meget andet.

Dette nummers 'På egen krop og sjæl' har Henrik Halby som hovedperson, mens hovedpersonen i 'Kendte liv' er "Den skaldede kok", Carsten Olsen. Du kan læse om socialkonsulent Kiehn Ærensgaard i 'Ildsjælene' og om levevilkår og rettigheder for børn i svarene fra formand for Børnerådet Agi Csonka i serien '5 hurtige til …'. Læs også forfatter Jesper Steins litterære bidrag 'Nulpunkt', skrevet unikt til STOFs læsere, mens musiker Allan Olsen har lånt os ordene fra sin sang 'Vi drikker fordi' på bagsiden af bladet.

Rigtig god læselyst og god sommer.

Karina Luise Andersen
Redaktør

Vold er en del af hverdagen for mange udsatte grønlændere

Vold er en del af alle udsatte miljøer, hvor der indtages rusmidler i Danmark. Dog ser én gruppe ud til at være mere udsatte end andre, når det drejer sig om vold, nemlig socialt udsatte grønlændere. En igangværende undersøgelse har fokus på, hvordan de forskellige typer af vold kommer til udtryk.

AF SIRI MØRCH PEDERSEN, BAGGA BJERGE OG MAJ NYGAARD-CHRISTENSEN

Siri Mørch Pedersen er antropolog og videnskabelig assistent ved Center for Rusmiddelforskning

Bagga Bjerge er antropolog og lektor ved Center for Rusmiddelforskning

Maj Nygaard-Christensen er antropolog og lektor ved Center for Rusmiddelforskning

“Det vil sige, at vold ikke altid skal forstås som konkret fysisk eller psykisk mellemmenneskelig vold, men også som de begrænsninger og ”overgreb” på ens selvbestemmelse og værdighed, som kan følge af oplevelser med diskrimination, stigmatisering, fattigdom og ulighed.”

Socialt udsatte grønlændere er oftere end andre udsatte borgere ofre for kriminalitet, særligt fysisk vold (1). Undersøger man også vold på et strukturelt niveau, som vi senere vil uddybe, men som fx kan være eksklusion fra arbejdsmarkedet og manglende tilknytning til velfærdstilbud, er det tydeligt, at udsatte grønlændere i Danmark ofte befinder sig i en særligt udsat position. Men hvordan opleves det på egen krop og sind at befinde sig i et miljø, hvor forskellige typer af vold er en del af hverdagen?

Vold er andet og mere end fysiske overgreb

En rapport fra Statens Institut for Folkesundhed, der sammenligner udsatte grønlænderes sundhedsprofil med andre socialt udsatte, viser, at udsatte grønlændere i højere grad er ofre for vold end øvrige socialt udsatte (se figur 1 på s. 13) (2). Mens socialt udsatte i langt højere grad end majoritetsbefolkningen udsættes for vold, er det kendetegnende, at volden ofte ikke anmeldes (3, 4). Dette relaterer sig også til en type vold, som kan betegnes som strukturel vold. Det vil sige, at vold ikke altid skal forstås som konkret fysisk eller psykisk mellemmenneskelig vold, men også som de begrænsninger og "overgreb" på ens selvbestemmelse og værdighed, som kan følge af oplevelser med diskrimination, stigmatisering, fattigdom og ulighed (5). Strukturel vold kan opleves som lige så – og nogle gange mere – voldsom end fysisk vold. Undersøgelser peger på, at mange grønlændere i Danmark oplever denne mere implicitte form for vold fx i forhold til manglende adgang til social- og sundhedssystemet, diskrimination eller racisme på arbejdspladser eller stereotyper i samfundet om alkoholvaner – bedst illustreret via begrebet "grønlænderstiv".

På Center for Rusmiddelforskning er vi i gang med et forskningsprojekt, hvor vi bl.a. undersøger netop vold blandt udsatte grønlændere. Blandt andet har vi opholdt os mange timer på værestеder, herberger og udendørs pladser for at lave observationer, der hvor udsatte grønlændere forsamles. Derudover har en del af vores undersøgelse været at interviewe 25 udsatte grønlændere (10 kvinder og 15 mænd), og vi har løbende talt med og været i kontakt med cirka 60 udsatte grønlændere i to større danske byer siden 2019. Derudover har vi interviewet socialarbejdere, der har særligt fokus på målgruppen. Herigennem har vi blandt andet fundet, at der i relation til vold eksisterer forskellige og overlappende voldsoplevelser blandt de udsatte grønlændere, vi har talt med, både som ofre, vidner til og udøvere af vold, hvilket også er kendetegnende for andre socialt udsatte fx i stofmiljøer (6, 7). Flere af de udsatte grønlændere har endvidere en eller anden form for direkte erfaring med mellemmenneskelig vold, fra da de boede i Grønland, og i nogle tilfælde har fx flugten fra partnervold været den direkte årsag til, at de er kommet til Danmark. Selvom der findes mange gode og kvalificerede sociale indsatser fra samfundets side rettet mod målgruppen, viser vores undersøgelse, at strukturel vold stadig er en fast del af hverdagen som udsat grønlænder i Danmark: Oplevelsen af at blive diskrimineret, at blive set ned på, at blive misforstået eller ikke at blive taget alvorligt, når man anmelder vold, fordi det ses som "en del af kulturen", er eksempler på dette.

Vold er som nævnt et flertydigt begreb. Vi præsenterer tre typer af vold, som udsatte grønlændere oplever: 1) Fysisk vold som en "*naturlig*" del af hverdagen; 2) vold som en form for *selvhjælp*, hvor det selv at udøve vold ses som en påkrævet del af at kunne klare sig i miljøet; 3) eksempler på, hvordan strukturelle elementer af volden erfares blandt informanterne.

Alle navne i artiklen er anonymiserede, og øvrige detaljer er ændrede af etiske hensyn

Slåskampe og overfald bliver en "naturlig" del af hverdagen

Lone er en grønlandsk kvinde i starten af 40'erne, som vi har mødt på et forsorgshjem, hvor en stor andel af beboerne har grønlandsk baggrund. Hun fortæller os om sine oplevelser med at bo på hjemmet, og at hun ofte er vidne til vold:

"Lige nu er der meget stille i opgangen. Fordi det er ved at være slutningen eller midten af måneden, nu har de [de andre beboere] næsten ikke flere penge. Starten af måneden, der er det helt galt (…) Slåskamp. Nogle gange, der er nogle, der lige er flyttet derind og ... Ja, det er hårdt. Druk, druk. Lige klokken 7 om morgenen, så råber de allerede."

Ifølge Lone er der en variation i, hvornår der er slåskampe, der hvor hun bor. Hun kæder det særligt sammen med, hvornår beboerne har penge og dermed bedre mulighed for at beruse sig. Samtidig peger uddraget også på den kontekst, volden er indlejret i. Udsatte grønlænderes udfordringer beskrives ofte i relation til det, man kan kalde for 'risikomiljøer' (8) i forhold til sociale

problemer såsom misbrug af rusmidler, hjemløshed og fattigdom, men også i forhold til vold. Dette er følgende uddrag af vores observationsnoter et eksempel på:

Jeg spørger Jens-Peter, en dårligt gående grønlandsk mand, hvad der er sket med hans venstre øje, hvor han har et friskt ar. "Der var en, der tæskede mig, mens jeg lå og sov ovre i natcafeen", fortæller han. Han ved ikke hvorfor, men ved godt, hvem manden er. ... "Hvis jeg ser ham på [navn på et sted], så får han tæsk – mange af mine venner vil hjælpe med at tæske ham", siger Jens-Peter (noter januar 2020).

Jens-Peter beskriver en oplevelse af at være udsat for umotiveret vold – han lå jo og sov. At overgrebet finder sted på et nattilbud for hjemløse, hvor der er personale, understreger den risiko, der kan være forbundet med at færdes i udsatte miljøer.

Vold som selvhjælp: 'Man er nødt til at forsvare sig selv' – og hinanden

På en bænk på en af de pladser i byen, som fungerer som samlingssted for mange udsatte, sidder Ivalu, som er i starten af 50'erne. Hun fortæller, at hun en måned tidligere blev angrebet af en grønlandsk kvinde her på pladsen. Ivalu var på toilettet på pladsen, og da hun gik ud, kom der en kvinde bagfra og rev hende hårdt i hendes hår. Ivalu fortæller, at hun kom i tanke om, at det gør ondt at blive nevet i huden mellem tommel og pegefinger, så det gjorde hun ved kvinden, indtil hun kunne få hende lagt ned på jorden. Derpå gik hun sin vej, hvorefter kvinden igen forsøgte at overfalde hende. *"Jeg slår aldrig"*, siger Ivalu, mens hun slår ud i luften med en knytnæve, *"men man er nødt til at forsvare sig selv".*

Sociologen Donald Black har beskrevet, hvordan brug af vold kan fungere som en form for selvhjælp, der er med til at håndtere konflikter og skabe social orden (9). I sådan et perspektiv kan vold indgå i en form for selvjustits og signalere til andre, at en bestemt handling eller adfærd er uacceptabel. Når de grønlændere, vi har talt med, fortæller om, at de har venner til at tæske overfaldsmænd, eller at de er nødt til at forsvare sig selv, kan det være en del af sådan en måde at skabe selvjustits. Samtidig peger det også på, at der kan være situationer, hvor vold opleves som legitim, fx hvis det handler om at retfærdiggøre et umotiveret overgreb, som når man har brug for at forsvare sig selv.

Black fremhæver, at vold som selvhjælp særligt forekommer i miljøer, hvor beskyttelse fra myndigheder opleves som fraværende eller utilstrækkelig. Ovennævntefortællinger om at måtte ty til selvforsvar kan i forlængelse heraf ses som udtryk for en mangel på andre former for beskyttelse end selvjustits, hvilket fx kan ses i det følgende, som en 42-årig grønlandsk mand fortæller os:

"Den gang sidste år, der var to her, der slog på grønlandske kvinder, den ene tabte [en] tand og alt muligt, og den anden fik bank, og jeg blev nødt til "skal I bare stå her mand!" Jeg blev nødt til og komme derover og hjælpe dem ... og så fik de den her [han viser sin knytnæve]. De prøvede sgu da at stoppe mig, så gør jeg bare sådan her [slå-lyd], og jeg har nogle ar her. (…) Når jeg kigger på dem, der bliver slået, så kommer jeg, og så fik de lige den her skub der. "

De miljøer, som udsatte grønlændere færdes i, kan således være både voldsgenererende og beskyttende på samme tid.

"Jeg er træt af at høre på grønlænderjokes"

Som beskrevet ovenfor er vilkårene i de udsatte miljøer med til at øge forekomsten af konkret, fysisk eller psykisk mellemmenneskelig vold. Men vold kan også forstås som et strukturelt fænomen. Bastian, en midaldrende grønlandsk mand, som vi taler med på et værested, fortæller, at han i de år, han levede som hjemløs, nogle gange oplevede diskriminerende tilråb på gaden fra forbipasserende, og om, hvordan han forholdt sig til en specifik episode, hvor han blev truet på livet af nogle forbipasserende:

"Ja, altså man er nødt til at – hvad hedder det … øh … være neutral for ikke at optrappe sådan nogle dårlig stemning, ikke? (…) Man ofrer den stolthed eller … at det er der, hvor jeg burde kræve min ret, men det gjorde jeg ikke (…) Man kan ikke gøre noget. Jo, man kan gøre noget og betale prisen. Jeg kan banke vedkommende til plukfisk og blive anmeldt og blive straffet. For når jeg ikke – hvad hedder det – den ret har jeg ikke. Altså jeg har ikke ret til at anmelde nogen, når nogen har gjort noget (…)".

Bastian har en oplevelse af ikke at have andre muligheder end at finde sig i trusler fra andre mennesker. Han er bekymret for at optrappe en konflikt, hvis han tager til genmæle, fordi han netop oplever, at han ikke har "ret" til at anmelde

nogen. En sådan oplevelse af eksklusion fra det formelle juridiske system kan ses som udtryk for strukturel vold og er formentligt genkendelig blandt mange udsatte. Der er dog en særlig erfaring blandt udsatte grønlændere med strukturel vold. Eksempelvis har flere af dem, vi har talt med, oplevelser med at blive mødt med stereotype forestillinger om sig selv. En grønlandsk mand, vi taler med, fortæller således om sine erfaringer med at arbejde i Danmark:

"Der er så mange racister på danske autoværksteder. Nu har jeg fået nok; de kører på mig, bare fordi jeg er grønlænder. Jeg er træt af at høre på grønlænderjokes. De kører på mig, fordi jeg er bedre til mit arbejde end dem".

Mødet med grønlænderjokes bliver i praksis en oplevelse af at være ekskluderet fra at være en ligeværdig del af arbejdspladsen – selvom han faktisk har nogle ressourcer at byde ind med. At fordomme mod grønlændere kan medføre, at de bliver ekskluderet fra forskellige tilbud, er nedenstående endnu et eksempel på. En socialarbejder, vi taler med, fortæller om, at hun har oplevet grønlandske kvinder blive afvist af kvindekrisecentre på grund af stereotype forestillinger, selvom de er blevet udsat for partnervold:

"… En anden gang, da jeg prøvede at få en kvinde ind på et krisecenter, blev jeg spurgt direkte, om ikke herbergerne var bedre. Og det var fra det øjeblik, jeg sagde, at hun var grønlandsk. Så siger de: "Jamen grønlandske kvinder passer bare ikke så godt herinde".

Dette er endnu et eksempel på, hvordan strukturel vold optræder på forskellig vis og er med til at begrænse de muligheder, udsatte grønlændere har – og faktisk har ret til – i det danske samfund.

Det er vigtigt at være opmærksom på grønlænderes dobbelte udsathed

De få nedslag i artiklen er eksempler på, hvordan vold kan være et hverdagsvilkår i risikomiljøer, en form for selvhjælp og et strukturelt fænomen. Det er vigtigt at understrege, at vold forekommer i alle udsatte miljøer og ikke er et specifikt fænomen blandt udsatte grønlændere. Dog er denne gruppe dobbeltudsat i forhold til vold, fordi de udsættes for strukturel vold på en anden måde end andre marginaliserede borgere, på trods af de ressourcer de er i stand til at mobilisere for at klare sig igennem tilværelsen, som vi har beskrevet i et tidligere STOF-blad (10).

Den dobbelte udsathed, som udsatte grønlændere befinder sig i, er vigtig at være opmærksom på i sociale strategier og indsatser. Mange steder bliver denne udfordring imødekommet gennem kvalificerede sociale indsatser specifikt rettet mod grønlændere. Det er dog også vigtigt, at der i det almene system, eksempelvis i retsvæsnet, på hospitalerne eller på beskæftigelsesområdet, er en opmærksomhed på den position af at være dobbelt marginaliserede, som udsatte grønlændere befinder sig i.

Figur 1

Udvalgte Indikatorer for selvmord, trusler om vold, fysisk vold samt for seksulle overgreb blandt henholdvis socialt udsatte grønlændere, øvrige socialt udsatte og den generelle befolkning (SUSY-2017) Procent.

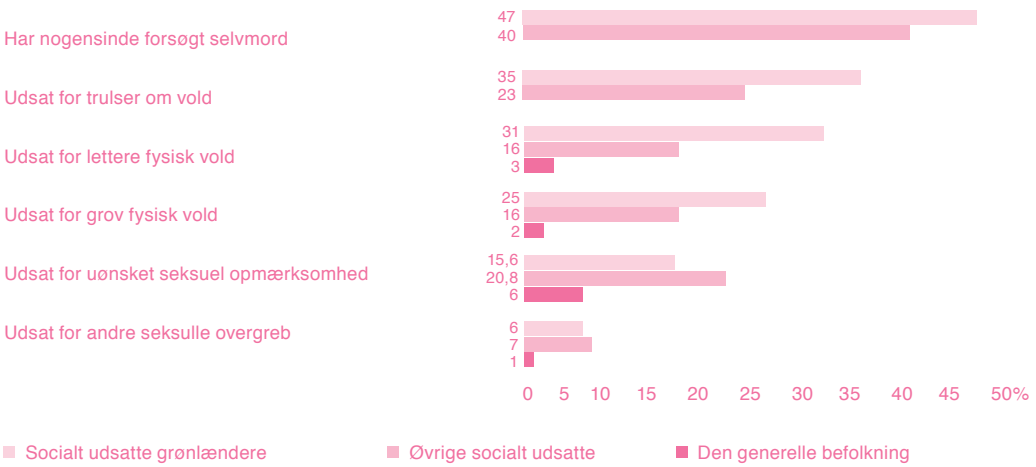

I stofbehandling til unge bør vi være opmærksomme på, at unge, der har oplevet mange traumer, har særligt svært ved at reducere deres stofbrug

Traumer såsom omsorgssvigt eller fysiske og seksuelle overgreb i barndommen har stor betydning for unges rusmiddelbrug. Undersøgelser viser, at særligt antallet af traumetyper har betydning for, hvor godt unge responderer på rusmiddelbehandling. Derfor er det vigtigt at tænke fokus på traumer ind i behandling til unge.

AF SIDSEL HELENA KARSBERG

Sidsel Helena Karsberg er psykolog og adjunkt ved Center for Rusmiddelforskning

Traumatisering er psykisk lidelse, der opstår på baggrund af en ekstremt truende eller rædselsvækkende begivenhed eller serie af begivenheder. Traumereaktioner kan komme til udtryk på mange forskellige måder, men er som oftest karakteriseret ved en række kernesymptomer, herunder vagtsomhed, flashbacks og undgåelsesadfærd. Svære traumereaktioner er desuden ofte akkompagneret af eksempelvis depression og angst.

En lang række undersøgelser har påvist stærke sammenhænge mellem traumeoplevelser og rusmiddelafhængighed (1). **Særligt ser det ud til, at traumatisering i forbindelse med længerevarende omsorgssvigt og gentagne barndomstraumer såsom fysiske og seksuelle overgreb har stor betydning for menneskers rusmiddelbrug senere i livet.** Undersøgelser viser for eksempel, at op imod 80 % af kvinder, der er i rusmiddelbehandling, i løbet af deres liv har været udsat for fysiske eller seksuelle overgreb (2).

Der er flere teorier om, hvorfor traumeoplevelser og traumatisering hænger sammen med rusmiddelbrug. Den mest udbredte teori er, at rusmiddelbruget kan være den enkeltes måde at håndtere følgevirkninger af traumer på. Denne teori kaldes også selvmedicineringsteorien. Ved at selvmedicinere gennem diverse former for rusmidler lettes traumereaktioner såsom angst, undgåelsesadfærd og vagtsomhed.

Andre udbredte teorier fokuserer på, at den livsstil, der følger med et stort forbrug af rusmidler, i sig selv skaber øget risiko for at opleve traumer, og at det således er med til at forklare, at mennesker i rusmiddelbehandling ofte har oplevet en eller flere traumatiske hændelser i deres liv.

Antallet af traumetyper har betydning for, i hvilken grad de unge reducerer deres rusmiddelforbrug

På baggrund af den stærke sammenhæng mellem rusmiddelproblematikker og traumatisering har man inden for rusmiddelbehandlingsområdet været meget interesseret i at vide, om mennesker med en baggrund præget af traumatiske oplevelser er sværere at behandle end mennesker uden en sådan baggrund. Forskningsstudier inden for dette område har typisk undersøgt sammenhængen mellem enten specifikke traumer og behandlingseffekt eller traumatiseringsgrad og behandlingseffekt. Resultaterne fra disse studi-

Foto Elijah Hiett, Unsplash

Figur 1
Forekomst af enkeltstående traumeoplevelser blandt unge i stofbehandling

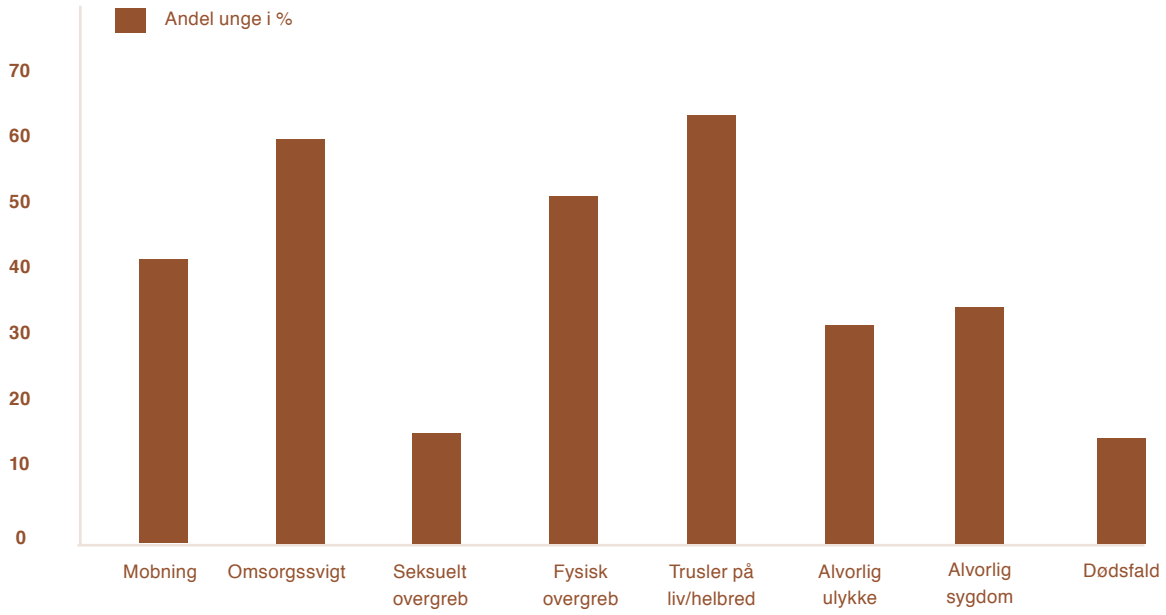

Figur 2
Antal oplevede traumetyper per ung i stofbehandling

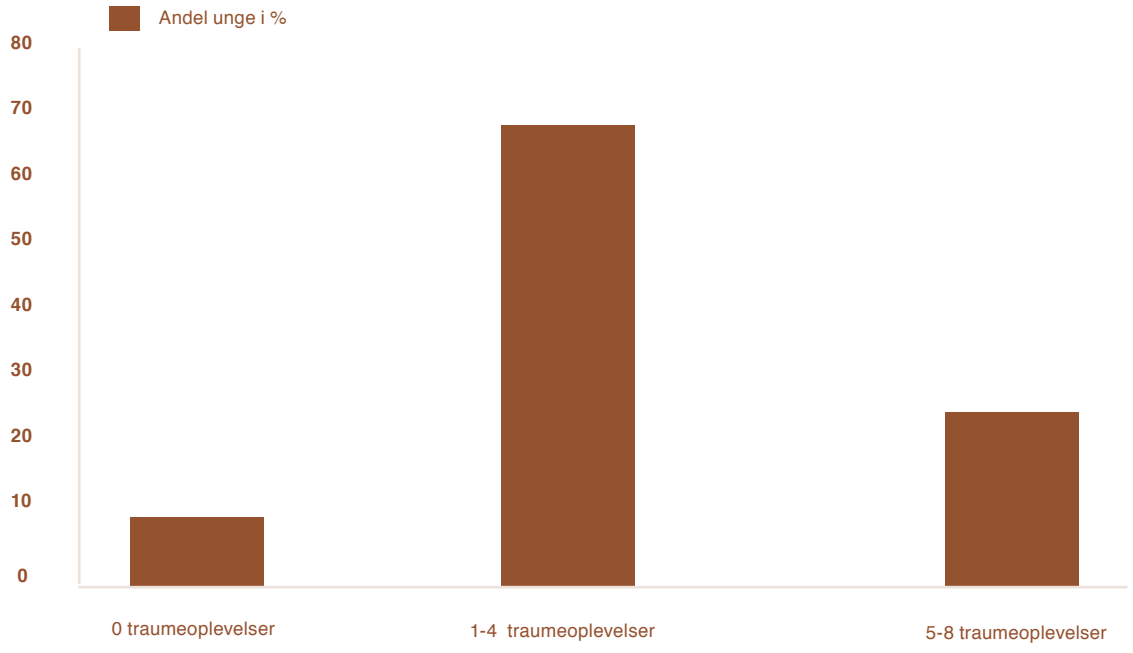

er er blandede, og man kan ikke på baggrund af disse entydigt sige, at traumatisering har en negativ indflydelse på effekten af rusmiddelbehandling (3).

Inden for det seneste årti har traumeforskningen bevæget sig væk fra at undersøge betydningen af enkelttraumer til i stigende grad at undersøge effekten af at have været udsat for mange typer traumer eller det, man kalder 'poly-viktimisering'. Undersøgelser viser, at den negative psykologiske effekt af at være udsat for mange forskellige typer traumer i langt de fleste tilfælde overgår effekten af at have været udsat for et enkelt eller få typer traumer. Man har blandt andet fundet, at mennesker, der er blevet udsat for mange typer traumer, har mere alvorlige psykiske og adfærdsmæssige problemer (4) og har lavere grad af social støtte, selvværd og selvtillid (5) sammenlignet med mennesker, der har været udsat for ingen eller få typer traumer. Effekten af at have været udsat for mange typer traumer er dog endnu ikke blevet undersøgt i forhold til rusmiddelbehandling. På Center for Rusmiddelforskning har vi derfor valgt at undersøge, om antallet af traumeoplevelser har betydning specifikt for fremmøde, trivsel og cannabisindtag i stofbehandling til unge (6).

Til vores analyser anvendte vi data fra forskningsprojektet 'Metodeprogrammet for stofmisbrugsbehandling' (7). I alt inkluderede vi data fra 775 unge mellem 15 og 25 år i stofbehandling i 9 forskellige behandlingscentre i Danmark. De unge havde en gennemsnitsalder på 20,2 år. Ud af de 775 unge var 599 drenge/mænd.

Vi undersøgte, hvor mange af de unge der havde været udsat for én eller flere af følgende potentielt traumatiserende hændelser i deres liv, inden de kom i stofbehandling: mobning, omsorgssvigt, seksuelt overgreb, fysisk overgreb, trusler på liv/helbred, voldsom ulykke, alvorlig sygdom (selv eller nærmeste familie) og dødsfald (forældre eller søskende). Resultaterne kan ses i figur 1 og figur 2.

Efter at have undersøgt, hvor mange – og hvilke – traumeoplevelser de 775 unge havde været udsat for, kiggede vi på sammenhængen mellem antallet af traumeoplevelser og de unges fremmøde i stofbehandling samt udviklingen af deres trivsel i behandling og udvikling – eksempelvis reduktion – i deres brug af cannabis, mens de var i behandling. Cannabisforbrug blev målt ved at spørge til antal ganges forbrug pr. dag inden for den seneste uge. Trivsel blev målt med en sammenlagt score ved at spørge til trivsel i 1) nære relationer, 2) overordnet social trivsel og 3) generel trivsel på en skala fra nul til ti. Fremmøde blev målt på antal fremmødte sessioner i behandlingsforløbet.

På baggrund af analyserne fandt vi, at:

- 92 % af de unge havde oplevet én eller flere typer traumer, og 22,1 % havde oplevet 5 eller flere typer traumer.
- Unge med mange typer af traumeoplevelser havde et højere forbrug af cannabis ved indskrivning og reducerede i lavere grad deres forbrug under behandling sammenlignet med unge med få eller ingen traumeoplevelser.
- Unge med mange typer traumeoplevelser havde lavere trivsel ved indskrivning, men rapporterede samme relative stigning i trivsel under behandling som unge med få eller ingen traumeoplevelser.
- Unge med mange traumeoplevelser mødte frem til lige så mange samtaler som unge med få eller ingen traumeoplevelser.

Det er desværre ikke overraskende, at en rigtig stor andel af unge i stofbehandling har mange voldsomme oplevelser bag sig. Det er dog alligevel tankevækkende, at en femtedel af de unge har oplevet minimum fem af de potentielt traumatiserende oplevelser, vi undersøgte.

Vigtigt med et traumefokus i stofbehandling

Udover at traumeoplevelser kan medføre psykisk lidelse i form af blandt andet PTSD, depression og angst, ved man også, at traumatisering kan påvirke færdigheder, der er essentielle i stofbehandling, såsom indlæringsevne og koncentration. På baggrund af vores analyser kan vi også se, at de unge, der har mange traumeoplevelser bag sig, starter med et højere indtag af cannabis ved indskrivning og har sværere ved at sænke deres indtag i behandlingsforløbet. Disse unge kommer dog til samtalerne i samme grad og faktisk tenderende til i højere grad end unge med få eller ingen traumeoplevelser. Det vil altså sige,

“Undersøgelser viser, at den negative psykologiske effekt af at være udsat for mange forskellige typer traumer i langt de fleste tilfælde overgår effekten af at have været udsat for et enkelt eller få typer traumer.”

at de fastholdes i behandlingen, men er på trods af dette sværere at behandle.

En af årsagerne til, at det er sværere for disse unge at reducere deres forbrug, kunne forklares ud fra selvmedicineringsteorien. Hvis disse unge anvender cannabis som selvmedicinering af traumereaktioner, vil de være meget splittede i forhold til at nedbringe deres forbrug, idet det ofte vil medføre, at deres traumereaktioner forværres. Samtidig fandt vi også, at de unge med mange traumeoplevelser havde et lavere niveau af trivsel ved indskrivning, og selvom deres trivsel stiger i samme grad som for unge med få eller ingen traumeoplevelser under behandling, har de stadig gennemgående et lavere trivselsniveau.

Den store andel af unge med traumeoplevelser understreger vigtigheden af et fokus på disse oplevelser i stofbehandlingsregi. Internationalt er der en stigende tendens til, at man anbefaler et traumefokus i rusmiddelbehandling, og helhedsorienterede interventioner såsom den kognitiv adfærdsterapi-baserede metode "seeking safety" (8) har vist sig at være meget effektive til at nedbringe både rusmiddelforbrug og PTSD-symptomer inden for samme behandlingsramme. I Danmark udbydes traumefokuseret behandling kun i specialiserede virksomheder, og det er ikke en standardiseret del af den kommunale behandlingsindsats. En vurdering af effekten af traumefokuseret behandling i Danmark ville være særdeles interessant i forhold til at vurdere, om det ville være fordelagtigt at gøre den til et standardiseret tilbud. Denne viden har vi dog for nuværende ikke.

Sammenlagt tyder vores resultater på, at unge med mange typer traumeoplevelser er mere sårbare i form af et højere forbrug af cannabis og en lavere trivsel, når de indskrives i stofbehandling. Yderligere ser det ud til, at denne gruppe unge har sværere ved at reducere deres forbrug af cannabis i behandlingsforløbet. Derfor kan vi på baggrund af vores nuværende viden pege på, at det er vigtigt, at behandlere har øje for denne sårbarhed i behandlingsforløbet.

Referencer:

1) Sturm DC. A Review of the Research on the Relationship Between Substance Abuse and a History of Exposure to Trauma http://www.counseling.org/knowledge-center/vistas: American Counselling Association; 2012 [

2) López-Castro T, Hu MC, Papini S, Ruglass LM, Hien DA. Pathways to change: Use trajectories following trauma-informed treatment of women with co-occurring post-traumatic stress disorder and substance use disorders. Drug and Alcohol Review. 2015;34(3):242-51.

3) Hildebrand A, Behrendt S, Hoyer J. Treatment outcome in substance use disorder patients with and without comorbid posttraumatic stress disorder: A systematic review. Psychother Res. 2015;25(5):565-82.

4) Charak R, Ford JD, Modrowski CA, Kerig PK. Polyvictimization, Emotion Dysregulation, Symptoms of Posttraumatic Stress Disorder, and Behavioral Health Problems among Justice-Involved Youth: a Latent Class Analysis. J Abnorm Child Psychol. 2019;47(2):287-98

5) Turner HA, Shattuck A, Finkelhor D, Hamby S. Effects of Poly-Victimization on Adolescent Social Support, Self-Concept, and Psychological Distress. J Interpers Violence. 2017;32(5):755-80.

6) Karsberg S, Hesse M, Pedersen MM, Charak R, Pedersen MU. The impact of poly-traumatization on treatment outcomes in young people with substance use disorders. BMC Psychiatry. 2021;21(1):140.

7) Pedersen MU, Pedersen MM, Jones S, Holm KE, Frederiksen KS. Behandling af unge, der misbruger stoffer: En undersøgelse af 4 behandlingsmetoders effekt. Aarhus: Aarhus Universitet, Institute for Psychology CfAadr; 2017.

8) Hien DA, Morgan-Lopez AA, Campbell ANC, Saavedra LM, Wu E, Cohen L, et al. Attendance and substance use outcomes for the Seeking Safety program: Sometimes less is more. Journal of Consulting and Clinical Psychology. 2012;80(1):29-42.

COVID-19 har skabt potentiale for helhedstænkning og samarbejder på tværs af udsatte- og rusmiddelområdet

Da Danmark gik i såkaldt 'lockdown' i marts 2020, lukkede også en stor del af tilbud og indsatser på udsatte- og rusmiddelområdet ned. Denne artikel har fokus på, hvordan nedlukningen blev håndteret i kommuner, regioner og sociale organisationer, og herunder hvilke muligheder for tværsektorielle samarbejder der opstod.

AF ANNE TOFT RAMSBØL, BIRGITTE THYLSTRUP, ESBEN HOUBORG OG MAJ NYGAARD-CHRISTENSEN

Anne Toft Ramsbøl er antropolog og virksomhedspraktikant ved Center for Rusmiddelforskning

Birgitte Thylstrup er psykolog og lektor ved Center for Rusmiddelforskning

Esben Houborg er sociolog og lektor ved Center for Rusmiddelforskning

Maj Nygaard-Christensen er antropolog og lektor ved Center for Rusmiddel-forskning

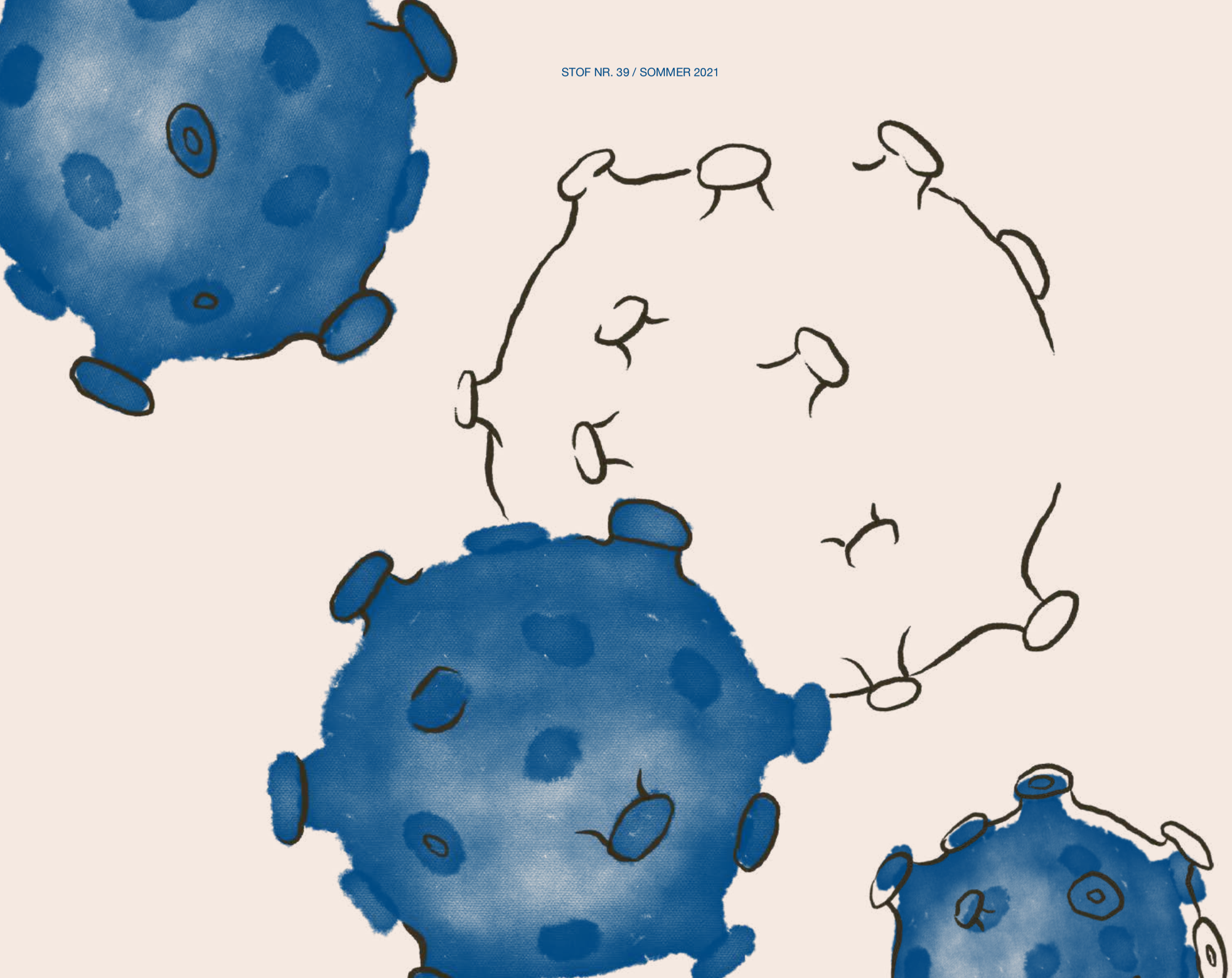

Over et år er gået, siden onsdag d. 11 marts 2020, hvor statsministeren lukkede Danmark ned som følge af en voksende COVID-19-pandemi. Det indebar bl.a. en nedlukning af en stor del af den offentlige og private sektor, herunder nedlukning eller begrænsning af åbningstider for flere tilbud og indsatser inden for socialt udsatte- og rusmiddelområdet. Center for Rusmiddelforskning har – som led i en undersøgelse af, hvordan COVID-19-pandemien påvirkede sociale indsatser på Vesterbro – talt med repræsentanter fra forskellige sektorer i København.

Hvad den officielle ramme sagde …

Da statsminister Mette Frederiksen under pressemødet d. 11. marts 2020 lukkede Danmark ned, nævnte hun, at offentligt ansatte indenfor blandt andet socialt udsatte-området blev betegnet som 'kritiske funktioner' og dermed ikke var omfattet af samme hjemsendelse som andre offentligt ansatte. En lille uge efter udsendte Social- og Indenrigsministeriet en midlertidig bekendtgørelse om socialområdet (der igen blev ophævet d. 10. juni), som bl.a. omfattede, at herberger, værestede og krise-centre skulle forblive åbne, men at kommunerne skulle vurdere den konkrete situation lokalt i tilfælde af behov for prioritering af ressourcer og kapacitet (1). Samtidig understregede Sundhedsstyrelsen, at rusmiddelbehandling på landets rusmiddelcentre også var en kritisk funktion (2).

I dagene lige efter nedlukningen måtte ansatte inden for socialområdet indledningsvist finde viden i Sundhedsstyrelsens generelle retningslinjer om forebyggelse af smitte og hygiejne til "politi og andet frontpersonale uden for sundhedssektoren", som udkom d. 18. marts (3). I slutningen af marts udsendte Sundhedsstyrelsen så retningslinjer og informationsmateriale til rusmiddelbehandlings- og sociale tilbud om smitteforebyggelse og andre praktiske forhold (4, 5), som løbende udkom i opdaterede udgaver. Samtidig oprettede Styrelsen for Patientsikkerhed, kommuner og Socialstyrelsen hotlines, hvor medarbejdere fra socialområdet kunne henvende sig med spørgsmål. I midten af maj, da samfundet begyndte at åbne op igen, udsendte Socialstyrelsen en række retningslinjer om smitteforebyggelse og hygiejne, der aktivt forholdt sig til de målgrupper og problematikker, som ansatte inden for udsatte-området arbejdede med i praksis (6). Samlet set var der i begyndelsen af nedlukningen få informationer og vejledninger på socialområdet, men efterfølgende kom der flere og mere detaljerede retningslinjer. Således udformede den officielle ramme sig i den første periode af nedlukningen inden for det sociale område. Men hvordan udmøntede den sig i praksis, da regioner, kommuner og NGO'er fra den ene dag til den anden skulle forholde sig til en ny situation?

… og hvordan den udmøntede sig i praksis: København – "En brændende platform"

Ifølge de repræsentanter for både Københavns Kommune og NGO'er på Vesterbro, som vi talte med som led i vores undersøgelse, gik deres umiddelbare overvejelser på, hvilke indsatser og tilbud der skulle lukke eller holdes åbne, og under hvilke betingelser dette i så fald skulle ske.

En repræsentant for et NGO-drevet værested på Vesterbro fortalte, at de efter at have besluttet at holde åbent med overbevisningen, at deres brugere ikke ville have andre steder at gå hen, gik i gang med et "kæmpe detektivarbejde" for at finde hoved og hale i retningslinjerne, og hvordan de skulle omsætte dem i praksis:

"(...) vi havde ikke prøvet det før, så det var jo med bind for øjnene og hoppe ud fra et højhus og så håbe, at faldskærmen folder sig ud [griner] på en eller anden måde, ikke?".

Hun fortæller, at hun og andre praksisarbejdere fra Vesterbro desuden gik sammen i et coronanetværk for at drøfte de problemstillinger, som de stod overfor – som for eksempel hvis et socialt tilbud pludselig stod med en bruger med symptomer på COVID-19, der skulle isoleres.

I Københavns Kommune blev der også set alvorligt på situationen. En repræsentant fra ledelsen for socialområdet fortalte os, at de efter nedlukningen gik i gang med at konkretisere, hvad 'kritiske funktioner' dækkede over, samtidig med at de gennem rød-gul-grøn-kategorier individuelt vurderede støttebehovet hos den enkelte borger, og hvorvidt dele af støtten kunne omlægges for eksempel digitalt eller udsættes. Alt imens nåede en central enhed inden for udsatte-området at lukke ned lige efter pressemødet for så at åbne op igen få dage efter, hvilket afspejlede, hvordan de officielle udmeldinger flere steder skabte forvirring og uklarhed. Repræsentanten fortalte os desuden, at han blev inviteret ind i det nævnte coronanetværks arbejde, hvilket udviklede sig til et tværsektorielt lokalt forum, hvor repræsentanter fra både NGO'er og kommunen løbende holdt

“(...) vi havde ikke prøvet det før, så det var jo med bind for øjnene og hoppe ud fra et højhus og så håbe, at faldskærmen folder sig ud [griner] på en eller anden måde, ikke?.”

Tidslinje – covid-19-tiltag og udmeldinger: marts 2020

Forkortelser:
SIM: Social- og Indenrigsministeriet
SST: Sundhedsstyrelsen

06.03.20

Nationale udmeldinger fra regeringen
1. pressemøde: Regeringen opfordrer til, at arrangementer med over 1000 personer aflyses, og at alle følger retningslinjerne om afstand og hygiejne

11.03.20

Nationale udmeldinger fra regeringen
2. pressemøde: "Lockdown". Dagtilbud, skoler mv. lukker. Offentligt ansatte, der ikke har kritiske funktioner, sendes hjem, indendørs forsamlingsforbud - maks 100 personer.

Udmeldinger på social- og rusmiddelområdet
SIM udsender pressemeddelelse: Det understreges, at det sociale område er en del af de kritiske funktioner, der bliver opretholdt

12.03.20

Nationale udmeldinger fra regeringen
3. pressemøde: Regeringen opfordrer alle til at undgå myldretid i den offentlige trafik, flere lande markeres som "røde"

13.03.20

Nationale udmeldinger fra regeringen
4. pressemøde: Landegrænserne lukkes den efterfølgende dag, og alle unødvendige rejser frarådes

Tiltag i Københavns Kommune
Københavns Kommunes nedlukning træder i kraft: Socialforvaltningen udarbejder planer for nedlukning af ikke-kritiske funktioner

15.03.20

Nationale udmeldinger fra regeringen
5. pressemøde: Hjælpepakken, der indeholder trepartsaftalen, præsenteres

16.03.20

Tiltag i Københavns Kommune
Hjemløseenhedens gadeplansarbejdere tilbage på fuld drift på Vesterbro. Bavnehøjhallen indrettes som nødherberg med plads til 50 overnattende

17.03.20

Nationale udmeldinger fra regeringen
6. pressemøde: Offentligt forsamlingsforbud - maks 10 personer. Restauranter, cafeer, indkøbscentre, frisører mv. lukker

Udmeldinger på social- og rusmiddelområdet
SIM udsteder 'Bekendtgørelse om mulighed for midlertidig fravigelse af forpligtelser for det offentlige og af privates rettigheder over for det offentlige på socialområdet som led i håndtering af COVID-19'. Socialstyrelsen opretter en hotline

18.03.20

Udmeldinger på social- og rusmiddelområdet
SST udsender information til politi og andet frontpersonale uden for sundhedssektoren

Tiltag i Københavns Kommune
Reden og Kontaktstedet på Mændenes Hjem begynder at implementere forbuddet mod forsamling af mere end 10 personer

19.03.20

Udmeldinger på social- og rusmiddelområdet
Socialministeriet understreger i et brev til landets kommuner, at den socialpædagogiske bistand til mennesker med handicap eller psykisk sårbare skal fortsætte

Tiltag i Københavns Kommune
Udgående substitutionsbehandling på Vesterbro starter op

Uge 13

Tiltag i Københavns Kommune
Region Hovedstaden etablerer udekørende test for covid-19

23.03.20

Nationale udmeldinger fra regeringen
7. pressemøde: Alle tiltag forlænges til 13.04.20

Udmeldinger på social- og rusmiddelområdet
Socialminister Astrid Krag forlænger en ordning, som normalt sikrer nødovernatning i de kolde vintermåneder, til april

24.03.20

Udmeldinger på social- og rusmiddelområdet
55 nødpladser på krisecentre oprettes. SST udsender informationsmateriale til hjemløse samt brugere og medarbejdere på sociale tilbud

Tiltag i Københavns Kommune
Solterrasserne – et nedlagt plejehjem – indrettes med 64 isolationspladser til socialt udsatte personer med covid-19

26.03.20

Udmeldinger på social- og rusmiddelområdet
SST udsender retningslinjer til ansatte og frivillige i og omkring injektionsrum og til steder, der behandler for akutte opioid-abstinenser, forgiftninger og abstinenser til centralstimulerende stoffer

27.03.20

Udmeldinger på social- og rusmiddelområdet
Sundheds- og hygiejneråd oversættes til grønlandsk. SST udsender retningslinjer til tilbud, der er målrettet udokumenterede migranter

30.03.20

Nationale udmeldinger fra regeringen
8. pressemøde: Regeringen vil overveje en gradvis genåbning efter påske, hvis alt går vel med smittespredningen

Udmeldinger på social- og rusmiddelområdet
SST's retningslinjer til personale på ældre- og sundhedsområdet opdateres til nu også at inkludere personale, der arbejder med socialt udsatte

31.03.20

Nationale udmeldinger fra regeringen
Et enigt folketing har indgået aftale om en hjælpepakke til sociale organisationer, der arbejder med socialt udsatte

Kilder hentet fra https://www.retsinformation.dk/, https://www.stm.dk/, https://sim.dk/, https://www.regeringen.dk/ og https://www.kl.dk/.

møder og diskuterede løsninger på konkrete udfordringer, der opstod hen ad vejen.

På regionsniveau beskrev en repræsentant fra ledelsen udfordringen med COVID-19 og socialt udsatte-området i denne periode som en "brændende platform". Hendes og hendes kollegers bekymringer gik på, om smitten i gademiljøet potentielt kunne udvikle sig med lynets hast og sprede sig i samfundet, da myndighedernes opfordring om at holde sig hjemme for nogle socialt udsatte kan være udfordrende, mens andre ikke har et hjem at trække sig tilbage til. Hun nævnte dertil risikoen for alvorlige COVID-19-sygdomsforløb hos denne gruppe og vurderede således, at der var et akut behov for at finde løsninger i forhold til smitte, behandling, isolation og testning.

COVID-19 har skabt samarbejder på tværs

Som nævnt blev der hurtigt etableret et tværsektorielt lokalt forum med repræsentanter fra NGO'er og Københavns Kommune i dagene efter nedlukningen. Også i forhold til Region Hovedstaden opstod der i denne tid nye former for tværsektorielt samarbejde.

Efter at have været i dialog med både kommunen og praktikere indkaldte en leder fra regionen til et møde d. 17. marts mellem repræsentanter for somatiske- og psykiatriske hospitaler, sociale tilbud, NGO'er, kommunen, akutberedskabet og regionens udsatteråd. Lederen fortalte os, at deltagerne på dette og et opfølgende møde blev enige om, hvilke udfordringer de stod over for, og hvem der var ansvarlige for at løse dem. En repræsentant fra en af NGO'erne fortalte også, hvor usædvanligt det var, at højtstående chefer fra så mange forskellige områder nu sad til bords med praktikere om et fælles fokus på socialt udsatte-området;

"(..) altså masser mennesker og jeg sidder og tænker: "Det her sker simpelthen ikke, det er helt vildt". Og nåh ja, direktøren for 112 og ham, der er chef for akutberedskabet, altså ambulancerne og sociolancen. Det er helt flippet. Sådan et møde ville aldrig have fundet sted under normale omstændigheder."

Hun fortalte, at der i samarbejdet "blev lyttet til praktikerne", og at der som noget nyt "kom hul igennem" til højere ledelseslag i både kommune og region med hensyn til formidling af erfaringer fra NGO'ernes hverdag. For eksempel nævnte hun problematikken om, at socialt udsatte mennesker ofte havner "mellem to stole" (kommune og region), når de har været på hospitalet og herefter udskrives direkte til gaden. Hun hæftede sig ved, at der på disse møder pludselig blev fundet løsninger på problematikken, da det ellers ville udgøre en risiko for folkesundheden, hvis en person indlagt med COVID-19 blev udskrevet direkte til gaden eller forlod hospitalet i utide pga. abstinenser:

"(..) jeg kan bare fortælle, at vi sagde: "Sådan her ser virkeligheden ud, og vi har allesammen et ansvar for, at folk ikke går rundt på gaden (..). Og alle må tage deres del af ansvaret, og hvor jeres ansvarslinjer ligger henne, det må I finde ud af med hinanden. (..) vi kan ikke tage dem. Det plejer vi jo at gøre, selvom vi ikke burde, men det kan vi ikke nu."

En del af løsningen blev, at regionen udsendte foreløbige vejledninger for behandling af abstinenser, så borgere med rusmiddelproblemer ikke behøvede at forlade hospitalet af den grund, og at der i hver kommune blev udpeget en ansvarlig, som hospitalet kunne kontakte, når patienter, der havde brug for et efterfølgende støtte- eller botilbud, blev udskrevet.

Andre tiltag, der blev fordelt og sat i gang under de tværsektorielle samarbejder, var blandt andet etablering af isolationspladser for hjemløse, en mobil testfunktion og testprocedurer, så sygeplejersker på de sociale tilbud kunne udføre COVID-19-tests.

Processerne blev hurtigere og smidigere

Et andet interessant tiltag og samarbejde mellem praksis- og kommuneniveau, der fik vind i sejlene under nedlukningen, var forsøget med fremskudt substitutionsbehandling for mennesker, der ikke formår at henvende sig på et behandlingstilbud eller ikke kan leve op til betingelserne for den almindelig rusmiddelbehandling med faste mødetider m.m. En repræsentant for en af NGO'erne fortalte os, at de inden COVID-19 havde indsendt et forslag til kommunen om netop at afprøve fremskudt substitutionsbehandling som tilbud, og at behandlingen af forslaget, inden COVID-19 kom, tog lang tid, selvom kommunen var imødekommende overfor forslaget:

"(..) så skal vi lige, og så skal vi lige, og det skal lige i plenum og i udvalg og igennem 8 ledelseslag og nogle konsulenter og sådan noget ikke. Så det havde haft sådan sin egen træge gang gennem systemet".

Men så kom COVID-19 og begrænsede mulighederne for, at NGO'ens brugere, der ikke kunne indgå i almindelig stofbehandling, kunne skaffe penge og stoffer, som de plejede, med det resultat, at de gik desperate rundt i Vesterbros gader midt i et virusudbrud.

Repræsentanten kontaktede derfor kommunen igen i håb om at fremskynde beslutningsprocessen omkring forslaget, og to dage efter dette blev en læge sendt ud med medicin til de pågældende brugere, således at stofbehandlingen kom ud til dem fremfor den anden vej rundt.

Disse eksempler på tværsektorielle samarbejder – og mange andre – fortalte repræsentanterne fra de forskellige sektorer, vi har talt med, kunne lade sig gøre, fordi der var enighed om, at de stod over for fælles problemstillinger, som skulle løse*s her og nu* – og at målet ikke nødvendigvis var at komme med perfekte løsninger. Derudover lagde de vægt på betydningen af, at det var ledere med beslutningskompetence, der deltog i samarbejdet, og at lange hørings- og beslutningsprocesser blev forkortet med stor effektivitet til følge. Lederen fra regionen nævner dog samtidig, at de hurtige og pragmatiske løsninger i nogle situationer også medførte dokumentationsmæssige og forvaltningsretlige problematikker, fx at det ikke umiddelbart kunne dokumenteres over for udenlandske socialt udsatte, der ikke havde et CPR-nummer, hvis de var smittet med COVID-19 og skulle i isolation. COVID-19-krisen affødte således både potentialer for samarbejder, hurtig og effektiv handling, men viser samtidig også de problematiske aspekter af, hvad der kan ske, når almindelige forvaltningsmæssige regler og rutiner udelades.

En brændende platform giver mulighed for forandring

"Den brændende platform" og dens fundament for de pragmatiske løsninger og tværsektorielle samarbejder, der opstod på baggrund af nedlukningen i marts 2020 og månederne frem, illustrerer, hvordan kriser og behov for hurtig handling kan være et springbræt videre til handlerum for forandring og nye måder at gøre tingene på (7). **I dette tilfælde var det en global pandemi og en truet folkesundhed, der kom til at fungere som motor for en accelerering af helhedsorienteret tænkning, samarbejde på tværs af systemer og indførelse af brugerorienterede tiltag, som praksis og forskere har talt for i årevis**. I denne artikel har vi ikke været inde på det økonomiske aspekt, der handler om, at mange af de nævnte tiltag blev indført gennem statsfinansierede COVID-19-midler. Med dette i mente ser vi krisen som et eksempel på, hvordan innovation og helhedstænkning på tværs ikke behøver være langt væk, når det gælder, og efterlader spørgsmålet om, hvordan disse vigtige erfaringer aktivt kan bringes videre i en post-COVID-19-tid.

På baggrund af undersøgelsen bliver der publiceret to rapporter: en rapport om brugernes erfaringer under nedlukningen i foråret 2020 og en rapport om det tværsektorielle samarbejde om udfordringerne på Vesterbro i København.

Referencer:

(1) Social- og Indenrigsministeriet. 2020. Bekendtgørelse sikrer den nødvendige hjælp på socialområdet. Lokaliseret d. 10.12.20 på https://sim.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2020/mar/bekendtgoerelse-sikrer-den-noedvendige-hjaelp-paa-socialomraadet/

(2) Folketinget. 2020. Håndtering af COVID-19: Beskrivelse af kritiske funktioner i sundhedsvæsenet under COVID-19. Lokaliseret d. 13.01.21 på https://www.ft.dk/samling/20191/almdel/suu/spm/767/svar/1644761/2167278.pdf

(3) Kommunernes Landsforening. 2020. Håndtering af COVID-19: Information til politi og andet frontpersonale uden for sundhedssektoren. Lokaliseret d. 13.01.21 på https://www.kl.dk/media/23782/haandtering-af-covid-19-information-til-politi-og-andet-frontpersonale-uden-for-sundhedssektoren_18-marts.pdf

(4) Social- og indenrigsministeriet. 2020. Plakater og pjecer giver råd om coronavirus til hjemløse og særligt udsatte. Lokaliseret d. 13.01.21 på https://sim.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2020/mar/plakater-og-pjecer-giver-raad-om-coronavirus-til-hjemloese-og-saerligt-udsatte/

(5) Sundhedsstyrelsen. 2020. Håndtering af COVID-19: Information til ansatte og frivillige i og omkring injektionsrum. Lokaliseret d. 13.01.21 på https://www.sst.dk/da/Udgivelser/2020/Haandtering-af-COVID-19-Information-til-ansatte-og-frivillige-i-og-omkring-injektionsrum

(6) Social- og Indenrigsministeriet. 2020. Retningslinjer for genoptagelse af aktiviteter på det sociale område. Lokaliseret d. 13.01.21 på https://sim.dk/media/38015/retningslinjer-for-genoptagelse-af-aktiviteter-paa-det-sociale-omraade-05052020-pdf.pdf

(7) Christensen-Nygaard, Maj. Bjerge, Bagga. Mørch Pedersen, Siri. 2020. ''Så vi kan se rigtig mange gode ting, der er kommet ud af Covid-19': Medarbejderperspektiver på corona-krisen som potentiale i arbejdet med socialt udsatte borgere.' Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund. Nr. (33): 159-166

COVID-19 har tydeliggjort begrænsningerne for socialt udsatte i adgangen til sundhed

11. marts 2020 annoncerede statsministeren en omfattende nedlukning i Danmark pga. COVID-19-pandemien. Selvom kritiske funktioner, bl.a. rusmiddelbehandling, ikke skulle lukke ned, medførte restriktioner betydelige udfordringer, som markant har påvirket hjælpen til socialt udsatte.

AF BIRGITTE THYLSTRUP, ADRIANA DEL PALACIO GONZALEZ OG ESBEN HOUBORG

Adriana del Palacio Gonzalez er psykolog og lektor ved Center for Rusmiddelforskning

Birgitte Thylstrup er psykolog og lektor ved Center for Rusmiddelforskning

Esben Houborg er sociolog og lektor ved Center for Rusmiddelforskning

Center for Rusmiddelforskning har udført en spørgeskemaundersøgelse i sommeren 2020 med fokus på, hvordan COVID-19-nedlukningen påvirkede rusmiddelbehandling og lavtærskeltilbud. 394 personer deltog i undersøgelsen, primært ansatte i rusmiddelbehandling, ansatte på værestede, herberger, socialpsykiatri, socialsygepleje og lignende. Der deltog også 58 udsatte borgere. I denne artikel fokuserer vi dog udelukkende på ansatte i rusmiddelbehandling og på lavtærskeltilbud, da det er fra disse to typer tilbud, vi har det største antal besvarelser.

Det er gået godt med at finde på fleksible løsninger, men ikke uden udfordringer

De første tiltag i forhold til håndtering af COVID -19 på tværs af tilbud omhandlede særligt hygiejne, bl.a. i form af hyppigere rengøring, øget egen hygiejne og adgang til afspritning og håndvask samt brug af værnemidler. Mange ansatte i rusmiddelbehandling og på lavtærskeltilbud imødekom afstandskravene ved helt konkret at holde større fysisk afstand til de mennesker, der kom på tilbuddene, men også ved at bruge plexiglasskærme, fx ved medicinudlevering, og ved at være færre mennesker til stede, fx via forskudte fremmødetidspunkter for personalet eller ved at lukke et lavere antal brugere af stedet ind ad gangen eller ved at lukke dem ind i hold. Flere ansatte beskriver også yderligere metoder til at leve op til restriktioner og anbefalinger, fx brug af faste afhentningstider af medicin, længere åbningstid ved medicinudlevering, færre personer i stofindtagelsesrum ad gangen samt forbud mod gæster på herberg.

På tværs af behandlingstilbud, værestede etc. var der også stor opmærksomhed på at sikre adgang til COVID-19-test for både ansatte og brugere. At der var tale om opstart af tests under den første nedlukning, ses bl.a. ved, at kun lidt over halvdelen af dem, der deltog i undersøgelsen, svarede, at de kendte til særlige strategier, som den enhed, de arbejdede på, havde udviklet for at sikre brugernes mulighed for at blive testet. COVID-19-tests udførtes bl.a. på enhederne ved hjælp af sundhedsfagligt personale eller via mobile testenheder. Flere behandlingssteder bad dog også folk om at kontakte egen læge, mens der til særligt udsatte mennesker synes at have været en større grad af opsøgende tilbud, der hjalp dem med adgang til test. På flere tilbud blev flere udsatte også tilbudt isolation i aflastningsbolig, hvilket særligt synes at gælde de personer, der overnattede eller opholdt sig på fx herberger eller værestede over længere perioder. En del af de ansatte, der deltog i vores undersøgelse, fortalte, at de dog bl.a. oplevede udfordringer i forhold til lange ventetider på testresultatet, eller at nogle af de særligt udsatte selv aflyste testtider. Derudover var der også vanskeligheder i forhold til manglende bemanding på særlige testcentre, koordinering af testbus, ventetider på at få foretaget en test, skiftende retningslinjer fra Sundhedsstyrelsen, afvisning fra praktiserende læger om at tage test og krav om negativ test ved kontakt med hospitalet. De ansatte i undersøgelsen nævnte også andre udfordringer, såsom at nogle udsatte udenlandske personers manglende registrering i Danmark kunne vanskeliggøre testning og formidling af testresultater. Derudover magtede nogle udsatte personer ikke altid at holde sig isoleret, mens de afventede svar, eller at gå i isolation ved en positiv test, ofte på grund af stofafhængighed og behov for at 'lave mange penge hver dag' eller 'nervøsitet ved udsigten til at komme i isolation', som de ansatte i undersøgelsen beskrev det.

Mange brugere var bekymrede og ønskede hjælp

Et andet aspekt, som kom frem i vores undersøgelse, var den faktor, at restriktionerne, som fulgte med nedlukningen i foråret, medførte betydelige begrænsninger for behandlingssteders og lavtærskeltilbuds mulighed for at imødekomme brugernes bekymringer. På tværs af tilbud oplevede de ansatte, at brugerne særligt var bekymrede for COVID-19 og smitterisiko og manglende fysisk og psykisk trivsel, men også var bekymrede for deres generelle livssituation, f.eks. adgang til overnatning og mad og adgang til stoffer. **Samtidig oplevede de ansatte udfordringer i forhold til at kunne afhjælpe brugernes bekymringer, fordi restriktionerne ofte medførte reduceret adgang til de tilbud, der kunne hjælpe brugerne i hverdagen (fx. varmestuer eller værestede, natcaféer og herberger, bad og håndvask).** Derudover oplevede de ansatte store udfordringer i forhold til at fastholde kontakten med brugerne, blandt andet fordi der var mindre mulighed for at afholde samtaler og møder og mindre adgang til sundhedsrum og sygeplejeklinik. Endelig vurderede de ansatte også, at en del brugere var bekymrede over de øgede priser på stoffer, forringet kvalitet af stoffer og manglende adgang til stoffer som følge af nedlukningen.

I tiden efter nedlukningen reduceredes mange af disse udfordringer dog betragteligt, men vanskeligheder med at opretholde fysisk sikkerhedsafstand fyldte stadig meget og hang givetvis sammen med den gradvise åbning på de fleste tilbud, hvor visse restriktioner blev løsnet. Samtidig var der blandt de ansatte stadig en stor bekymring for at blive smittet eller smitte andre med COVID -19 (en bekymring, som særligt var blandt ansatte i rusmiddelbehandling), og der var stadig udfordringer med øget angst og stress som følge af de ændrede arbejdsvilkår.

Mere fleksibilitet, fremskudt behandling og opsøgende indsatser

Ændringerne i organiseringen af tilbud som følge af restriktioner under og efter COVID-19-nedlukningen medførte dog også nye tiltag, som blev oplevet som positive af de ansatte, særligt i forhold til den øgede hygiejne, adgang til COVID-19-tests og brugen af værnemidler og større fysiske afstand. Derudover blev den øgede fleksibilitet i arbejdsopgaverne vurderet positivt, særligt de mere fleksible rammer for samtaler og møder med mulighed for at bruge elektroniske platforme (telefon- og skærmkontakt) og udendørs kontakt med især brugerne. Flere understregede dog også, at online kontakt ikke burde stå alene, men kun være et supplement til fysiske møder med brugerne.

På tværs af tilbud understregede mange ansatte også, at en mere fleksibel substitutionsbehandling var et særligt positivt aspekt ved nedlukningen. En del af denne tilgang var bl.a. selvadministration af medicin i form af hjemtag af medicin, hjemtag til flere dage og længere perioder mellem afhentning af tag-hjem-doser. Som en del af den mere fleksible substitutionsbehandling blev der flere steder også iværksat øget mulighed for en hurtig og løbende vurdering af den enkeltes situation, i forhold til hvor meget medicin og i hvor kort en periode medicinen kunne hjemtages. Derudover fremhævede de ansatte også de positive aspekter ved mere fremskudt substitutionsbehandling uden for behandlingstilbud via substitutionsteams, behandling i eget hjem eller på opholdssteder og lavtærskeltilbud/herberg. Flere lavtærskeltilbud etablerede derudover også postlevering af fixesæt i eget hjem. Ud over den større fleksibilitet i behandlingen blev der mange steder iværksat mere opsøgende arbejde, blandt andet gennem kortere eller hyppigere hjemmebesøg i forhold til rusmiddelbehandling ved læge og sundhedspersonale, udbringning af medicin til særligt udsatte borgere, abstinensbehandling og afrusning ved alkoholproblemer og madudbringning og kortere trivselsbesøg. Generelt var der på tværs af tilbud øget fokus på madordninger i form af udlevering af mad til udsatte, som ikke kom på værestede, mobile madordninger og flere muligheder for at tilbyde gratis daglige måltider, eksempelvis via 'pop-up'-værestede og madudlevering i stofindtagelsesrum.

2021 – hvad nu?

Alt i alt kan vi konkludere, at mens COVID-19 har påvirket alle i Danmark, så viser vores undersøgelse, at den ligesom megen anden sygdom rammer socialt skævt, og at mennesker med rusmiddelproblemer, som i forvejen ofte er særligt udsatte, oplevede reduceret adgang til behandling og anden støtte. Men selvom COVID-19 medførte markante udfordringer i forhold til at imødekomme borgere i kontakt med rusmiddelbehandling og lavtærskeltilbud, var der mange positivt afledte effekter af den første nedlukning i 2020. Behandlings- og lavtærskeltilbud udviste stor fleksibilitet og forandringsparathed, og flere af de tiltag, der blev iværksat under denne første bølge, har haft potentiale til ikke blot at inddæmme udfordringer i tiden efter, men også pege på, hvordan der kan udvikles forbedringer inden for området mere permanent. Vores undersøgelse peger på, at nogle af de mest centrale fokusområder her er øget fokus på hygiejne, arbejde med mere fleksible åbningstider og øget brug af platforme for kontakt samt mere opsøgende behandling med og uden medicin. Derudover peger vores undersøgelse også på et stort potentiale i forhold til fremadrettet at styrke samarbejdet på tværs af tilbud, eksempelvis mellem værestede og frivillige tilbud og mellem region, kommune og NGO'er.

Der er altså meget potentiale at gå videre med. Men samtidig peger flere af de ændringer, som nedlukningen medførte, på, at der også kan følge andre udfordringer med. Ligesom det beskrives i artiklen 'COVID-19 har skabt potentiale for helhedstænkning og samarbejder på tværs af udsatte- og rusmiddelområdet', som også kan læses i dette nummer af STOF, har prioriteringen af ressourcer under COVOID-19 f.eks. betydet, at flere lavtærskeltilbud i højere grad er begyndt at skelne mellem 'reelt hjemløse' i forhold til forhold til 'funktionelt hjemløse', fordi de 'reelt hjemløse' ikke kunne 'gå hjem' og dermed udgjorde den målgruppe, som de havde et primært ansvar for at hjælpe. Sådanne ændringer i prioritering inden

for målgrupper bør følges tæt, så den samlede udvikling efter COVID-19 styrker området for alle. Siden vores undersøgelse af den første nedlukning i Danmark har det desuden været efterår og vinter – og dermed koldere vejr med ændrede betingelser for de tiltag, der blev iværksat over sommeren 2020. Derfor har vi fulgt op på undersøgelsen med endnu en spørgeskemaundersøgelse, som vil kortlægge, hvad der er sket i tiden i de 'kolde måneder' fra december 2020 til marts 2021. Resultaterne fra denne undersøgelse vil vi skrive om i et senere nummer af STOF.

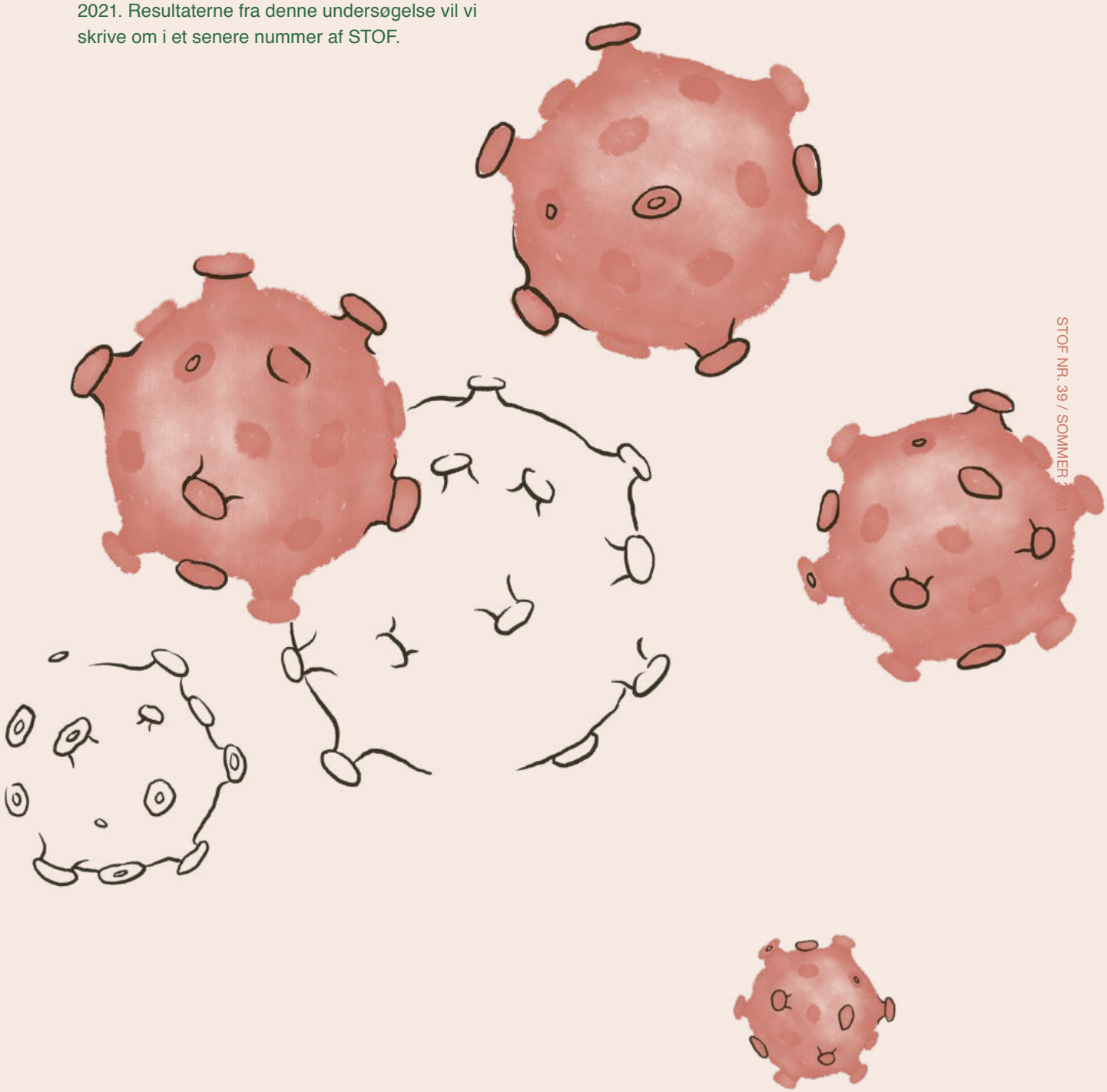

Læs rapporten 'Covid-19 og rusmiddelområdet: Udfordringer og løsninger inden for behandlings- og lavtærskeltilbud' på www.rusmiddelforskning.dk under 'Publikationer' → 'Rapporter'

KENDTE LIV: INTERVIEW MED 'DEN SKALDEDE KOK', CARSTEN OLSEN

Kunstnere, journalister og andre i formidlende professioner arbejder til dagligt med at bringe historier til verden om mennesker, samfundet og livet. Men beretninger fra deres personlige liv kan også ofte vække refleksion, genkendelighed og genklang hos mange. Artikelserien 'Kendte liv' – som tidligere hed 'Stemmer fra Siden' – har fokus på offentligt kendte personer, som har det til fælles med hinanden og mange andre, at de på nært hold kender til, hvordan et problematisk forbrug af rusmidler kan påvirke livet.

Foto: Thomas Lekfeldt/Ritzau Scanpix

”Jeg har altid været sådan et menneske, der går lige til grænsen … og så lige tager et skridt videre”

Under kaldenavnet ’Den skaldede kok’ er Carsten Olsen kendt af de fleste danskere som en mand med pondus og succes både i restaurationsbranchen og som tv-kok. Men privat kæmpede han i mange år med et alkoholforbrug, som var tæt på at koste ham livet.

AF KARINA LUISE ANDERSEN

Karina Luise Andersen er
cand. mag. og redaktør på STOF

”Jeg drak ikke på mit arbejde eller i det hele taget om dagen. Jeg drak først om aftenen, når familien var gået i seng. Jeg kunne nå at drikke en treliters paprødvin plus to flasker vodka på halvanden times tid. Så gik jeg i seng, men vågnede i løbet af natten, når alkoholniveauet i blodet dalede, og så tog jeg hul på den anden dunk papvin, jeg havde stående lige ved siden af mig ved sengen, tog en tår og faldt i søvn igen. Så stod jeg op om morgenen og tog på arbejde, og der var jeg selvfølgelig skidefuld. Og jeg fik det jo ikke bedre i løbet af dagen. Mellem kl. 15 og 17 fik jeg som regel abstinenser ad helvede til, og så kørte jeg hjem. Hvis jeg skulle noget om aftenen, så sørgede jeg altid for, at det var tidligt på aftenen, så jeg kunne komme tidligt hjem og nå at drikke og sove, inden jeg skulle på arbejde igen. Sådan foregik mit liv i de år,” fortæller Carsten Olsen om de mange år, hvor hans alkoholforbrug nåede højder, der ikke alene stressede ham personligt i dagligdagen, men også tærede voldsomt på hans helbred og førte til, at han flere gange blev indlagt på sygehuset og var tæt på at dø.

Carsten Olsen, som fylder 57 år til november, beskriver sit alkoholforbrug som noget, der begyndte i en festkultur i kokkefaget, som han godt kunne lide, men som endte med at eskalere til et personligt overforbrug.

”Det er 40 år siden, jeg kom i lære som kok, og restaurationsfaget var et andet sted dengang. I dag er kokkefaget en uddannelse med skolegang og en på mange måder akademisk tilgang, men sådan var det ikke dengang. Da var det rødder og folk, der ikke rigtig kunne noget andet, som blev kokke. Øl, vin, sprut og drukture var en meget stor del af vores hverdag. I dag er det så i stedet desværre stofferne, der styrer mange steder i branchen,” siger Carsten og tilføjer, at hans alkoholforbrug dog ikke havde taget overhånd på det tidspunkt, og at han på alle tidspunkter i sit liv har været meget ansvarlig og dedikeret i forhold til sit arbejde.

Men fra 2005 og frem blev han meget presset, både af sygdom i familien og på grund af sin restaurant i Tivoli, først kaldet ’Perlen’ og senere ’Den skaldede kok’. Restauranten var plaget af det ene problem efter det andet og måtte til sidst lukke. I den periode eskalerede hans alkoholforbrug voldsomt. Men Carsten Olsen vil helst ikke finde årsagen til sine alkoholproblemer i andet eller andre end sig selv, forklarer han:

”Man kan jo give mange ting skylden for, at man drikker, men en ting er jeg helt sikker på: Det er min egen skyld, hvis jeg drikker. Jeg har aldrig brugt det der med at hænge min hat på, at jeg var presset i den periode. Jeg ved godt, hvor problemet kommer fra, og det er fra mig selv. Så kan man jo selvfølgelig sige, at det blev et middel for mig til at håndtere presset på – en virkelighedsflugt for mig på en eller anden måde – fordi jeg havde også rodet mig ud i alt mulig lort med for mange kvinder og en for hård livsstil i det hele taget, som blev for meget.”

Altid at gå til grænsen og over

Carsten Olsen fortæller, at tendensen med at drikke for meget alkohol, at være sammen med mange kvinder, spise store mængder af mad eller indtage mange piller hænger sammen med, at han har følt sig som en alt eller intet-type.

”Jeg har altid været sådan et menneske, der går lige til grænsen … og så lige tager et skridt videre. For eksempel begyndte jeg på et tidspunkt pludselig at ryge igen efter ikke at have røget i 25 år. Den første dag, jeg tog en cigaret, røg jeg 40 smøger. Dagen efter røg jeg 60. Og dagen efter igen røg jeg 80. Og jeg kan godt fortælle dig, at den eneste grund til, at jeg ikke røg 100, var simpelthen, at jeg ikke kunne nå det. Så jeg har ikke haft det der filter, som mange andre mennesker har, som gør, at de kan være moderate. Hvis jeg gør noget, så gør jeg det helt deroppe, hvor det kan mærkes tydeligt, og hvor det bliver for meget,” forklarer Carsten Olsen og uddyber, at det også er én af årsagerne til, at han helt bevidst har holdt sig fra hårde stoffer, for han kender sig selv godt nok til at vide, at han meget hurtigt ville ende med at ”sniffe hele Istedgade”, som han formulerer det.

Men selvom han på mange andre områder af sit liv havde kendskab til at gå over grænsen, så kalder han alligevel sit alkoholforbrug for vanvittigt. Han vurderer, at han ugentligt drak omkring 21 liter vin og 18 liter vodka, og siger, at det var vigtigt for ham at holde forbruget skjult for sine venner og kolleger. Derfor isolerede han sig meget i de år.

”Jeg vidste godt, jeg var helt ude i hampen, og jeg ville ikke have, at nogen skulle vide det. Jeg var virkelig ikke stolt. Men jeg vidste også, at jeg ikke var færdig med at drikke. Jeg kunne ikke slippe det. Jeg var ikke klar,” fortæller Carsten Olsen og

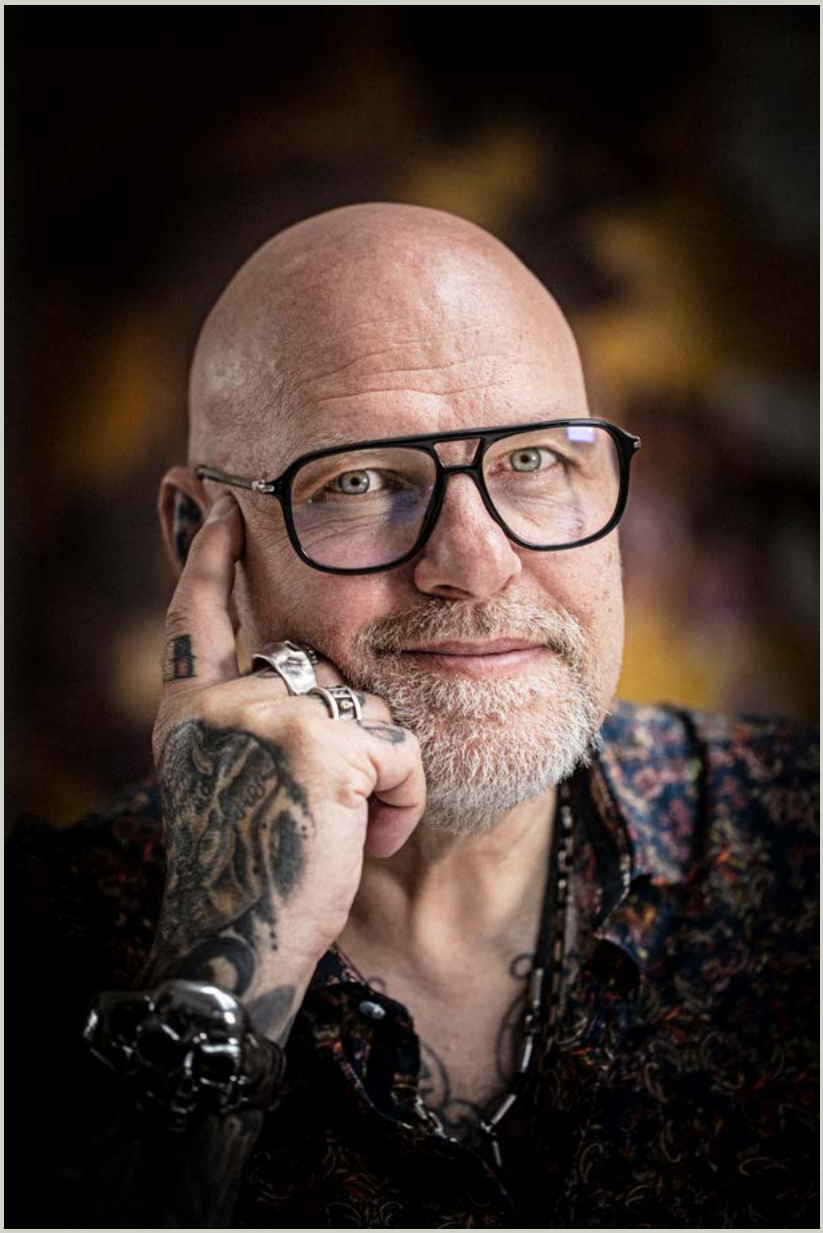

Foto: Hans Ole Madsen

forklarer, at det i sidste ende var kærligheden til sin kone, som fik ham til at stoppe med at indtage alkohol fra den ene dag til den anden.

”Lægen havde givet mig mellem tre og seks måneder at leve i, hvis jeg fortsatte med at drikke, så selvfølgelig var det også en medvirkende faktor. Men egentlig frygtede jeg ikke døden. Den største motivation for mig var, at min kone var ked af det. Derudover endte jeg med at være så træt af mig selv som menneske og over at være årsagen til, at hun var så ked af det,” siger Carsten og fortsætter:

”Jeg var jo godt klar over, at hvis jeg skulle stoppe med at drikke, var jeg også nødt til ikke at være tørstig mere. Og der skal man jo også finde ud af med sig selv, hvornår man ikke er det længere. Jeg vidste, at alkoholen ville slå mig ihjel, for den havde næsten taget livet af mig to gange før. Men hvordan det påvirkede min kone, Helle, var det vigtigste. Hun har aldrig sagt, at jeg ikke måtte drikke, eller skældt mig ud for mit druk. Og det ville heller ikke virke for mig. Tværtimod. Men hun har gjort det meget klart for mig, at det påvirkede både hende og vores liv sammen. Og oveni skete der det, at jeg pludselig blev farfar midt i det hele. Så jeg kunne se, at jeg havde nogle andre ting at leve for end bare at skulle sidde og drikke mig fuld og tage livet af mig selv ganske langsomt.”

’Alt eller intet’ er også en måde at stoppe på

Carsten Olsen og hustruen sad en aften og talte tingene grundigt igennem, og Carsten ender med at sige, at han stopper med at drikke med det samme. Derefter gik parret i seng, men Carsten vågnede om natten og havde det meget dårligt.

”Jeg havde det edderfløjtme skidt, så jeg blev nødt til at vække Helle, og hun vidste med det samme, at det var alvorligt, når jeg gjorde det. Jeg troede seriøst, at min krop var ved at stå af,” fortæller Carsten Olsen og siger, at hans kone googlede sig frem til på internettet, at det kunne være farligt at stoppe så brat med at drikke, og at man i stedet skulle trappe ned lidt efter lidt. Der var ikke meget alkohol i huset, kun nogle alkoholsodavand i køleskabet, som Carsten drak, men det var ikke nok til at dæmpe hans abstinenser. Helle gik ind til naboen og fik fat i seks øl, som dog heller ikke var nok for Carsten. Så det endte med, at Helle midt om natten måtte køre fra parrets bopæl i Espergærde til et værtshus i Helsingør for at købe noget whisky. Da Carsten havde drukket det, faldt han til ro.

”Og så har jeg ikke drukket siden,” siger Carsten og uddyber:

”12. januar i år er det fire år siden, at jeg blev ædru. Efter episoden der om natten havde jeg en uges tid, hvor jeg havde det virkelig skidt. Men jeg har ikke taget antabus eller er gået til AA-møder, og jeg har ikke haft psykologer inde over eller noget som helst. Jeg tog simpelthen en ”kold tyrker”, og det har virket for mig. Jeg drikker bare ikke mere. Det er alt eller intet. Enten stopper jeg med at drikke, eller også gør jeg ikke. Men jeg har jo også min kone, som er en stor støtte. Og hun er god til at fylde vores liv med gode oplevelser og en masse, vi skal. Så vi har byttet mit alkoholforbrug og den måde, det påvirkede vores liv sammen, ud med noget andet og meget bedre, kan man sige.”

Carsten Olsen fortæller, at han ikke frygter at falde tilbage til at drikke igen. Han holder sig helt fra alkohol og kunne ikke drømme om at røre endog bare et enkelt glas vin nu.

”I den første periode havde jeg jo trangen hele tiden. Men så sagde jeg til mig selv, at hvis jeg drikker et glas vin, så har jeg jo selv valgt at komme tilbage dertil i livet. Jeg kan jo ikke komme til Helle bagefter og sige: ”Hov, der faldt jeg sgu lige i vandet”. Det ville jo være mig, der havde valgt at hoppe i vandet. Det er ikke noget med at ”falde” i. **Og så husker jeg mig selv på, hvordan i morgen ville blive, hvis jeg drak det glas rødvin i dag. For jeg ved jo, at jeg ikke ville kunne nøjes med det ene glas. Mit fokus ville ændre sig, og jeg ville igen gå til det som alt eller intet. Og det har jeg ikke lyst til. Jeg har ikke lyst til at ødelægge mit liv, og jeg har ikke lyst til at ødelægge Helles liv.** Vi er hinandens livs kærlighed, og det ville jeg jo smadre fuldstændig. Så for mig bliver det et afgørende valg, jeg træffer: Vil jeg livet med Helle, mine børn og mine børnebørn, eller vil jeg ikke?”

I medgang og misbrug

I november 2020 udkom bogen ’Den skaldede kok – i medgang og misbrug’, hvor Carsten Olsen fortæller om sit liv og om alle de mange gode oplevelser, de gode mennesker og den megen medgang, han føler, han har haft og mødt i tilværelsen, men også om, hvordan det store forbrug af både alkohol og mange andre ting har præget hans liv og hans omgivelser. Han havde egentlig slet ikke lyst til, at bogen skulle skrives,

men det endte med at blive en gave for ham at dele ud af sig selv og sin tilværelse til andre mennesker.

”Min bedste ven i hele verden hedder Pia Brixved, og det er hende, der har skrevet bogen, og det er også hendes idé, at der overhovedet skulle komme en bog om mig. Men jeg sagde nej gennem flere år, fordi jeg ikke havde lyst. Til sidst sagde jeg ja for at få fred,” griner Carsten Olsen og fortæller, at han endte med at blive virkelig grebet af processen og det at grave ned i sin egen historie og fortælle den til gavn for andre:

”Jeg har fået mails fra rigtig mange folk, jeg ikke kender, som er dybt berørte af bogen. Så det har vist sig at være verdens bedste idé at skrive den her bog, fordi den rører og flytter noget hos andre mennesker. Og det er jeg bare så stolt og rørt over. Det gælder ikke kun mennesker, jeg ikke kender personligt, men også nære venner og familie. Jeg fik blandt andet en meget lang besked fra min lillebror, efter han havde læst bogen. Selvom vi altid har været tætte, så var han nødt til at skrive til mig i stedet for ringe eller stå over for mig, for han var bange for at bryde sammen, når han fortalte mig det, han gerne ville sige. Og sådan har den berørt flere mennesker. Fx også min mor, der ellers var bange for at læse bogen. Men hun er rigtig glad for den og følte, at hun oplevede en anden side af mig og fik indblik i nogle ting, som jeg nok ikke ville kunne sige til hende personligt, fordi jeg altid har svært ved sådan noget. Det har altid været vanskeligt for mig at dele ud af mine tanker og følelser. Så også på den måde har hele processen med bogen bare været fantastisk og givende. Og jeg plejer gerne at sige til folk, at jeg synes, at alle bør sætte sig ned og skrive deres historie.”

Nulpunkt

STOF NR. 39 / SOMMER 2021

I dette nummer af STOF er det litterære bidrag skrevet af forfatter Jesper Stein.

Af Jesper Stein

Jeg står på kajen ved Blox. Om en halv time skal jeg til mit første møde på behandlingsstedet. Der sidder et gisp fast i halsen på mig, så jeg ikke kan trække vejret fuldt ned i lungerne.

Solen i vandet er så skarp, at jeg må knibe øjnene sammen. Jeg går hen ad trækajen, tænder en cigaret, vender mig og går hastigt tilbage. Jeg gør det flere gange. Griber mobilen i lommen, tager den op, ser på klokken, putter den tilbage i lommen. Til sidst sætter jeg mig. Jeg kan ikke finde en stilling, der giver mig ro, så jeg rejser mig igen og begynder at gå rundt om bygningens flaskegrønne vinduesfacader, mens jeg ryger smøgen i lange sug.

Min krop har fået stød, den kører på en tør, rastløs og flimrende energi, som korresponderer med eftermiddagens sommervarme på en perfekt måde, min bevidsthed kører endnu hurtigere, som om tankemylderet har sat sig i mit kød og tvinger mig rundt om bygningen, rundt og rundt, væk fra mine tanker, væk mig selv, min uro, min angst.

Jeg er presset af tiden, der går, den går så hurtigt, men den går ikke hurtigt nok til at tage alt mit lort med væk. Jeg skal være der snart, hvad vil de sige, hvordan vil de se mig?

Jeg ved, at det er slut. Jeg har nået min bund. Der er ikke nogen vej tilbage. Så nu skal jeg være ædru. Resten af mit liv. Jeg er helt væk, når jeg tænker på det. Jeg ser på uret. Det er ved at være tid.

Jeg er så hyper, at jeg ikke kan mærke min angst. Jeg er usikker på alt og alle, alle de ting, jeg har troet på i mit liv, er væk; alt det, jeg har troet om mig selv, er væk. Jeg er væk; alle mine ord er blevet gennemsigtige, de kan gennemlyses af den nye tilstand, den nye sandhed om mit liv, hvor løgnene bliver til støv. Alle de ting, andre tror om mig. Det sidste er for massivt. Det er svært at holde ud at tænke på, det er endnu sværere at lade være. Det er fortidens fejltagelser, de ligger som udetonerede vejsidebomber, når jeg ser mig tilbage, og det er bare et spørgsmål om tid, før de eksploderer op i hovedet på mig. Alle mine løgne, alt mit pis. Jeg er tørret ind, jeg kan kvases med en tør knitrende lyd.

Vi sidder i en halvcirkel. På stole. Vores behandler står op. Foran et stort whiteboard. Han er gammel og fortæller vittigheder om Formel 1. Når han kniber øjnene sammen, ligner han Lenin. Vi skal fortælle, hvordan vi har det. Har vi haft drikketrang? Angst? Dårlige eller gode tanker? Og hvordan går det med vores ædruelighedsarbejde? Jeg fortæller om mig selv, jeg er cool, synes jeg. Jeg fortæller, at jeg er selvstændig, har børn og en kone. Endnu.

”Jeg har drukket i mange år, men holdt op for seks år siden. For tre år siden begyndte jeg så igen. Og så blev det bare værre og værre.”

Det er løgn. Jeg har ikke holdt mig fra alkohol i tre år, men kun i ni måneder. Så jeg har i virkeligheden drukket i smug i seks år. Det er samme historie, jeg har

fortalt min kone. Seks eller tre år? Det er helt afgørende for mig. Sandheden er uoverskuelig. Jeg føler, at alt vil styrte i grus, hvis jeg fortæller den. ”Jeg har ikke gjort noget ædruelighedsarbejde, jeg er jo helt ny,” siger jeg.

Første dag kommer jeg i gruppe med en kunstner, en embedsmand, en snedker, en husmor, en psykiater og en konsulent. De andre har været i gang med forløbet i flere uger, nogle er snart færdige, men kunstneren er lige så ny som jeg. De fleste er på min alder, de har alle sammen drukket, kunstneren er ikke fyldt 30, han har været på kokain i tre år.

”Jeg har haft to separatudstillinger,” siger han, når han skal præsentere sig selv. ”SMK har købt tre af mine værker.” Det nævner han, hver gang han skal fortælle, hvem han er. Han hedder Joe.

”Jeg ved bedre,” siger jeg til mig selv. Jeg holder praleriet i stram snor. Mit mindreværd har aldrig været større, men selv om det koger mine knogler op indefra, får det ikke lov til at løbe amok ude i verden og lede efter sin tvilling, jeg har tøjlet mit galoperende behov for at vise, at jeg er noget eller nogen, min selvfølelse er lagt i lænker.

I pauserne står vi i gården og ryger, lyset strømmer ned fra himlen over os, som om nogen har hældt smeltet guld ned i gårdens skakt. Jeg kan let nå to smøger på en pause på 15 minutter. De første gange er jeg alt for nervøs til at tale med nogen, jeg går rundt i små cirkler, ikke for hurtigt, ikke for hektisk, bare bevæge mig uden at vække opsigt, uden at signalere, at jeg ikke ved, hvad jeg skal gøre af mig selv og min krop og mit liv. Jeg er på røven, alle her er på røven, men i den zone, hvor vi er på røven, er der nogen, der har mere styr på det end andre, der er nogen, der har gennemskuet det hele og forstået, at de er på røven. Og den nogen er mig.

Joe kommer over til mig:

”Jeg kan ikke forestille mig, hvordan jeg nogensinde skal holde en fernisering igen,” siger han og ser op i himlen med et underfundigt smil, mens han vifter med sin smøg. Gløden kører rundt i bløde cirkler i luften.

”Måske skal du ikke til fernisering igen, før du kan forestille dig det.”

”Det’ fucking vildt, det, du siger, mand!”

Alle har noget, de kører af hele tiden. Psykiateren påstår, at ingen har bemærket hans misbrug, husmoderen siger, at hun slet ikke har nogen af de problemer, vi andre har, jeg er glad, siger hun, hver gang hun skal redegøre for, hvordan det er gået siden sidst. Det er ikke godt nok, fornemmer jeg, der skal værre ting på bordet. Jeg taler om min angst for at miste min kone, om min angst for fremtiden, men jeg siger altid det der med, at jeg har været ædru i tre år, inden jeg begyndte igen. Det er mit mantra. Det er, som om jeg klamrer mig til den løgn, som om det er den stav, jeg skal stage mig frem gennem sumpen og nå ud i lyset med.

En dag sidder Joe og jeg på en bænk på H.C. Andersens Boulevard og ryger efter behandlingen. Vi ser på himlen over Tivoli, solen er på vej ned, og den lyser skyerne op nedefra, så de får et roseviolet og orange skær.

”Jeg er nervøs for, hvad det betyder for min karriere,” siger Joe. ”Jeg har mødt min gallerist over tre baner coke på en bar under biennalen i Venedig.”

”Tager I altid coke, når I er sammen?”

”Ikke i dagtimerne på hverdage, men ellers. Mand, jeg er sgu bange for, om jeg nogensinde kan noget igen i den verden, hvis jeg hverken må tage coke eller drikke. Det er med så mange steder, mand, jeg har lavet deals, solgt malerier, alt muligt med penge, hvor jeg har været helt væk.”

”Det har ingen betydning,” siger jeg. ”Det eneste, der betyder noget, er det, du laver. Den kunst, du laver. Gør du det godt nok, giver du alt for det? Resten er lige meget. Lige nu tror du, det er vigtigt, men det betyder ikke en skid.”

”Ja, mand.”

”Det er kun dig, det handler om.”

” Yeah. Fuck. Det er noget af det klogeste, nogen har sagt til mig.”

Vi taler meget om løgn til møderne. Om hvor meget vi har løjet. Vi har løjet om vores stof. Alkohol. Kokain. Hash. Det er man nødt til, for at kunne blive ved. Hvis man er ærlig, er der nogen, der siger stop. Så vi lyver. Mest over for os selv. Men det er mere end det. Det er, som om løgnen også er vores egentlige stof, den er alle steder i vores liv, den er min modus og har været det i mange år. Ikke bare den løgn, der skal dække over misbruget. Og løgnene. For sådan er det jo, den ene løgn avler den anden. Og ud af det bunkepul af løgne siver der løgne ind i alle tilværelsens elementer, alle samtaler, alt samvær, måske bortset fra med børnene. Jeg kan simpelthen ikke fortælle sandheden om de mest banale ting. Jeg registrerer det ikke længere. Det kommer bare. Jeg siger, at jeg har været på job, når jeg i virkeligheden har set fodbold, at jeg har holdt møde, når jeg har sovet, at der er store planer med mig på jobbet, selv om der ingen er. Jeg fortæller historier, hvor min rolle er en anden end i virkeligheden, jeg er altid lidt bedre, lidt mere betydningsfuld, lidt renere, modigere, ærligere.

Selv her i rummet har jeg stadig min løgn med mig, jeg skubber den bare fra mig. Jeg har en ubehagelig fornemmelse af, at den skal afsløres. Og jeg vil ikke. Jeg vil lyve. Det er det, jeg kan. Men jeg ved, at jeg ikke kan være her, hvis jeg lyver, det giver ikke nogen mening.

Det er derfor, jeg har det gisp i halsen, et vådt gisp af skam og selvmedlidenhed, der skiller mig fra opløsningen, det er ikke flaskerne, det handler om, det er løgnen. Jeg kan slippe flaskerne, jeg har sluppet dem, jeg bor på hotel eller hos venner, der er fyldte vinreoler, barskabe, minibarer, jeg ser ikke på dem, jeg har ingen trang til at drikke, men jeg kan

ikke slippe mig selv, jeg kan ikke slippe løgnen, selvbedraget, for jeg ved ikke, hvad der kommer i stedet for. Og det gør mig bange.

Hvem er jeg?

Jeg har min løgn med ind til alle samtalerne med de andre, tre gange om ugen á fire timer, den lytter også til deres bekendelser, deres intimeste betroelser, blotlæggelsen af deres skam. Løgnen ser spørgende på mig, mens mine kammerater en for en gennemgår deres kemiske liv foran gruppen, tegner en livslinje på tavlen og plotter hvert eneste sted ind, hvor deres stof har spillet en rolle, så tavlen til sidst er helt sort af ord og begivenheder, og vi alle kan se giften, der har ætset deres liv bort, siden de smagte deres første glas som otte-, ti-, tolvårige. De ser på tavlen, vi ser på den sammen, de græder, vi roser dem, og hver enkelts skam bliver vores egen, det bliver kollektiv skam, som ikke føles så tung at bære, som hvis vi er alene.

Når jeg ligger i hotelsengen om natten og ikke kan sove eller står på parkeringspladsen foran Scandinavia og ryger, forsøger jeg at overbevise mig selv om, at jeg er på rette vej, at jeg ikke kan gøre det bedre. Jeg forhandler med mig selv, prøver at skrive løgnen om. Det er jo på en måde en halv sandhed, fordi jeg ikke havde drukket ret meget de første tre år, nærmest ingenting. 4-6 gange. Eller var det ti? Tæller det som alkoholisme? Og går jeg ikke i behandling og følger den til punkt og prikke? Er jeg måske ikke mere ærlig end nogensinde før i forhold til mit misbrug? Så slemt er det vel ikke at have omskrevet den periode, hvor man var ædru, at have glemt, at den kun varede ni måneder og ikke tre år?

Jeg får hjemmeopgaver, jeg skal forberede mig på, så jeg kan fremlægge dem for gruppen. Det er ikke som at gå i skole igen, der er ikke nogen steder, man kan slå op og finde svar. Jeg kan ikke skrive mig ud af det. Sproget fungerer ikke som skjul længere, og det er skræmmende. Jeg skal se indad og tilbage. Og tage mit liv på mig. Mit forkerte liv. Jeg skal tage det på mig og lægge det fra mig og blive et nyt menneske.

Den samme mand vil drikke igen, siger de. Det lover ikke godt. Nu er jeg ulovlig. Mit liv er forkert. Det er ikke nok at blive ædru, man skal blive en anden. Men hvem? Og er jeg pludselig forkert? Er det hele forkert? Var det så også forkert, at jeg elskede og blev elsket? Var min første store kærlighed bare en løgn? Og kærligheden til min ældste datters mor, var det bare et skinliv? Kærligheden til min kone, vores 20 år og fire børn, var det falskt? Hvordan skal jeg så blive en ny mand? Jeg er 50 år, jeg kan ikke starte om igen. Jeg er nødt til at bygge på det fundament, der har båret mig gennem livet, ellers er der ikke noget.

Det andet liv, hvor er det?

Det er sådan noget, jeg tænker på igen og igen på hotelværelset, mens jeg forsøger at være ærlig og udfylde skemaet. Beskriv dine tre værste oplevelser med alkohol. Nævn de fem værste konsekvenser. Vær konkret, og beskriv situationerne. Jeg når halvvejs igennem, så lader jeg det ligge.

Jeg skal stå ved tavlen og besvare spørgsmålene, skrive svarene op i stikordsform og fortælle gruppen om det. Jeg tager arket med ned på parkeringspladsen, da jeg skal ryge. Læser det igen. Det sidste spørgsmål er det værste. Det er et trick. Det hedder: 'Er der områder af dit liv, hvor du ikke har været ærlig? Hvis ja, tør du dele det med gruppen?' Det er det ord 'tør', der er fælden. Det har fået alle til at komme med noget. Det er jeg også nødt til. En har stjålet fra sin demente mor, en har knaldet sin brors kone, en har kørt sine børn hjem i en kæmpebrandert. Senere sidder jeg og læser arket igen med spørgsmålene på en bænk foran hotellet, mens japanske turister i jakkesæt og aftenkjoler myldrer ud af en stor rød luksusbus for at gå på casino. Jeg har angst. En af dem stopper og beder om ild, en mand i smoking, han er perfekt klædt, han ser på mig, jeg er i shorts og t-shirt. Han undersøger mit ansigt. "You sick?" siger han.

"No no, just sober," siger jeg.

Næste dag bryder jeg sammen foran en husmor fra Kastrup, en murersvend, en psykiater, en arkitekt og en 18-årig pige, der er droppet ud af gymnasiet og nu skylder nogle pushere en halv million.

"Jeg har løjet. Jeg har løjet for alle," siger jeg. "Jeg har ikke kun drukket i tre år, men i seks. Jeg har drukket i smug i seks år."

Jeg giver slip. Det løber ud af mig sammen med mine tårer, til der ikke er mere tilbage. Resten af samtaleterapien sidder jeg forstenet og ser på de andre, på solens rektangler på gulvet, på supervisorens mund, der bevæger sig. Gispet er væk.

Jesper Stein (f. 1965) er forfatter og er kendt for krimiserien om vicepolitikommissær Axel Steen. I 2020 udgav han den anmelderroste roman 'Rampen', som handler om at være barn af et fortvivlet skilsmissehjem og om alkohol og svigt.

Jesper Stein har bl.a. vundet De Gyldne Laurbær og er tildelt Harald Mogensen-prisen for sit forfatterskab.

'Nulpunkt' er skrevet af Jesper Stein unikt til STOF's læsere

Foto: Klaus Holsting

Når danske unge holder forfest, handler det om mere og andet end en billig brandert

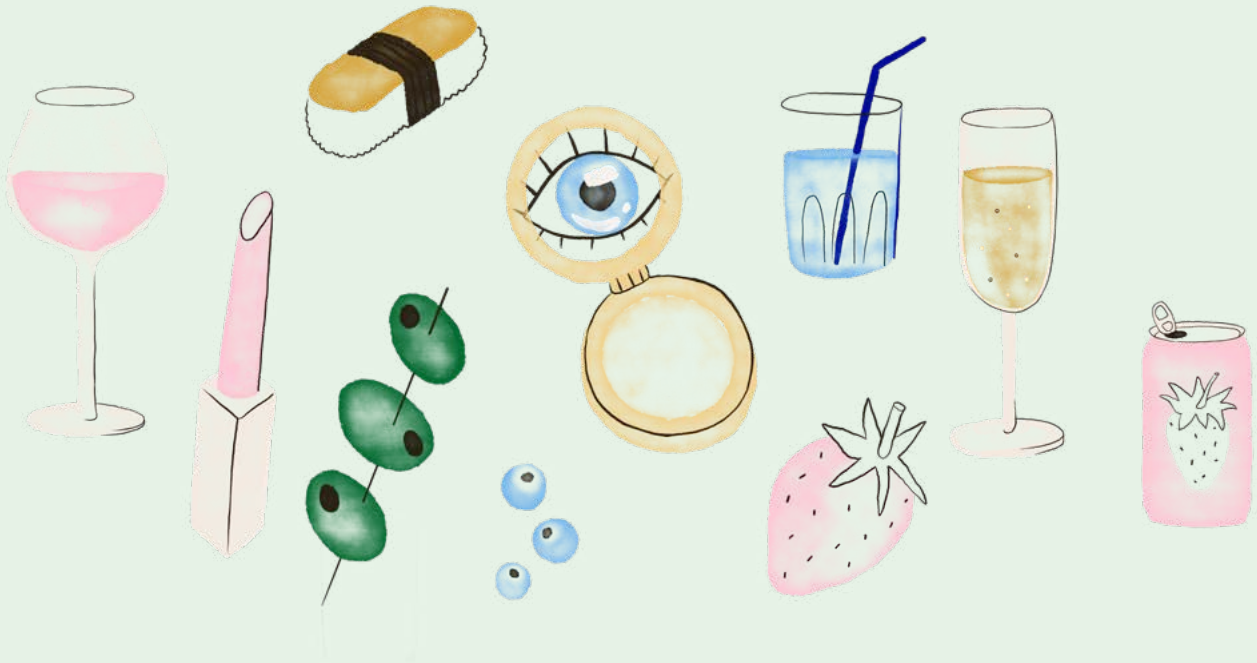

Forfesten er for mange unge en vigtig del af en aften i byen. Det er dér, hvor ”bunden” bliver lagt, stemningen bliver skabt, og håret bliver sat. Denne artikel dykker ned i, hvad der er på spil, når især unge kvinder ”gør sig klar” sammen. Det handler nemlig om mere og andet end en billig brandert.

AF MARIA DICH HEROLD

Maria Dich Herold er psykolog og lektor
ved Center for Rusmiddelforskning

Denne artikel baserer sig på en større dansk undersøgelse lavet af Center for Rusmiddelforskning med fokus på danske unges alkoholvaner og forholdet mellem alkoholbrug, beruselse, køn og kønsnormer. Som en del af undersøgelsen talte vi med 140 danske unge mellem 18 og 25 år om deres alkoholvaner og syn på alkoholbrug. Du kan læse mere om undersøgelsen på: https://psy.au.dk/forskning/forskningscentre-og-klinikker/center-for-rusmiddelforskning/temasider/unge-koen-og-alkoholberuselse/

At gå i byen og drikke alkohol spiller en stor rolle i mange danske unges sociale liv (1). Men hvad foregår der egentlig til forfesten? Hvad laver de unge sammen, før de begiver sig ud i, hvad man kan kalde det "mainstream natteliv" på diskoteker og barer målrettet unge. Vi ved, at alkohol og beruselse spiller en stor rolle for, hvordan de unge forfester og går i byen. Men vi ved også, at der er andre ting på spil, blandt andet at forfesten typisk er struktureret af køn. Eller for at sige det helt enkelt: At unge kvinder ofte holder forfest med andre unge kvinder, og at unge mænd ofte holder forfest med andre unge mænd (2). Det er i mange tilfælde først ude i nattelivet, at de unge mødes på tværs af køn. Forfesten er i sagens natur centreret omkring forberedende aktiviteter, som blandt andet inkluderer at forberede sig på dette møde, komme i den rette stemning ved at spise sammen, høre musik, spille spil og drikke alkohol. Måske derfor oplever mange af de unge, som vi har snakket med, at forfesten, modsat nattelivet, udgør et trygt rum og måske endda er det hyggeligste tidspunkt på aftenen. Her fortæller Hildur (21 år):

"Vi veninder spiser ofte sammen. Vi laver mad eller henter noget takeaway, afhængigt af hvad vi har energi til. Men jeg elsker at lave mad sammen. På dét tidspunkt er vi ikke nødvendigvis fulde endnu. Vi gør lidt ekstra ud af maden, bruger god tid på at spise og rydde op efter os. Og så begynder vi at drikke alkohol – men først har vi haft tid til at se hinanden i øjnene. Det kan jeg virkelig godt lide."

Til forfesten får de unge altså mulighed for at skabe en særlig form for intimitet med hinanden. Festen udgør et rum, hvor de ikke bare "varmer op", men hvor de også "lader op". Og et rum, hvor de forbereder sig på at træde ind i det mere kaotiske, uforudsigelige, men også spændende natteliv senere på aftenen. Dette gælder både for unge mænd og for unge kvinder. Men trods fællestrækkene så spiller køn og 'kønnede' normer en betydelig rolle for, hvordan unge alkoholbrugere forfester og dermed også forbereder sig på at gå i byen senere på aftenen.

At "gøre sig klar" er et kollektivt anliggende for de unge kvinder

Selvom både unge mænd og unge kvinder forfester, og selvom de på tværs af køn synes, det er vigtigt at skabe en god stemning og opnå en passende alkoholberuselse, før de bevæger sig ud i nattelivet, så betyder køn en hel del for, hvorledes forfesten udspiller sig. Især "at gøre sig klar" sammen er en praksis, som rigtig mange af de unge kvinder beskriver og forholder sig til i vores undersøgelse, mens det langt sjældnere bringes op af de unge mænd. Her er det Liv (19 år), der fortæller om, hvordan det foregår, når hun forfester med veninderne:

"Der sker en masse. Vi skruer op for musikken, og så begynder vi at finde ud af, hvad vi skal tage på. Prøver 20 forskellige ting, står og kigger på hinanden og er sådan lidt 'nej, nej, det skal være den anden' … Det er så hyggeligt. Og man sætter hår på hinanden, hjælper hinanden med makeup og det hele. Og så bliver der sagt 'skål' en gang imellem. Vi får noget at drikke og synger med på musikken … Der er så meget, der skal gøres, faktisk, og det er en vigtig del af den måde, vi er sammen på … Og så, 'nå, men nu ser vi mega godt ud, og vi har fået en masse at drikke, og vi har hygget mega meget, så kan vi tage i byen'."

For Liv er dét at gøre sig klar i fællesskab altså en hyggelig og central del af forfesten, hvor veninderne spiller en meget aktiv rolle i forhold til valg af tøj, hår og makeup. Samtidig antyder fortællinger som denne også, at der hersker nogle helt særlige normer omkring, hvordan de unge

Foto Omar Lopez, Unsplash

Foto Kelsey Chance, Unsplash

kvinder ”bør” se ud, når de skal i byen: Det er med Livs ord vigtigt at se ”mega godt ud”. Og det er ikke helt ligetil at beslutte sig for, hvordan man skal klæde sig. Det kræver både støtte og monitorering fra veninderne at ramme ”det rigtige look”.

At ramme ”det rigtige look”

Både vores undersøgelse og den eksisterende forskning peger på, at særligt det ”mainstream natteliv” er præget af kønsnormer, der for de unge kvinders vedkommende betyder, at de skal virke seksuelt tilgængelige og selvsikre, men uden at fremstå ”billige”. Eller med andre ord: At nattelivet på sin vis udgør, hvad human-geografen Qian Hui Tan kalder en ”heteroseksuel markedsplads” (3), hvilket stiller nogle særligt paradoksale krav til, hvordan unge kvinder skal se ud og gebærde sig. Og som de altså forbereder sig på, allerede til forfesten (2). For Michelle (19 år) og hendes veninder kommer dette således til udtryk:

”Vi går efter det, hvor man ikke ser total billig ud, men heller ikke sådan, hvor der er halskrave op og alt det der. Man må ikke vise for meget, men heller ikke for lidt. Det er en god blanding. Jeg har det lidt sådan, at man må godt overlade lidt til drengenes fantasi … ”

Det er med andre ord afgørende hverken at udstråle, at man er ”totalt billig”, eller at man er kedelig og utilgængelig. At mestre denne balancegang sammen med veninderne er for nogle unge kvinder sjovt, hyggeligt og en fest i sig selv. Nogle besidder på forhånd den selvsikkerhed, det kræver, mens andre oplever at have brug for venindernes hjælp til at opbygge både selvsikkerheden og ”det rigtige look”. Dette beskriver Henriette (19 år):

”Når mine veninder lægger min makeup, så føler jeg mig mere selvsikker. For jeg går ikke selv op i makeup og sådan, og det har jeg aldrig interesseret mig for. Men hvis man har fint tøj og fin makeup og det hele, så føler man sig selvsikker … ”

For unge kvinder som Henriette så bliver dét at gøre sig klar i fællesskab med veninderne en virksom strategi til at opnå ”det rigtige look” – og dermed den selvsikkerhed, det kræver for hende senere at bevæge sig ud i nattelivet. Man kan også udtrykke det sådan, at dét, hun gør med veninderne til forfesten, når de ”gør sig klar sammen”, hjælper hende til at indfri de krav og forventninger, der er til hende som ung kvinde i

nattelivet. Og at hun dermed (forhåbentlig) undgår at blive evalueret negativt, når hun senere på aftenen bevæger sig derud.

Det handler ikke bare om forfængelighed

Selvom forfesterne er vigtige for både unge mænd og unge kvinder, så er særligt dét "at gøre sig klar" sammen altså et centralt element i den måde, som mange unge kvinder forfester på, og mange beskriver forfesten som både sjov, tryg og hyggelig. Men hvorfor er dette interessant? Er det ikke bare et udtryk for forfængelighed, og at det er 'typisk' for unge kvinder at bruge så meget tid og energi på deres udseende? Nej. Forfesten er vigtig for de unge kvinder, ikke kun fordi den er sjov og hyggelig, men også fordi den udgør et slags svar på den kønnede udfordring, det ofte er at føle sig iagttaget, vurderet og potentielt devalueret, når de går i byen for at feste. Men på samme tid kan man argumentere for, at forfesten også er med til at forstærke nogle særlige normer omkring, hvordan de unge kvinder har mulighed for at se ud og opføre sig i det "mainstream natteliv". Jenny (19 år) er én af de relativt få unge kvinder fra vores undersøgelse, som forholder sig tydeligt kritisk til det pres, hun oplever omkring, hvorledes hun skal se ud, når hun går i byen:

"Der er tit den her idé eller det her pres om, at man skal være dame og pige og feminin. Men det er nogle gange sjovere at gøre de ting, som hører under at være maskulin, synes jeg … Frem for at dulle sig op og sådan noget. Altså jeg kan også godt lide at dulle mig op en gang imellem. Men jeg vil hellere have sneakers og nogle behagelige bukser på i byen end en stram kjole og høje sko."

Selvom de unge kvinder forholder sig meget forskelligt til de normer omkring køn og udseende, som præger både nattelivet og forfesten, så deler de – på tværs af deres forskellige oplevelser – den omstændighed, at de forventes at skulle se ud og agere kvinder på nogle helt særlige måder, når de drikker alkohol og går i byen: At de skal være aktive alkoholbrugere og være klar til at eksperimentere med deres seksualitet og kroppe – men uden at drikke sig for fulde eller fremstå "vild og villig", som Denise (24 år) udtrykker det (se også 3, 4). Og dette opleves altså mere problematisk for nogle, end det gør for andre.

Som denne artikels overskrift fortæller, så vedrører unges forfester altså mere og andet end blot at blive (billigt) fuld først på aftenen. Ud over beruselsen giver forfesterne nemlig også de unge mulighed for at have det sjovt og hyggeligt sammen og for at opbygge en følelse af intimitet og tryghed, før de bevæger sig ud i nattelivet, som mange forbinder med en højere grad af spænding og spontanitet, men som også ofte opleves som mere kaotisk og udfordrende end festen derhjemme. Særligt for de unge kvinder gælder det endvidere, at praksissen omkring at "gøre sig klar" i fællesskab udgør en (for mange) sjov og hyggelig løsning på de kønnede udfordringer, de møder i det "mainstream natteliv", og som blandt andet indebærer, at de skal se "mega godt ud" på en særligt balanceret måde. Når unge kvinder går i byen, gør de det med andre ord på nogle præmisser, der er meget eksplicit relateret til køn og kønsudtryk, og som udfordrer dem på måder, som de altså søger at tage hånd om kollektivt – allerede når de mødes til forfesten.

I artiklen ' Drinking comfortably? Gender and affect among Danish pre-partiers' International Journal of Drug Policy skrevet af artiklens forfatter i samarbejde med professor Geoffrey Hunt (2) kan du læse mere om, hvordan danske unge forfester, og hvorfor forfesten er en vigtig del af en aften i byen. Artiklen belyser forfesternes betydning for både unge kvinder og unge mænd

Referencer

(1) Frank, V. A., Herold, M. D., Schrøder, S., Bjønness, J., & Hunt, G. (2020). Legitimizing and negotiating abstinence: Young adults' narratives about practicing situational and long term abstinence in Denmark. International Journal of Drug Policy, 81, 102655.

(2) Herold, M.D. & Hunt, G. (2020). Drinking comfortably? Gender and affect among Danish pre-partiers. International Journal of Drug Policy, 81, 102522

(3) Tan, Q. H. (2014). Postfeminist possibilities: Unpacking the paradoxical performances of heterosexualized femininity in club spaces. Social & Cultural Geography, 15(1), 23-48.

(4) Jensen, M.B. (2020). Venner og alkohol har stor betydning for unge kvinders opfattelse af egne seksuelle grænser. STOF, 35, 12-15.

Vi ved ikke nok om konsekvenserne for børn af forældre med rusmiddelproblemer

Mange undersøgelser har vist, at forældres stof- eller alkoholproblemer kan have negative konsekvenser for deres børns helbred og trivsel, men vi ved ikke nok om problemstillingen generelt i Danmark til at kunne sige noget entydigt. I mit ph.d.-projekt undersøger jeg derfor nærmere, hvilken betydning forældres rusmiddelproblemer har for deres børns liv.

AF KIRSTEN SØNDERGAARD FREDERIKSEN

Kirsten Søndergaard Frederiksen er sociolog og ph.d.-studerende ved Center for Rusmiddelforskning

"Kom, så skal I få jer hver en sukkerkringle," siger Abbe. Det vidunderlige ved Abbe er ikke kun, at han er femten år og kan trække folk op af åen med en bådshage, han bager også sukkerkringler, som han sælger på torvet. Egentlig skulle hans far bage dem og hans mor stå på torvet, men det bliver for det meste Abbe, der må klare det hele. Madicken synes, det er synd for ham. Abbe vil være sømand og sejle på de store have i frådende storm, han har overhovedet ikke lyst til at bage. Men det bliver han jo nødt til, når hans far heller ikke vil. Når Linus-Ida synger sine sørgelige viser om fattige børn, og hvordan 'deres fader til kroen drager', så kan Madicken nogle gange få den tanke, at det er Abbes far, det handler om. Men det er kun om lørdagen, at hr. Nilsson til kroen drager, alligevel må Abbe bage sukkerkringler hele ugen i stedet for at være på havet i frådende storm, stakkels Abbe!" (1)

Drengen Abbe er pigen Madickens store forbillede i Astrid Lindgrens børnebogsklassiker 'Madicken'. Lindgren skriver nuanceret om Abbes hjem, som er fyldt af musik, dans og forældrenes stolthed over Abbe, men også præget af faderens apati, moderens stille accept og lørdagene, som faderen tilbringer på kroen. Abbe sørger i stor stil for hjemmet, hvor han bager sukkerkringler, vasker gulv og fælder familiens juletræ. Han har ingen forventninger om at få nogen støtte fra sine forældre, og han ved, at hvis der skal gøres eller laves noget, så er det op til ham selv.

Abbe og hans far, hr. Nilsson, er blot ét billede på en familie, som er påvirket på flere planer af faderens problemer, hvoraf alkoholen spiller én af rollerne. Familier, der er berørt af forældres problematiske rusmiddelbrug, kan være vidt forskellige og mangfoldige. Historien om Abbe er værd at huske, når man som jeg skal undersøge forældres problematiske forbrug af alkohol/stoffer, og heriblandt hvordan børnene påvirkes af det. Fortællinger som Astrid Lindgrens 'Madicken' er med til at huske os alle på, at familieliv er dynamiske med relationer præget af modsatrettede følelser og problematikker, som sjældent er sort-hvide.

Konsekvenserne af forældrenes rusmiddelproblemer

I mit ph.d.-projekt undersøger jeg børn og unge, hvor en eller begge forældre har eller har haft et problematisk forbrug af rusmidler. Projektet ser både på barndommen, hvor forælderens (forældrenes) problemer med rusmidler er en mere eller mindre synlig del af familielivet, og på ungdomslivet, hvor de unge begynder at få flere muligheder for at fjerne sig lidt mere fra forældrenes problemer.

Tidligere forskning har vist, at forældres problematiske forbrug af rusmidler har en række negative konsekvenser for børnenes helbred og trivsel. Problemerne i barndommen kan variere lige fra forældres manglende omsorg, pleje, rådgivning og opsyn med barnet til egentligt omsorgssvigt, fysisk og psykisk vold i hjemmet samt seksuelt misbrug. Senere hen har børn af forældre med rusmiddelproblemer i sammenligning med deres jævnaldrende oftere problemer med uddannelse og skolegang, kriminalitet, problematisk forbrug af rusmidler samt helbredsmæssige og psykiske problemer. Forskerne er dog ikke entydigt enige om, hvor stor betydning selve rusmiddelproblematikken har, eller om andre familieforhold, såsom forældres skilsmisse, vold i hjemmet, forældres psykiske problemer – herunder selvmordsforsøg – eller forældres kriminalitet, spiller en tilsvarende, mindre eller større rolle for børnenes problemer både i barndommen og senere i ungdoms- og voksenlivet (2, 3, 4). Derudover er der i Danmark gennemført projekter og

forskning på delgrupper såsom unge i behandling eller unge på ungdomsuddannelser; men der mangler forskning om unge generelt i Danmark.

Op mod hver 7. ung i Danmark har forældre med rusmiddelproblemer

Målgruppen for dette ph.d.-projekt er 10.414 danske unge i alderen 15-25 år. Dataene, som danner grundlag for analysen, stammer fra to danske spørgeskemaundersøgelser fra 2014 og 2015 samt fra forskellige nationale registre såsom Landspatientregisteret (sygehuse), Psykiatriregisteret, Lægemiddelregisteret (ordineret medicin), Kriminalitetsregisteret (sigtelser og domme). Ved at kombinere spørgeskemabesvarelserne med registerdataene har jeg fundet ud af, at 15,2 % af unge i Danmark – eller det, der svarer til op mod hver syvende ung – har forældre med rusmiddelproblemer (for uddybelse af beregningerne se (5)).

Disse unge er ligeligt fordelt på køn og har en gennemsnitsalder på 20,5 år. Flertallet af forældrene har en kortere uddannelsesbaggrund (19 % med en folkeskoleuddannelse og 51 % med ungdoms-/erhvervsuddannelse), mens ca. en tredjedel (31 %) af forældrene har en mellem- og længerevarende uddannelse. Den sidstnævnte gruppe udgør en mindre andel sammenlignet med jævnaldrendes forældre (31 % versus 42 %); men trods den mindre andel viser det, at forældres rusmiddelproblemer i Danmark eksisterer på tværs af samfundsskel og socioøkonomiske skel.

Ligesom tidligere undersøgelser har vist, er det for langt størstedelens – 68 % - vedkommende faderen, som har eller har haft et rusmiddelproblem, mens det for 17 % er moderen. Slutteligt har 12 % anført, at det var begge forældre, mens knap 3 % ikke har ønsket at svare.

Familieforholdene tegner sig derudover helt generelt noget anderledes for disse unge end det sædvanlige billede blandt andre unge i Danmark. Markant færre bor sammen med begge forældre (16 % versus 45 % blandt de øvrige unge i Danmark), og hele 28 % bor sammen med deres mor, hvor det kun er 16 % blandt jævnaldrende. Der er ligeledes en større andel (51 %), som er flyttet hjemmefra sammenlignet med andre unge (36 %).

Det er vigtigt med et nuanceret blik på, om – og hvordan – børns skoletid præges af forældres rusmiddelbrug

Folkeskolen er ét af de områder udenfor hjemmets fire vægge, hvor børnene får deres største kontaktflade med andre børn og voksne i løbet af barndommen. Der eksisterer allerede noget forskning på området, som viser, at der oftere blandt børn af forældre med rusmiddelproblemer er nogle, der dropper ud af skolen, flere, der har lavere karaktergennemsnit, og flere, som pjækker. Konklusionerne er dog på nogle af de nævnte parametre forskellige i forhold til, om der rent faktisk er en øget risiko for denne gruppe af børn.

Min undersøgelse viser, at flere blandt målgruppen har haft en hårdere skoletid end deres jævnaldrende med mere ballade, konflikt, uro i klasserne, pjækkeri og bortvisninger. Således har 19-21 % af de unge oplevet forskellige problemer i skolen, mens det til sammenligning er mellem 7 og 10 % blandt øvrige unge. Dette er blot nogle aspekter af de unges folkeskoletid, som min undersøgelse ser på. I skrivende stund er jeg i gang med en større analyse af folkeskoletiden med fokus på, hvordan både målgruppen og deres jævnaldrende klarer sig ved afgangseksamen, hvilke faktorer der medvirker til en sværere skolegang, men også faktorer, som kan være beskyttende, således at nogle af disse unge ikke er mere udsatte i forhold til problemer i skolen. Når disse analyser er mere gennemarbejdet, håber jeg på at skrive en ny artikel om disse fund i et kommende nummer af STOF.

Det er i denne sammenhæng derfor vigtigt at huske, at selvom der er en større andel med problemer i skolen blandt målgruppen i sammenligning med deres jævnaldrende, så er der dog stadig mange, som klarer sig godt. Derfor vil jeg også i mit projekt undersøge den store andel (ca. 80 %) blandt målgruppen for undersøgelsen, som slet ikke eller i mindre/nogen grad oplever de ovennævnte problemer i skolen – eller dem, som klarer sig bedre end gennemsnittet – bl.a. ift. hvilke faktorer som gør, at rusmiddelproblemer i familien ikke får en mærkbar betydning for barnets øvrige liv udenfor hjemmet, fx i skolen.

En familie med rusmiddelproblemer er ikke en 'syg' familie

Astrid Lindgrens fortælling om drengen Abbe i historien om Madicken viser, at der er mange nuancer i et familieliv, og at en fars alkoholpro-

blemer kan have konsekvenser på direkte og indirekte måder, men også, at familielivet kan være fyldt både af glæder og sorger. Ligesom Abbe ikke har hverken skyld eller ansvar for faderens apati og lørdage på kroen, har børn og unge, som vokser op med en forælder, der har et problematisk forbrug af rusmidler, heller ikke en andel i det. **Familien – og heller ikke børnene – er ikke 'syge' eller dysfunktionelle. At forældre har et rusmiddelproblem, kan have store konsekvenser for børnenes trivsel, men det betyder ikke, at familiestrukturen eller børnene 'fejler' noget.** Dynamikker og relationer i familier med rusmiddelproblemer skal ses i lyset af de ofte stressende og begrænsende omstændigheder, som forbruget er forbundet med. Familiemedlemmer til en person med rusmiddelproblemer, heriblandt børnene, forsøger blot at navigere i et omskifteligt miljø. Det vil sige, at børnene ikke er 'syge', men situationen og omstændighederne er ikke sunde for børnene eller andre, når rusmiddelproblemer er til stede.

Selvom jeg i denne STOF-artikel kun når at ridse i overfladen af forskellige problemstillinger, som kan gøre sig gældende for familier, hvor børn og unge er berørt af forældrenes rusmiddelproblemer, er det et vigtigt startskud på at skabe mere viden, ligesom der også andre steder i Danmark begynder at pible mere forskning frem. Det er en viden omkring de unges familieliv, skoletid og ungdom, som kan give et afsæt til en diskussion af, hvad der kendetegner disse unge, så de er nemmere at kende og hjælpe. Det er viden, som ikke kun gælder de familier, forældre og unge, som opsøger hjælpesystemer; men generelt familier i Danmark, som er påvirket af forældres rusmiddelproblemer. Det er en problemstilling, som er vigtig at belyse, nuancere og diskutere, så vi i højere grad kan give den rette hjælp til de forældre, børn og unge, der skulle have behov for det. Det er en gruppe af unge, hvor langt flere oplever problemer både i familielivet og skoletiden, men der er tale om en mangfoldig skare af unge og familier, hvor problemerne, ressourcerne og hjælpen udefra er meget forskellig.

Min Ph.d.-undersøgelse skal som nævnt dykke mere ned i folkeskoletiden, og dernæst vil jeg undersøge forskellige typer af familier i relation til, hvorvidt rusmiddelproblematikken har en varierende rolle at spille. Alle disse analyser vil blive samlet i min Ph.d.-afhandling, som skal indleveres julen 2021.

Referencer

1) Lindgren A. Madicken Stockholm: Rabén & Sjögren; 1976.

2) Christoffersen M. N., Soothill K. The long-term consequences of parental alcohol abuse: a cohort study of children in Denmark, Journal of Substance Abuse Treatment 2003: 25: 107-116.

3) Anda R. F., Whitfield C. L., Felitti V. J., Chapman D., Edwards V. J., Dube S. R. et al. Adverse childhood experiences, alcoholic parents, and later risk of alcoholism and depression, Psychiatric Services 2002: 53: 1001-1009.

4) Dube S. R., Anda R. F., Felitti V. J., Croft J. B., Edwards V. J., Giles W. H. Growing up with parental alcohol abuse: exposure to childhood abuse, neglect, and household dysfunction, Child Abuse Negl 2001: 25: 1627-1640.

5) Frederiksen K. S., Hesse M., Grittner U., Pedersen M. U. Estimating perceived parental substance use disorder: Using register data to adjust for non-participation in survey research, Addictive Behaviors 2021, https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2021.106897.

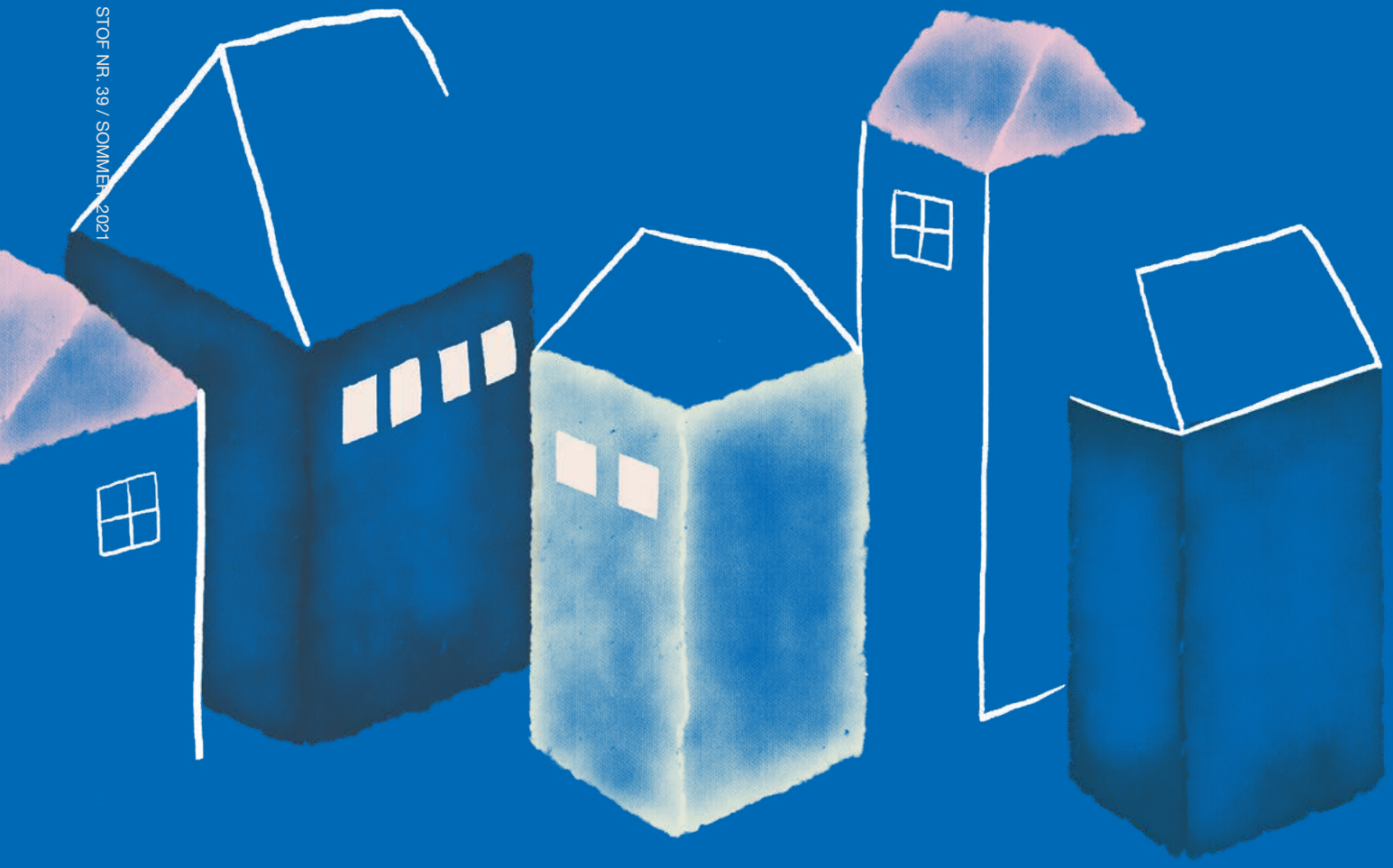

Boligsocialt arbejde giver gode rammer til at håndtere rusmiddel-problematikker i udsatte boligområder

Boligsociale indsatser i udsatte boligområder skaber et solidt potentiale for positive fællesskaber, der kan bidrage til at håndtere de udfordringer, som disse boligområder er præget af. Deriblandt rusmiddelproblematikker, hvor bl.a. boligsocial praksis målrettet unge i Aarhus Vest viser, at indsatserne gør en forskel.

AF JONAS STRANDHOLDT BACH, HENNING WINTHER OG MIGUEL ROMERO MIKKELSEN

Jonas Strandholt Bach er antropolog og postdoc ved Center for Rusmiddel-forskning

Henning Winther er master i ledelse og udviklingskonsulent i Bispehaven i Aarhus.

Miguel Romero Mikkelsen er antropolog og boligsocial børn- og unge koordi-nator i Den boligsociale helhedsplan i Herredsvang, Aarhus.

Begrebet ”boligsocialt arbejde” dækker forskellige sociale indsatser, der udføres i tilknytning til et boligområde, og i Danmark særligt i tilknytning til almene boligområder med særlige sociale udfordringer som mange arbejdsløse, fattige, lavt uddannelsesniveau og høj kriminalitet. Boligsocialt arbejde er forankret i boligforeningerne, og selv om der mange steder er boligsociale indsatser, der drives for boligforeningernes egne midler, drives de fleste større indsatser af midler, der i stort omfang kommer fra Landsbyggefonden og i mindre omfang fra kommune og boligorganisation, suppleret af andre fonde og puljer.

Boligsociale medarbejdere har mange forskellige fagligheder. Nogle har pædagogisk eller socialfaglig baggrund, andre akademisk eller håndværksmæssig. De boligsociale indsatser har historisk haft den fordel og udfordring, at de oftest opererede udenfor ”normalsystemet” og tilbød et tværfagligt supplement til kommunale indsatser, eller endda i nogle tilfælde (f.eks. beboerrådgivning) tilbød beboere støtte i deres møder med kommunen og andre offentlige myndigheder. De senere år er koordineringen mellem kommunale og boligsociale indsatser dog blevet væsentlig tættere, blandt andet på grund af politiske krav.

Boligsocialt arbejde dækker over alt fra beskæftigelsesindsatser i tæt samarbejde med eksempelvis jobcenter og lokale virksomheder over ungeaktiviteter og forebyggende arbejde, kompetenceudvikling for forældre, kulturprojekter og fællesskabsfremmende aktiviteter til mere ”klassisk” socialrådgiverarbejde og økonomisk rådgivning.

Fra klassisk socialrådgiverarbejde til etnisk fokus

Historisk er de boligsociale indsatser startet som egenfinansierede sociale medarbejdere, som boligorganisationerne hyrede i de boligområder, hvor der var særlig social udsathed. Eksempelvis er den første dokumenterede boligsociale indsats i Gellerup ved Aarhus en kommunal sundhedsplejerske, som boligorganisationen betalte tre timer ugentligt for at holde øje med områdets mindste børn og deres familier, fordi der var en udbredt mistrivsel blandt beboerne i området. Dette skete iflg. afdelingsreferater allerede i 1976. Senere har man for afdelingernes egne midler ansat beboerrådgivere, sociale viceværter m.m., som har et særligt blik for de mest udsatte borgere, herunder misbrugerne.

I dette årtusind har der været et øget fokus på etnicitet og integration, og ”ghetto”- og parallelsamfundspolitikker forholder sig i stigende grad til problematikker, der politisk fortolkes som affødt af indvandring og mangelfuld integration. Det har også betydet mindre fokus på nogle af de mest sårbare grupper i de udsatte boligområder, herunder voksne mennesker med overforbrug af alkohol og andre rusmidler, med tilhørende sociale og sundheds-mæssige udfordringer. Denne gruppe er sjældent i særligt fokus i boligsociale helhedsplaner anno 2020, selv om personer fra denne målgruppe ofte fylder i de statistikker, der placerer boligområder på ”ghettolisten” – blandt andet i forhold til tilknytning til arbejdsmarkedet, uddannelses- og indtægtsniveau og i nogle tilfælde også i forhold til kriminalitet, som kan være knyttet til et (over)forbrug af rusmidler.

Det politiske fokus er på integration, forebyggelse, beskæftigelse og børn og unge

De boligsociale indsatser har fire lovbestemte fokusområder, som udpeges politisk hvert fjerde år i forbindelse med vedtagelsen af Folketingets boligforlig. I herværende periode er indsatsområderne Beskæftigelse, Uddannelse og Livschancer, Kriminalpræventive Indsatser og Sammenhængskraft og Medborgerskab. I kraft af den politiske diskurs i forhold til indvandrerområdet er fokus i de boligsociale indsatser langsomt skiftet fra generel kapacitetsopbygning til en dagsorden rettet mod ikke-vestlige indvandrere og integration. Det udelukker dog ikke, at boligsociale indsatser kan beskæftige sig med rusmiddelproblematikker, da eksempelvis forebyggende indsatser og indsatser baseret på positive fællesskaber passer fint ind under flere af de nævnte overskrifter. De boligsociale indsatser skal i sagens natur ikke agere myndighed eller håndtere de særligt udsatte unge, som specialiserede kommunale indsatser allerede koncentrerer sig om. Det boligsociale arbejde kan i stedet etablere og understøtte positive sociale fællesskaber som alternativ til fællesskaber om eksempelvis indtagelse af stoffer eller småkriminalitet.

Det boligsociale arbejde har et potentiale i forhold til at tilbyde positive fællesskaber

De boligsociale indsatser arbejder kapacitetsopbyggende i forhold til lokalsamfundet, hvor de nære, positive fællesskaber dyrkes med henblik på at skabe platforme, hvor så mange beboere kan deltage med deres respektive interesser som muligt.

Fællesskaberne kan være om traditionelle samværsformer – sport, spil, kultur – men også om lokalområdet – motionsklubber, madklubber, miljøgrupper, haveklubber, genbrugsfællesskaber – og samfundsforhold – beboerdemokrati, interessegrupper og meget andet. Fælles for dem er, at de samler deltagerne i interessefællesskaber, nogle gange med meget ens deltagere, nogle gange med meget stor diversitet ift. social baggrund, uddannelse, alder og etnicitet. Nogle kræver blot tag over hovedet, kaffe og kage, mens andre kræver særlig indretning, som ikke kan flyttes – eksempelvis værksteder, fitness og øvelokaler.

De positive fællesskaber samler beboerne om interesser, hvor der ikke skeles så meget til etnisk tilhørsforhold som til interessen. Beboerne mødes dermed i et ligeværdigt samvær, hvor alles deltagelse er lige vigtig i udgangspunktet.

Tværsektorielle indsatser og lokale samarbejder skaber grobund for fælles samtaler og fælles forpligtelser

Den boligsociale sektor har en tradition for at tænke tværfagligt og tværsektorielt. Det betyder, at det boligsociale arbejde kan skabe en fælles samtale og derigennem fælles forpligtelser for samarbejdspartnere fra forskellige sektorer og baggrunde. Dette gælder også på rusmiddelområdet.

Man arbejder typisk forebyggende – med kriminalpræventive indsatser for børn og unge, sundhedstiltag m.m. Men aldrig indgribende. Det lader man myndighederne om. Så der vil aldrig være en direkte intervention i den enkeltes levevis ift. eksempelvis overforbrug af rusmidler.

Selve den fysiske afvænning vil man overlade til rusmiddeleksperter ved region eller kommune. Til gengæld kan efterværnet være et oplagt sted at samarbejde. For at sikre, at en person med rusmiddelproblemer kommer ud af sit misbrug på længere sigt, skal det sociale fællesskab, der ligger i samværet med andre misbrugere, erstattes af en social platform, der er mindst lige så attraktiv og tilgængelig. Her kan det boligsociale arbejde være til hjælp, fordi man generelt understøtter dannelsen af fællesskaber i lokalområderne. Med lokaler, forplejning, aktiviteter, struktur og regelmæssighed.

Da rusmiddelproblematikker ofte kalder på tværsektorielt samarbejde, kan modellen for styring

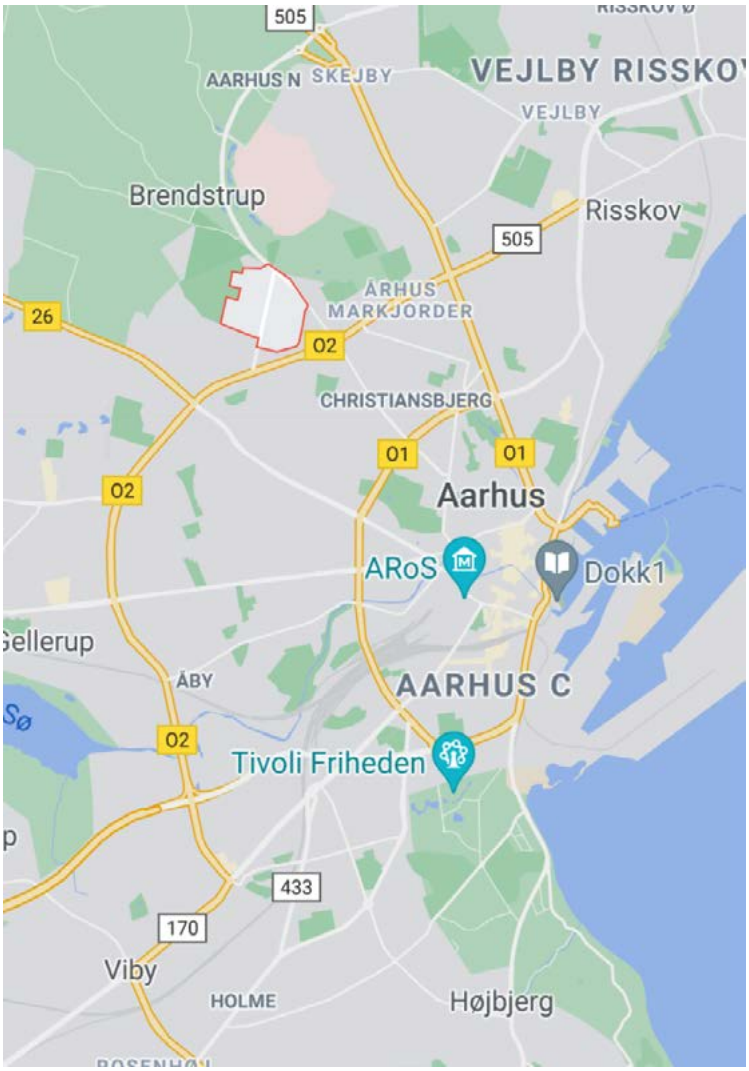

Boligområdet Herredsvang (markeret med rødt) ligger i det vestlige Aarhus.
Kort: Google Maps

og udmøntning af det boligsociale arbejde tjene til inspiration for, hvordan det forebyggende og indgribende arbejde kan organiseres på sigt. Der er præcise anvisninger i den lovgivningsmæssige ramme for de boligsociale indsatser for, hvordan boligforeninger, kommune og politi skal samarbejde om styregrupper, følgegrupper, målopfølgning m.m. Disse anvisninger giver en god ramme for tværfagligt og tværsektorielt samarbejde.

Forandringer for unge kræver stærke ungefællesskaber

Dykker vi ned i de konkrete indsatser, kan vi med et eksempel her fra det udsatte boligområde Herredsvang i det vestlige Aarhus få et indblik i, hvordan arbejdet udmøntes i praksis.

Der er i Herredsvang, ligesom i andre almene boligområder i Danmark, en højere koncentration af mennesker med misbrugsproblematikker end i andre boligområder. Grunden til det er, at kommunen – i dette tilfælde Aarhus Kommune – har mulighed for at anvise boligsøgende borgere til hvert fjerde almene lejemål.

Centralt placeret i lokalområdet og med et stort kendskab til de mest udsatte beboere har det boligsociale arbejde et godt blik for misbrug, som det udtrykker sig i lokalområdet:

- det daglige hash- og pillemisbrug, som det udfolder sig på gadeplan i ungegrupper, og den dertil knyttede kriminalitet
-
- det overdrevne indtag af alkohol i skuret, hvor 'udendørsfolket' sidder fra morgen til aften og drikker øl, kun afbrudt af deres gang til og fra Fakta med tomme og fulde flasker og deres deltagelse i psykiatricafeens ugentlige sammenkomst torsdag eftermiddage i kulturhuset
-
- det socialt skamfulde khatmisbrug, som finder sted bag gardinerne i mørklagte lejligheder, som kun forlades, når smøgpakken er tømt. Man ser khatbrugerne komme stavrende hen over torvet med røde øjne og tomme blikke på vej mod kiosken efter nye forsyninger af smøger og sandwichbrød.

Bortset fra de sky khatbrugere kender de boligsociale medarbejdere både de mennesker, der sidder rundt omkring i gruppen udenfor og drikker, samt de unge. Og for en stor dels vedkommende rækker kendskabet også videre. Gennem daglige hilsner og snakke om løst og fast, gennem opståede lokale konflikter, hvor de boligsociale medarbejdere ofte agerer konfliktmæglere, gennem fælles deltagelse i boligsociale aktiviteter lærer de hinanden at kende og opbygger en meningsfuld relation.

Det er ofte vanskeligt for medarbejdere fra f.eks. myndigheds- og socialområdet at få adgang til stofbrugermiljøer og de mennesker, som lever med aktivt stofmisbrug. Det gælder også de unge med overforbrug af rusmidler, f.eks. hash, der som konsekvens af deres overforbrug ofte er faldet ud af uddannelse eller har mistet deres job. De har kun sporadisk kontakt med myndigheder, samtidig med at de ofte nærer stor mistillid til systemet. Som ikke-myndighed og med daglig kontakt til de unge har de boligsociale medarbejdere dog en privilegeret adgang til de ellers mistillidsfulde unge, som kan bruges positivt i håndteringen af rusmiddelproblematikker. Det er tydeligt, at rusen og spændingen ved at tage stoffer og begå kriminalitet har en stærk tiltrækning på unge mennesker (generelt). Og måske endnu stærkere i boligområder som Herredsvang, hvor kriminaliteten og stofferne syner meget tydeligt på gaden i form af grupper af sortklædte og ofte hashrygende unge mænd i dyre biler. Det er som en usynlig magnet, som hele tiden trækker i de unge og gør dem rastløse og ukoncentrerede og svære at motivere til andre ting end gadelivet.

Unge Cafeen er hjertet i ungefællesskabet i Herredsvang

Erfaringen fra det boligsociale arbejde, både i Herredsvang og andre steder, er, at det kræver nogle meget stærke ungefællesskaber, hvis man skal hamle op med gadens tiltrækning. I det boligsociale arbejde i Herredsvang er der gennem en årrække blevet arbejdet målrettet med at skabe stærke ungefællesskaber. Hjertet i dette forebyggende og kriminalpræventive arbejde kendes som Unge Cafeen, et ugentligt mødested for lokalområdets unge, som tilbyder arrangementer, hvor de unge har mulighed for at blive klogere på uddannelse, kulturliv, jobmuligheder og andre temaer, som interesserer dem. Mellem 20 og 50 unge kommer hver uge i Unge Cafeen. Allerflest, når Unge Cafeen har debat på programmet. De unge elsker at debattere og allermest emner, som kan være lidt tabubelagte. Som for eksempel da 'Hashrygning til debat' var temaet. I debatpanelet var inviteret to lokale unge, den ene imod hashrygning, den anden for, samt to forskere fra

Center for Rusmiddelforskning. 50 unge deltog i den tre timer lange og meget livlige debat, inklusive gruppen af lokale unge, som til dagligt ernærer sig ved hashhandel. Der er ingen tvivl om, at alle gik lidt klogere derfra, end da de kom – de unge såvel som forskerne.

De unge søger fællesskaber, et sted at høre til, et sted, hvor deres venner kommer. Hvis fællesskabet på gaden er det eneste og der, hvor deres venner er, så er det der, de går hen. Heldigvis har de unge i Herredsvang et alternativ, nemlig Unge Cafeen. Når Unge Cafeen, nu på sit tolvte år, er så velbesøgt og populær blandt de unge, skyldes det først og fremmest én ting: nemlig at de unge selv på frivillig basis driver Unge Cafeen og planlægger dens program. For de yngre unge er det meget attraktivt at være del af et miljø, hvor ikke bare deres venner kommer, men også de ældre unge, som de ser op til. Og for de ældre unge giver det stor værdi i deres liv at bruge lidt af deres fritid på at hjælpe de yngre på rette vej.

De boligsociale indsatser skaber en unik værdi for området

Som eksemplerne fra Herredsvang viser, kan boligsociale indsatser ofte noget andet end kommunale indsatser. Dels kan den lokale forankring og det, at de boligsociale medarbejdere ikke er myndighed, give en anden, længerevarende og tillidsfuld relation, end kontakten til myndigheder kan, og dels kan det boligsociale fungere som koordinerende led mellem forskellige aktører i området. Eksemplet med Unge Cafeens debatarrangement viser også, at forskningen i nogle tilfælde kan bidrage og gå i dialog med unge i områderne med boligsociale medarbejdere som mellemled. Selv om den boligsociale sektor er udfordret ved at være politisk styret og per definition midlertidig (i hvert fald i forhold til støtten fra Landsbyggefonden), er der et stort potentiale i det boligsociale i forhold til forebyggelse, dialog, tværgående samarbejder og positive alternative fællesskaber i landets udsatte almene boligområder.

På egen krop og sjæl – rusmiddelbrugeres erfaring og perspektiv

STOF er et fagligt tidsskrift, der skrives af og til fagpersoner på rusmiddelområdet. Men vi vil også gerne give stemme til dem, det hele handler om – nemlig rusmiddelbrugerne – og give deres indsigt og perspektiv vægt i bladet. I serien 'På egen krop og sjæl' interviewer vi mennesker, som fortæller om deres erfaringer med alkohol eller stoffer og om deres perspektiv på den hjælp, de har mødt eller manglet.

Kunne du tænke dig at være hovedperson i 'På egen krop og sjæl', eller kender du en anden, hvis erfaringer og perspektiver du synes, skal deles i STOF, så skriv til stof@crf.au.dk

Hele familien skal inddrages, hvis rusmiddelbehandling skal være effektiv

Først da Henrik Halbys familie blev inddraget i hans behandlingsforløb, lykkedes det ham at opnå varig frihed fra rusmidlerne. At familien skal involveres i behandlingsforløb fra start, er derfor blevet hans kæphest nummer ét. Han har på egen krop mærket effekten af såvel inddragelse som det totale fravær.

AF MARIANNE BÆKBØL FOTO: MARIA FONFARA

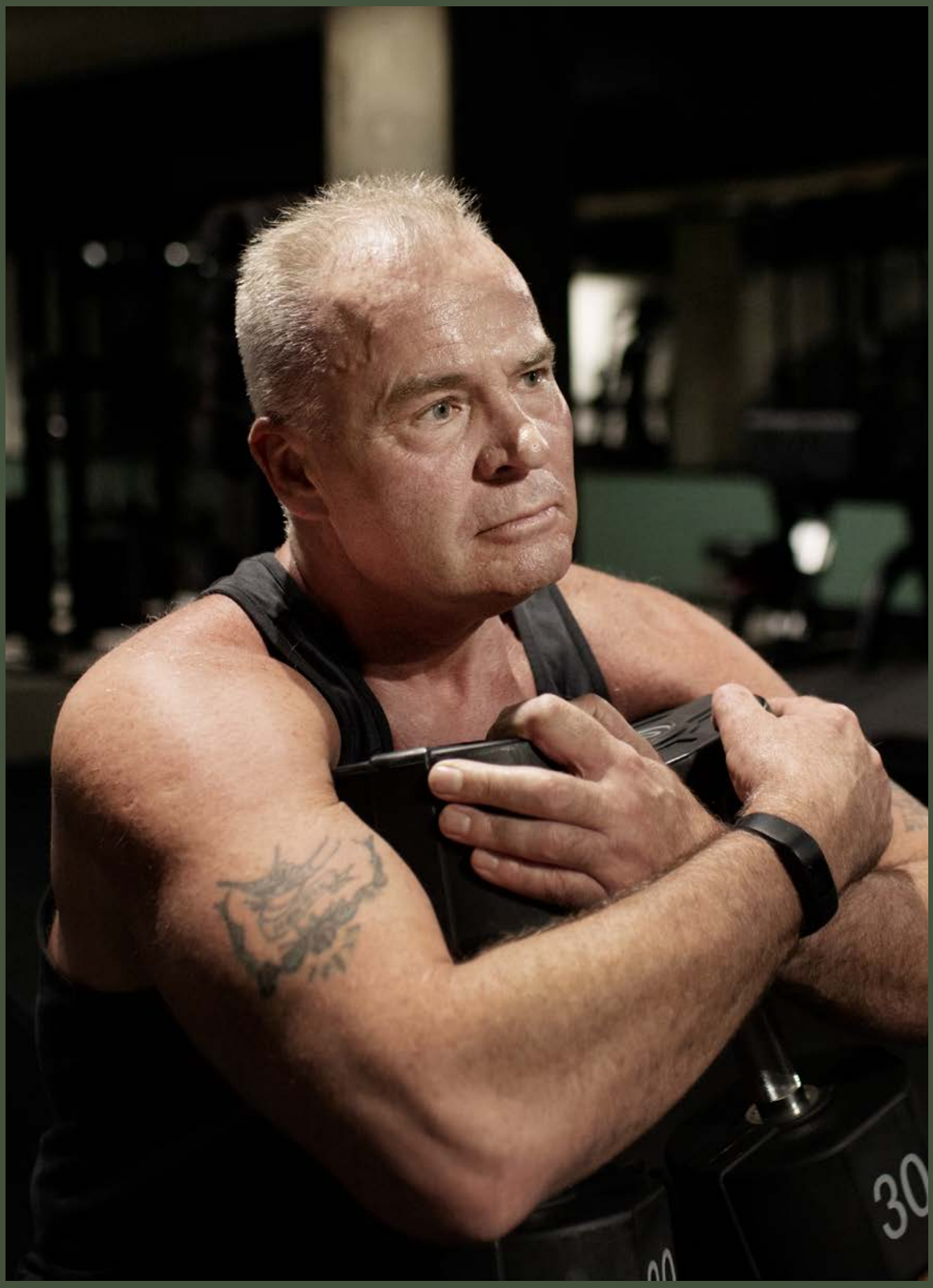
30

Marianne Bækbøl er journalist.
Foto: Thomas Arnbo.

I slutningen af halvfemserne og starten af nullerne er Henrik Halby igennem flere år i behandling i det kommunale rusmiddelcenter, hvor han møder op til udlevering af antabus og holder sig alkoholfri i perioder af kortere og længere varighed. I de perioder, hvor han drikker, når han til gengæld at sætte familiens hus, sin forretning og gode venskaber over styr. Ægteskabet er millimeter fra også at ryge. Det er tilbagefald på tilbagefald og en evig kamp for at undgå afsløring.

”Jeg er motiveret første gang, jeg får antabus, og det holder mig fast i et stykke tid, at jeg får at vide, at jeg vil dø, hvis jeg drikker. Jeg når at mærke, at der er noget godt ved det der med at blive ædru. Men der mangler også noget. Fysisk afholdenhed er ikke nok, der skal også noget mentalt til, og det kan antabussen ikke løse. Selvom jeg løbetræner og kommer tilbage i arbejde, holder jeg mig kun ædru i ni måneder. I fem år bagefter pendler jeg ud og ind af rusmiddelcentret, og ingen tror på, at jeg kan lykkes.”

Forud for det tidspunkt, hvor han første gang opsøger behandling, er gået en årrække, hvor han er selvstændig teatersmed og løser sceneopgaver for flere, store københavnske teatre. Han er ung, succesfuld, har egen smedje i Gothersgade, omtales i pressen. Forud for det ultimatum fra hans kone, der får ham til at begynde i antabusbehandling, er gået årevis med et alt for stort alkoholforbrug, der hen ad vejen er blevet tilsat rigelige mængder kokain, for at kunne ’klare presset’ og leve op til sin egen succes. Hverdagen består af et virvar af løgne, bortforklaringer og afsløringer, konflikter med arbejdsgivere og især konflikter med sin ulykkelige hustru.

En tidlig indsats kræver mod til at bryde tavsheden og tabuet

Når Henrik Halby i dag reflekterer over familier, der slås med rusmiddelproblemer, kan han på den ene side godt forstå, at det kan være svært for omgivelserne at gribe ind. Det oplevede han selv som barn, for hans far havde også alkoholproblemer, men alle voksne omkring Henrik var rædselsslagne for hans far, der var medlem af de hedengangne ’Vilde Engle’, Danmarks første motorcykelbande/rockergruppe, så ingen turde gribe ind i familiens problemer. På den anden side forstår han det alligevel ikke. Hvordan kan man som menneske, som professionel, som lærer eller pædagog lade være med at sige noget, når man med egne øjne ser, at noget er helt galt?

”Min far møder fuld op til forældremøder, og alle kan se det, men ingen siger eller gør noget. I løbet af hele min skoletid er der én eneste lærer, der griber ind. Han konfronterer ikke min far direkte, men han siger til mig, at jeg skal komme til ham, hvis min far nogensinde gør mig noget. I forhold til mig selv som voksen ser mine børns lærere, fodboldtrænere og naboer mig fuld. Nogle oplever mig løbe ind på fodboldbanen for at banke dommeren over et miskendt mål, andre oplever mig køre i påvirket tilstand med børn i bilen. Alligevel er der aldrig nogen, der siger noget om det til hverken mig, min kone eller mine børn, og berøringsangsten er efter min mening lige så udtalt den dag i dag. Vi skal overalt blive bedre til at sige noget til hinanden.”

Når Henrik ser tilbage, ville han ønske, at nogen var trådt til, før han nåede så langt ud i sine alkohol- og stoftåger, at han havnede i rusmiddelcentret. At nogen havde haft mod til at få ham til at tænke sig om bare lidt før. At nogen havde turdet bryde tabuet og tavsheden. På samme måde ville han ønske, at der var nogle voksne, der havde haft mod til at erkende og sætte ord på, at hans børn havde det svært på grund af hans alkohol- og stofproblemer.

”Som barn skal man kunne række ud efter en lærer, man er tryg ved. Lærere skal være tydelige og blive ved med at gentage, at eleverne kan bruge dem, når noget er svært. Og lærere skal være bedre til at tage ansvar og intervenere, når børn fortæller om mistrivsel.”

Loven bør give mulighed for rykke ud til nødråb fra pårørende

I det hele taget er der efter Henrik Halbys mening alt for lidt familiebaseret hjælp at hente i behandlingssystemet. Love og regler om samtykke og tavshedspligt lægger hindringer i vejen for at optimere indsatsen. Det offentlige system burde kunne rykke hurtigt ud til afklarende og motiverende samtaler i private hjem, hvor en ægtefælle melder om, at den anden part har et rusmiddelproblem, der går alvorligt ud over familien.

”Vi skal have mere fleksibilitet i behandlingssystemet og ændre noget af lovgivningen, så systemet kan reagere og rykke ud, når nogen ringer

og har brug for hjælp til at tackle en ægtefælles misbrug. Behandlere skal sætte sig sammen med familien, ikke kun med misbrugeren. Misbrugeren er jo reelt et menneske, der har mistet kontrollen og kun har fokus på sig selv. Derfor er det alfa og omega, at familien inddrages, og at de kan få et rum sammen med misbrugeren til at fortælle, hvad de oplever. Folk, der drikker eller tager stoffer, skal blive klar over, hvor alvorligt det påvirker deres familie, og det kræver altså, at behandlere har mod til at arbejde med at bryde misbrugerens fokus på sig selv ved at inddrage hele familien. Det vil kort sagt også gøre behandlingen mere effektiv."

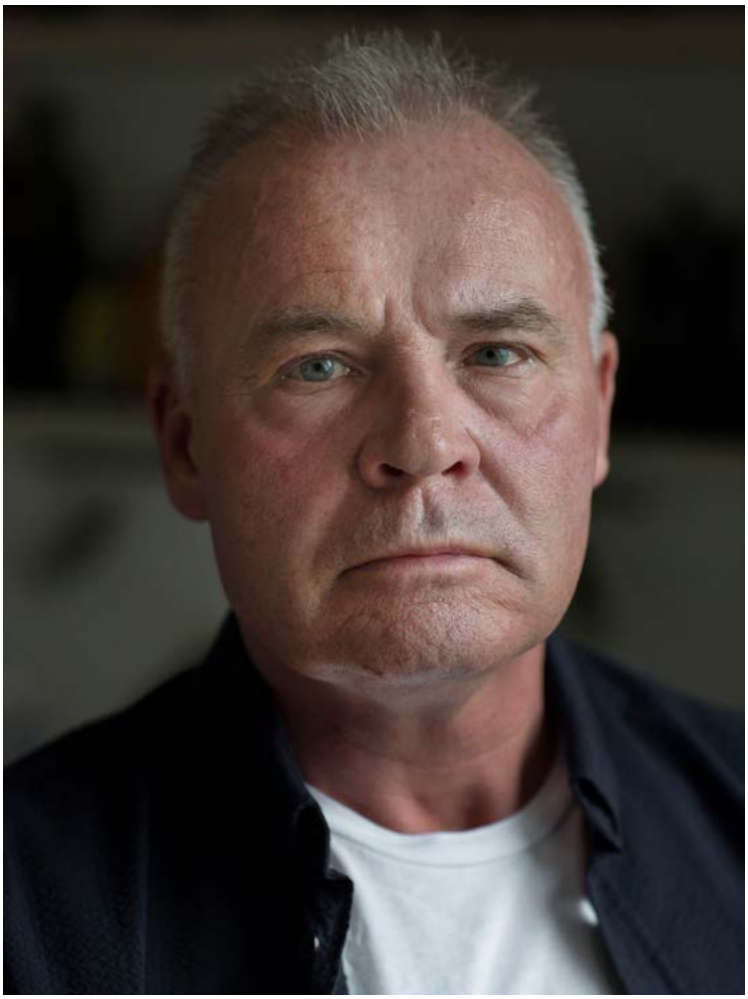

Først da min familie blev inddraget, forstod jeg, hvor ødelæggende mit misbrug var

På et tidspunkt er der omsider en socialrådgiver i rusmiddelcentret, der erkender, at det kun går den forkerte vej for Henrik, og pludselig går det hurtigt med at få en døgnbevilling igennem. Da Henrik efter fem års mislykket, ambulant antabusbehandling endelig kommer i døgnbehandling, er det første gang, at hans familie bliver inddraget og regnet som direkte medspillere i hans afhængighed. Og endelig begynder behandlingsindsatsen at gøre en mærkbar, mental forskel for ham.

Først da Henriks hustru og børn får mulighed for at sige det højt med hjælp fra en terapeut på behandlingsstedet, forstår han, hvor alvorligt hans seriøse blandingsmisbrug af især alkohol og kokain påvirker dem. Og ødelægger dem. De mennesker, han elsker højere end noget andet, når bare han ikke drikker. At høre dem tale får ham også til omsider at forstå, at det er alkoholen, der er problemet, og alkoholen, der gør, at han har problemer. Hans hustru lærer om afhængighedens natur, ligesom begrebet medafhængighed også bliver introduceret for hende, så hun forstår, hvordan hun selv er blevet en del af Henriks misbrug.

De bliver introduceret til nye konstruktive måder at kommunikere på, ligesom familien lærer, hvad deres respektive opgaver er, hvis Henrik får tilbagefald. Efter fire uger er han hjemme fra døgnbehandlingen og påbegynder sammen med sin hustru et efterbehandlingsforløb bestående af ugentlige gruppesamtaler sammen med andre par, der har været igennem samme forløb.

”Parbehandlingen gjorde, at vi fik det samme sprog. Hvis kun misbrugeren er i behandling, bevares gamle negative kommunikationsmønstre, hvor man går fejl af hinanden, og som i sig selv kan medføre tilbagefald. Det var også i parbehandlingen, at vi lærte betydningen af ’gammel adfærd’, altså hvad det kan trigge i den anden, at man tager den jakke på, som man altid havde på, når man tog i byen og kom stinkende stiv hjem timer eller dage senere. Eller lugter af de samme lakridser, som man spiste for at skjule sprutånden. Med den viden kunne jeg pludselig bede mine børn hjælpe mig ved at sige det til mig, hvis jeg på en eller anden måde pludselig mindede dem om den far, der drak.”

Antabus bliver brugt til meget mere, end den kan stå på mål for

Henrik ser døgnbehandlingsopholdet og den opfølgende efterbehandling som sine ’life savers’, mens tankerne om årene på antabus gør ham synligt trist at se på.

”Jeg får for meget antabus, for få samtaler og for lidt praktisk støtte. Nøjagtigt som det er de fleste steder i dag. Jeg lærer at finde tidsrum og mængder, jeg kan drikke uden at blive syg. Alligevel smutter det selvfølgelig, og jeg oplever at blive dødssyg af at drikke på antabus, ligesom jeg selvfølgelig lærer at snyde med den på forskellige måder. På et tidspunkt fremstiller jeg endda mine egne ’snydeantabus’ ved at save et kors i nogle brusetabletter. Og jeg bruger mængder af energi og løgne på at balancere mine tilbagefald, så jeg ikke bliver opdaget. Den pille gør hele familien vanvittig.”

Antabus bliver stadig brugt, og den bliver også misbrugt som behandlingsredskab i offentlig rusmiddelbehandling, synes Henrik Halby. Alt for ofte givet uden anden form for støtte og behandling. På trods af at det er beskrevet i en undersøgelse fra 2015 fra Sundhedsstyrelsen, at antabusbehandling i sig selv ikke fremmer afholdenhed, fortæller Henrik. Og på trods af at der eksisterer andre virksomme tilbud som dagbehandling, døgnbehandling, gruppetilbud etc.

Man skal kunne visitere sig selv til døgnbehandling

Det ville ikke medføre en drastisk stigning i udgifterne til rusmiddelbehandling i døgnregi, hvis visitationsretten blev overdraget til den enkelte, mener Henrik Halby. Faktisk har han stor tiltro til, at det kunne være besparende i det lange løb, hvis vi i Danmark indførte en ret til at visitere sig selv.

”Hvor mange vil gå i døgnbehandling, hvis det ikke er strengt nødvendigt? Ikke ret mange. Det skal være nemt at komme i behandling. Det bør være sådan, at du kan gå til din praktiserende læge med dit alkoholproblem, og hvis lægen vurderer, at du er egnet til døgnbehandling, kan lægen visitere dig. Du skal bagefter kunne benytte fritvalgsordningen til at finde et sted, der passer til dig. Du tager afsted i behandling, hvorefter behandlingsstedet sender regningen til kommunen.”

Hvis man som behandler står med et menneske, der er misbrugende, i arbejde og samtidig forælder til hjemmeboende børn, er det efter Henriks mening vigtigt, at man ikke trækker vedkommende igennem utilstrækkelige, langvarige og opslidende ambulante forløb. I hans mindset er det mere effektivt at starte med et døgnophold, der sætter skub i processen. I det hele taget ønsker han, at det offentlige behandlingssystem i højere grad tilbyder deres borgere flere modeller og tilgange at vælge imellem, og at man bliver bedre til at forstå og handle ud fra en grundtanke om, at man for at behandle mennesker ens bliver nødt til at behandle dem forskelligt.

Henrik Halbys 10 bud på optimal rusmiddelbehandling:

1. Der skal være frit valg mellem ambulant behandling, dag- og døgnbehandling.

2. Nem adgang til døgnbehandling. Antallet af døgnbehandlingspladser er for lille.

3. Familien skal inddrages fra begyndelsen af et behandlingsforløb.

4. Familien skal, hvis det er nødvendigt, kunne få hjælp til misbruget uden om den misbrugende.

5. Behandlerne skal rykke ud af kontorerne og tage på mange flere hjemmebesøg.

6. Antabus skal bruges med omtanke, kortvarigt og kun sammen med anden støtte som samtaler, familiebehandling og praktisk hjælp.

7. Hold fokus på misbruget, for det er misbruget, der skaber eller vedligeholder alle de andre problemer.

8. Misbrugsproblemer er komplekse, der er brug for faglig viden, erfaring og professionalitet, hvis behandling skal være effektiv og virksom.

9. En behandlerstab er bedst, når den består af en blanding af professionelle behandlere og folk, der tidligere har haft misbrugsproblemer.

10. De bedste misbrugsbehandlere er de autentiske, der besidder mod og evne til at involvere sig både professionelt, personligt og privat i de mennesker, de skal hjælpe ud af deres afhængighed.

Nedslag i Henrik Halbys liv:

Meldte sig selv ud af folkeskolen og tog ud at sejle som 15-årig.

Blev smed, da han kom hjem igen et par år senere.

Mødte sin hustru, da han var 19, og hun var 17.

Gjorde kometkarriere som eftertragtet teatersmed på de københavnske scener.

Havde i en årrække et selvdestruktivt og altoverskyggende forbrug af alkohol og kokain.

Er siden da uddannet afhængighedsrådgiver via DAC-uddannelsen (Danish Addiction Counsellor).

Har lavet teaterdokumentarer om sit liv i misbrug, som han optræder med i hele landet.

Driver i dag en selvstændig rådgivnings- og foredragsvirksomhed.

Er særligt optaget af at hjælpe mennesker med afhængighedsproblemer til et bedre liv.

Danmarks første krisecenter for børn og unge giver omsorg, rådgivning og en seng at sove i

I Joannahuset er døren altid åben, du behøver ikke fortælle dit navn, og du kan frit smide dig i en sofa, åbne køleskabet eller få hjælp og rådgivning. Men håbet er også, at Joannahuset kan være brobygger mellem systemet og de børn og unge, der henvender sig til huset.

AF NANNA STÆRMOSE FOTO: DONALD MICHEAL BOWIE CHAMBERS

Nanna Stærmose er journalist og indehaver af historiefabrikken.com

"Lad mig give dig et eksempel," svarer Jette Wilhelmsen på spørgsmålet om, hvorfor der er brug for Joannahuset – Danmarks første krisecenter for børn og unge.

Jette Wilhelmsen er leder af huset, uddannet socialrådgiver og har arbejdet med børn og unge på Nørrebro samt hos Børns Vilkår, hvor hun var med til at starte deres bisidderprogram op. Hendes eksempel stammer fra tiden her:

"En 13-årig dreng ringede en dag til børnetelefonen hos Børns Vilkår og fortalte, at han var løbet hjemmefra og nu befandt sig hos en klassekammerat. Flugten havde han taget tilløb til i lang tid. Hjemme drak både mor og far – og misbruget endte ofte i vold. Han var bekymret for sin søster og for sig selv, så nu var han stukket af. Han havde først ringet til kommunen, men her lød beskeden, at kommunen var lukket, og at han skulle gå hjem igen og komme næste dag klokken 10.00."

"Jeg kan huske, at han sagde til os: "Nu har jeg taget mod til mig så længe, hvis jeg går hjem nu, så ved jeg ikke, hvornår jeg får modet igen"," siger Jette Wilhelmsen.

Drengen fik lov til at blive hos kammeraten, men det vidner ifølge Jette Wilhelmsen om, at de her børn og unge har brug for et sted at tage hen – et sted, hvor der altid er åbent.

Sådan et sted er Joannahuset. Siden 15. august 2020 har børn og unge op til 18 år kunnet komme ind fra gaden på alle tider af døgnet. Her kan de få et kram, en at tale med, et bad og noget at spise. Der er også seks sengepladser fordelt på fire værelser, hvor unge mellem 14 og 17 år kan overnatte, hvis de – vel at mærke – får samtykke fra deres forældre. Men da det ofte er forældrene, der er årsagen til, at børnene henvender sig, kan det være vanskeligt at opnå forældrenes accept.

"Vi er ved at samle vores erfaringer med de dilemmaer og udfordringer, der er forbundet med samtykkekravet. Samtidig arbejder vi politisk på, at børn og unge får ret til 48 timers anonymitet den første del af et ophold på et krisecenter," siger Jette Wilhelmsen.

Indtil videre har 17 unge overnattet i Joannahuset – nogle en enkelt nat, andre flere – alt efter behov. Det er muligt at overnatte i op til syv nætter i Joannahuset. Det er ofte voldsomme ting, børnene og de unge kommer med. Nogle har sovet på gaden i en periode eller er hoppet fra sofa til sofa hos venner og bekendte. Nogle er selv stukket af, mens andre er blevet smidt ud af forældrene.

"Vi har eksempler på, at forældrene har skiftet låsen, så de ikke kan komme hjem. Hos os får de en seng og nogle hjemlige omgivelser, og så får de nogen at tale med," siger Jette Wilhelmsen.

Siden Joannahuset åbnede i sommeren 2020, har 146 børn og unge været i kontakt med huset – heraf har 108 været i huset fysisk. De kommer fra hele landet, og indtil nu har Joannahuset dækket en fjerdedel af landets kommuner. **Der gik heller ikke mange timer, fra huset åbnede, til den første meldte sin ankomst. De unge finder Joannahuset via sociale medier eller hører om stedet gennem hinanden. Nogle kommer og får lidt mad og lidt varme og går igen, andre får et bad, vasker tøjet og får en snak med personalet.** De kan komme anonymt, og de kan komme og gå, som det passer dem. Begge dele er vigtige elementer i at drive et sted som Joannahuset.

Leder af Joannahuset Jette Wilhelmsen siger, at der er brug for et sted, hvor der er altid er åbent for børn og unge, der har brug for omsorg, rådgivning eller en seng at sove i. Sådan et sted er Joannahuset.

Amalie
Fie
Fie
Marie
Jens
Amalie
Lise

"Vi møder dem på deres præmisser. Nogle skal tage tilløb til at tale med os, og derfor skal de have lov til bare at komme og hænge i sofaen, få en nybagt bolle og en kop te og gå igen," siger Jette Wilhelmsen.

Rettighedsbaseret rådgivning og brobygning
Joannahuset er bemandet med både fagpersonale, frivillige og studerende, der alle spiller en rolle i mødet med de unge. Dag- og aftenvagten ligger mellem klokken 07.00 om morgenen og 23.30 om aftenen. I det tidsrum er der uddannet personale i form af fx en jurist, pædagog og socialrådgiver samt frivillige. Nattevagten begynder klokken 23.30 og slutter klokken 07.00 – her er det studerende indenfor blandt andet sygepleje, psykologi og pædagogik, der dækker vagterne sammen med en fra det uddannede personale som bagvagt.

Jette Wilhelmsen fremhæver netop dynamikken mellem forskellige faggrupper, men også mellem frivillige, fagpersoner og studerende, som noget, der giver Joannahuset en særlig styrke.

"Alle kommer med deres perspektiv og indsigt – en ung studerende kommer med seneste nye viden indenfor sit felt og kan puffe lidt til os ældre, mens vi kan dele ud af vores erfaring. De frivillige kommer ligeledes med værdifulde indsigter og perspektiver," siger hun.

Alle i Joannahuset kan give omsorg og et kram, men fagpersonalet er med til at sikre, at børnene og de unge får stillet en række kompetencer til rådighed.

"Vores udgangspunkt er, at de børn og unge, der kommer her, skal blive klar over, hvad deres rettigheder er. Det er vigtigt at se dem som individer med individuelle rettigheder," siger Jette Wilhelmsen.

Denne tilgang er et opgør med den måde, som ifølge Jette Wilhelmsen er typisk for den måde, systemet møder den her målgruppe på. I systemet er det ofte forældrenes tarv, der gælder fremfor børnenes, og børn og forældre bliver typisk set som en enhed. Problemet er blot ifølge Jette Wilhelmsen, at mens den enhedstanke kan fungere i et velfungerende hjem, så gør den det sjældent i de her tilfælde.

"Mens vi i en almindelig familie vil sige, at det er bedst for børn at være sammen med deres

forældre, er det i de her tilfælde ofte lige omvendt. Det er ikke bedst for de her børn at være sammen med forældrene – det ved børnene ofte godt selv, men i systemet bliver de ikke altid spurgt," siger Jette Wilhelmsen.

Derfor ønsker hun at ændre den måde, de her børn og unge bliver mødt på. De skal have en stemme, og de skal inddrages. Noget, der kun i nogen grad sker i praksis.

"Vi skal blive meget bedre til at se børnene som part i sagen, vi skal gøre dem til medspillere og give dem handlekraft. Og det gør vi ved at hjælpe dem med at forstå deres rettigheder," siger Jette Wilhelmsen.

Joannahuset kan rådgive om rettigheder, men nøglen til forandring har den enkelte kommune. Det er kommunen, der har mandatet til fx at lave en anbringelse udenfor hjemmet. Derfor håber Jette Wilhelmsen, at Joannahuset kan være med til at bygge bro mellem de unge og kommunerne.

"Jeg håber, at vi kan være en hjælp for socialrådgiverne – både i forhold til at være et sted, hvor de kan sende børn og unge hen, når de sidder med et tavst barn og en mavefornemmelse af, at noget er galt, men også i forhold til de indsatser, som der bliver sat i værk. Det skal være med børnene i centrum," siger Jette Wilhelmsen.

Hun ser Joannahuset som et supplement til det eksisterende system – et sted, der kan noget andet end de tilbud, der ellers findes rundt om i landet – blandt andet dette, at det er muligt at henvende sig anonymt og komme og gå, uden at nogen stiller spørgsmål.

Supervision og inddragelse

Mens der er vide rammer for, hvordan de unge bruger Joannahuset, er der anderledes klare rammer og protokoller, når det kommer til driften af huset. Der bliver ført statistikker, sat rammer for udvikling etc. Idéen er, at Joannahuset skal være et fagligt hus, der bidrager med ny viden og ikke mindst løsninger på, hvordan de her børn og unge får den bedste hjælp i den akutte fase, hvor de rækker ud.

Det betyder fx, at stedets ansatte og frivillige får supervision af specialuddannede psykologer ca. hver anden måned.

"Det er vigtigt, at vi som personale hele tiden udvikler os og reflekterer over, hvordan vi gør vores arbejde herinde," siger Jette Wilhelmsen.

Det har især været en hjælp, når der er opstået uforudsigelige situationer. Det skete fx, da der pludselig dukkede grupper af 5-6 unge op på samme tid.

"Her oplevede vi, at de var meget orienteret mod hinanden. Fx kunne vi ikke tilbyde overnatning til alle, hvilket resulterede i, at ingen af dem ville blive. De var meget beskyttende overfor hinanden, men samtidig kunne vi se, at nogle trængte mere til hjælp end andre. De situationer har vi taget op med supervisionen og fået talt om, hvordan vi bedst imødekommer de her grupper," siger Jette Wilhelmsen.

Udover supervisionen har Jette Wilhelmsen også fokus på at inddrage de unge selv i processen med at udvikle den bedst mulige hjælp og støtte. Det kan fx være i forhold til rusmidler. Hun fremhæver ikke rusmiddelbrug hos de unge som et egentligt problem, men de har gennem den korte tid, huset har været åbent, flere gange oplevet, at unge kom i påvirket tilstand, eller at de brugte rusmidler på den ene eller anden måde. De må gerne være i huset, selvom de er påvirkede, men de må ikke indtage hverken alkohol eller stoffer i huset. Det er primært hash, som de unge bruger, og filosofien blandt personalet er åbenhed fremfor fordømmelse.

"Vi prøver at gå nysgerrigt til de unge med rusmiddelproblemer. Det gør vi blandt andet ved at tale med dem om, hvordan de kan være her sammen med deres stofbrug," siger Jette Wilhelmsen.

Under coronanedlukningen flyttede hashhandlen fra Christiania, som Joannahuset ligger tæt på, ud i gaderne. Joannahuset blev derfor kontaktet af politiet, og efterfølgende talte personalet med de unge i huset om den nye situation og om, hvordan de kunne passe på sig selv.

Selvom Joannahuset ikke i sig selv tilbyder rusmiddelbehandling, så er der fokus på at hjælpe de unge, der ønsker at komme ud af et problematisk rusmiddelforbrug, ved at skabe brobygning til fx U-turn. Jette Wilhelmsen hiver et nyt eksempel frem. Da Joannahuset åbnede, fik hun en henvendelse fra en kvinde, der fortalte, hvor stor glæde hun havde haft af at bruge Børnehotellet,

der i 1980'erne lå på Vesterbro i København. Her kunne udsatte unge få en seng at sove i for 20 kroner pr. nat og nogen at tale med. Kvinden havde én vigtig påmindelse til Jette Wilhelmsen:

"Hjælp dem med at sætte noget andet i stedet for stofferne." Det var hendes besked til mig. Hun havde været enormt glad for at komme på Børnehotellet, men hun var fortsat med sit stofbrug," siger Jette Wilhelmsen.

Personalet har derfor fokus på, hvordan unge, der gerne vil ud af deres stofbrug, kan sætte noget andet i stedet, eller hvordan de kan lave ny fællesskaber, der bygger på noget andet end at ryge hash.

Igen er det med udgangspunkt i de unge selv, for det handler hele tiden om at vise respekt og om at give dem en stemme og vise dem, at deres tanker, ønsker og drømme også har vægt og bliver taget alvorligt.

"Mange af dem vil gerne have et arbejde og tjene deres egne penge. Deres drømme er ikke anderledes end andre unges," siger Jette Wilhelmsen.

Ligesom det er kommunen, der har nøglen til at give udsatte børn og unge nye muligheder, så har de unge også selv en nøgle til at træde det første skridt i retningen mod en lysere fremtid, for de ved som regel godt, hvad de drømmer om, de skal blot have den rette støtte. Det kan Joannahuset hjælpe med. Og her behøver du ingen nøgle, for døren er altid åben.

Fakta om Joannahuset

Huset ligger på Christianshavn i København.

Joannahuset er finansieret af fonde, private og virksomheder samt offentlige midler.

Huset har fået sit navn efter Kim Larsens sang 'Joanna', fordi Kim Larsens Himmelblå-fond var den første fond til at give en bevilling til projektet.

Huset er åbent for børn og unge op til 18 år.

Læs mere på www.joannahuset.dk

Joannahusets værdier:

Åbenhed *fx vær åben, hvis du har et misbrug – personalet møder dig fordomsfrit.*

Respekt *dem, der kommer, bliver mødt med respekt for deres situation.*

Helle *Joannahuset er et helle – en pause, hvor der er hjemlige omgivelser, omsorg og hjælp.*

Bro *Joannahuset kan hjælpe børn og unge med at finde en ny bro at gå på – en ny vej.*

Er afhængighed det samme som fangenskab i usynlige bure?

En samtale med professor Bruce Alexander om at turde at tænke anderledes om rusmiddelafhængighed

I 1980'erne lavede den canadiske psykolog og forsker Bruce Alexander et eksperiment, som efter min mening er det vigtigste videnskabelige forsøg lavet på rusmiddelområdet. Jeg arbejder som psykolog ved Rusmiddelcenter Slagelse, og jeg har talt med den canadiske psykolog og forsker Bruce Alexander om at turde tænke kreativt og anderledes, når man undersøger rusmidlers betydning.

AF ERIC ALLOUCHE

Eric Allouche er psykolog i
Rusmiddelcenter Slagelse
Foto: Daniel Hjorth

For at sige det ligeud: Den canadiske psykolog og forsker Bruce Alexanders 'Rat Park experiment' ('Rottepark'-eksperimentet, red.) er efter min mening intet mindre end det vigtigste eksperiment, der er lavet på misbrugsfeltet.

Både før og efter Bruce Alexanders eksperiment har man brugt laboratorierotter i forsøg for at undersøge fysiologiske og psykologiske mekanismer, deriblandt afhængighed. Det kunne eksempelvis være forsøg, hvor man satte en rotte alene i et lille bur, hvor det eneste, den kunne foretage sig, var at vælge mellem at indtage eller ikke at indtage et eller andet euforiserende stof. Det, man kunne observere igen og igen, var, at rotterne valgte at indtage stofferne, blev afhængige, og at flere rotter blev ved med at tage stofferne, indtil de døde af det. Det virkede som et klokkeklart bevis på, at afhængighed var en grundlæggende fysiologisk mekanisme, og at de skrappe narkotikapolitiske love, man havde vedtaget verden over, derfor var videnskabeligt velbegrundede. Bruce Alexanders eksperiment i starten af 80´erne væltede fuldstændigt denne forståelse.

Man havde ikke taget højde for rotter – og menneskers – sociale behov

I 1980'erne var Bruce Alexander en ung forsker på Simon Fraser University i Vancouver i Canada, som forskede i afhængighed via forsøg med rotter. Og i forbindelse med sine undersøgelser blev han opmærksom på noget, som ellers burde virke indlysende: at rotter er yderst sociale dyr, som lever i grupper, og som i øvrigt også er meget aktive dyr, som godt kan lide at udforske deres omgivelser, gemme sig i huller og hjørner m.m. Sagt på en anden måde: Man kunne ikke tilbyde rotter værre livsvilkår end at være isolerede i små firkantede bure, hvor de ikke havde noget som helst at lave.

Bruce Alexander og hans daværende kolleger Robert Coambs, Patricia Hadaway og Barry Beyerstein besluttede sig derfor for at lave Rat Park experiment. Eksperimentet bestod i at sætte en lille gruppe hun- og hanrotter i et godt miljø, dvs. i et "bur", som lignede en park – heraf eksperimentets navn 'Rat Park' ('Rotteparken', red.) – og hvor rotterne havde rig mulighed for at lege, udforske deres omgivelser, socialisere, parre sig og gøre alle de andre ting, der hører til et lykkeligt rotteliv. Og så gav Bruce dem muligheden for at vælge mellem enten at drikke vand eller en blanding af vand og morfin. Disse ændringer på rotternes omgivelser viste sig at have radikale konsekvenser: I dette miljø var rotterne ikke interesserede i at indtage morfin, og efter at have smagt på morfinen holdt de sig til kun at drikke det vand, der ikke indeholdt morfin. Senere udviklede Bruce Alexander sit eksperiment ved bl.a. at gøre rotter fysisk afhængige af morfin og så herefter putte dem i Rat Park, hvor de igen kunne vælge mellem vand og morfin, og igen konstaterede han, at selv om rotterne nu var fysisk afhængige af morfin, inden de ankom til parken, så ville de helst drikke vand. Han prøvede også at blande morfin med noget, som rotterne elsker over alt: sukker, og igen valgte rotterne alligevel at holde sig fra morfin.

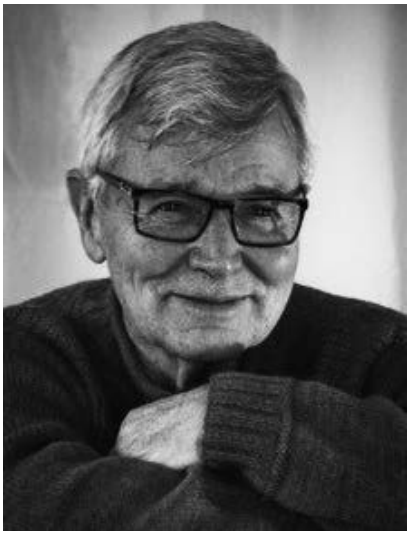

Professor Bruce Alexander har ifølge psykolog Eric Allouche lavet et af de vigtigste videnskabelige forsøg på rusmiddelområdet

Billeder af rottelivet i 'Rat Park'. Foto: Bruce Alexander

Få år tidligere, i 1974, havde den amerikanske samfundsvidenskabsprofessor Lee N. Robins beskrevet i en artikel, hvordan amerikanske soldater, som var blevet afhængige af heroin under deres deltagelse i krigen i Vietnam, uden videre problemer kunne blive stoffrie, da de kom tilbage til USA til et fredeligt og et mere sundt miljø, og man vidste dermed inden Rat park-eksperimentet, at afhængighed ikke var et så enkelt og fysiologisk fænomen, som man troede. Det, der var så afgørende og revolutionerende med netop Bruce Alexanders forsøg, var dog, at det beviste i en streng videnskabelig ramme, at den entydige forbindelse mellem rusmidler og afhængighed ikke længere var en naturlov skrevet i marmor, men et fænomen, som skulle forstås i dets sociale kontekst.

En samtale om at se på afhængighed med nye og anderledes øjne

At manden bag Rat Park-eksperimentet er klog, ligger i sagens natur. At han også er kreativ og tør tænke anderledes tanker, er heller ikke overraskende, men ydermere er Bruce Alexander en ualmindelig rar og venlig mand, som skulle have været på besøg i Danmark i foråret 2020. Men corona ramte verden, og mens vi venter på mere gunstige tider, møder jeg ham – virtuelt – i hans hus på Pender Island, lidt syd for Vancouver.

Mig: Bruce, jeg elsker Rat Park experiment. Det er så elegant, giver så god mening og kaster så meget lys på området … men når ting virker så perfekte, og resultaterne er så indlysende, får jeg en tendens til at blive lidt mistænksom og tænker, at for meget lys kan også virke blændende. Og jeg må sige, at Rat Park experiment begynder at virke på mig som en slags eventyr: noget, som føles rigtigt godt, men som ikke skærper min kritiske sans. Derfor er jeg fagligt begyndt at vende og dreje eksperimentet i forskellige retninger for at se, om det ikke fortæller noget andet eller mere end det, vi tror. Fx talte jeg for nylig med en forsker, som laver forsøg med rotter, og hun fortalte mig, at rotter er meget sociale væsener og tilsyneladende mere sociale end mennesker. Det fik mig til at tænke, at når en rotte har andre rotter at lege med, en seksuel partner og så mad og plads nok, så kan man forvente, at den vil have alt det, den har brug for for at være lykkelig, men sådan er det ikke for mennesker. Mennesker virker ikke særligt dygtige til at blive lykkelige af det, de har: Hvad angår sociale relationer, ligner vi mere

“Det, der var så afgørende og revolutionerende med netop Bruce Alexanders forsøg, var dog, at det beviste i en streng videnskabelig ramme, at den entydige forbindelse mellem rusmidler og afhængighed ikke længere var en naturlov skrevet i marmor, men et fænomen, som skulle forstås i dets sociale kontekst.”

Foto: Bruce Alexander

Schopenhauers pindsvin end rotterne fra Rat Park (til læserne: Den tyske filosof A. Schopenhauer illustrerer menneskets sociale dilemma med en fortælling om en gruppe pindsvin på en kold vinterdag. For at holde på varmen beslutter pindsvinene sig for at klumpe sig sammen, men når de kommer for tæt på hinanden, bliver de såret af hinandens pigge. Så de vælger at lægge afstand til hinanden igen, men mærker kulden og nærmer sig hinanden igen og stikker sig – og bliver således i sidste ende tvunget til at vælge mellem kulden og stikkene). Måske viser Rat Park-eksperimentet os, at vi som mennesker er uduelige til at fungere socialt på en lykkelig måde. At vi på den ene side er sociale væsener, som har brug for de andre, men på den anden side ikke kan se bort fra, at de andre for det meste er temmelig irriterende.

Bruce Alexander: Måske har Schopenhauer ret i, at det er svært for mennesker at have tilfredsstillende sociale relationer, uanset hvad de gør. **Når det er sagt, så tænker jeg, at den moderne verden, selv når den fungerer "bedst", har en tendens til at splitte det menneskelige samfund og bl.a. føre til afhængighed.**

Selv vidunderlige lande som Danmark, som har et af de mest medfølende systemer i verden, er muligvis for moderne, det vil sige for centraliserede, til at tillade gode niveauer af lokal social selvbestemmelse.

Mig: Nu du nævner Danmark som et meget harmonisk land, kan man sige, at det modbeviser Rat Parks resultater, at der overhovedet findes så mange personer med misbrugsproblemer i Danmark. Burde et godt samfund som det danske ikke virke mere forbyggende ift. misbrug?

Bruce Alexander: Du har ret, og det rammer lige ind i mine vanskeligheder ved at forstå Danmark, og hvorfor et land, som behandler misbrug med venlighed og effektivitet, ikke klarer det bedre ift. at forebygge, at misbrug opstår. Jeg glæder mig til at komme til Danmark og prøve at blive klogere på det. Min nuværende hypotese er dog, at Danmark, ligesom alle andre lande, er fanget af globale tendenser i en grad, at vi alle er tandhjul i et verdensomspændende maskineri, hvor vi mister meget af vores evne til at skabe lokale kulturer og fællesskaber, der kan beskytte os mod de "forvrængninger" (Bruce brugte på engelsk ordet 'dislocation'), der kommer fra det globale maskineri. Måske er dette uundgåeligt,

men måske kunne vi blive bedre til at beskytte os og vores lokale kulturer mod den globale påvirkning. Og fx beskytte vores borgere mod afhængighed. Men Eric, når du ser mange mennesker med misbrugsproblemer i Danmark, har du en ide om, hvad får dem til at tage stoffer?

Mig: Langt de fleste mennesker, jeg ser i forbindelse med mit arbejde, har haft forfærdelige oplevelser, hvor de har været udsat for alle mulige former for svigt og overgreb, men selv om det giver god mening at forklare misbrug med det, er jeg ikke så vild med entydigt at individualisere forklaringerne for misbrugsproblemer. F.eks. i din bog 'The Globalisation of Addiction' skriver du om "repressiv passion", og da jeg læste det, tænkte jeg, at selv om Danmark ikke er et ret repressivt (undertrykkende, red.) land, så findes der måske særlige mekanismer, som opstår, når et samfund bliver så velfungerende som det danske, og som gør, at det bliver mere intolerant over for former for dysfunktion og ulykke, som står i vejen for at opnå en slags perfektion. Lidt ligesom en skønhedsdronning, som ikke tåler den mindste rynke eller bums.

Bruce Alexander: Jeg tænker også, at der er en kobling mellem de forskellige niveauer. Som nabo til USA har jeg været meget opmærksom på Donald Trump og ikke mindst på de mennesker, der tror eller stemmer på ham. Det var ikke overraskende at opdage, at disse personer lever i en parallel verden fuld af mere eller mindre konspiratoriske teorier som f.eks., at en gruppe demokrater og kommunister er i gang med at overtage verden, og at Donald Trump er den eneste mand, som kan redde os. Det var også forventeligt at se, hvordan disse mennesker bekræfter hinanden og nægter at tro på det, der står i medierne, samt det, deres egne familier tror, men tingene begyndte at overraske mig mere, da jeg opdagede, hvordan disse personer kan blive ved med at tro på de mest usandsynlige ting som f.eks., at Donald Trump stadig er præsident i USA, og at indsættelsen af Joe Biden som præsident bare var et skuespil, for at det amerikanske militær kan afsløre, hvilke personer der støtter Joe Biden, og at militæret snart vil slå til mod dem og genindsætte Donald Trump som præsident. Det viste sig, at en af disse Trump-følgere ikke bor langt væk fra, hvor jeg bor, og jeg kontaktede ham for at prøve bedre at forstå, hvad der var på spil. Faktisk er jeg i gang med at skrive en videnskabelig artikel om ham, med hans hjælp. Ron, som jeg har valgt at kalde ham i min artikel, var en af dem, som var overbevist om, at militæret ville slå til under præsidentindsættelsen af Joe Biden og i stedet genindsætte Donald Trump som præsident. Man kunne tro, at da det ikke skete, ville hans tro blive mærkbart svækket, men sådan gik det ikke. Ron – og de andre medlemmer i hans gruppe – valgte bare at tro, at militæret venter lidt, og at de kommer til at slå til d. 1.marts, og hvis de ikke gør det der, så senere til jævndøgnet. For mig minder den slags tankegang om den, man finder hos folk, som drikker alkohol for at løse deres problemer. Og når de så ser, at det ikke virker, så tænker de "bare en drink til, og så skal det nok gå …", derfor er jeg tilbøjelig til at betragte disse Trump-følgere som "afhængige" af Trump. Der findes faktisk støtte-grupper i USA for "eks-Trump-følgere", som-minder en del om 12-trinsmodellerne tilafhængighed,og det kunne være en slags bevis for, at der faktisk er tale om en form for afhængighed. Men det mest interessante aspekt ligger for mig et helt andet sted: Ron er forholdsvis vel-integreret i sit lokale samfund, men han mangler selvtillid, han tror, at han er dum, og finder kun anerkendelse hos sine ligesindede på nettet, og så kommer der den pointe, som bringer os tilbage til Rat Park: Ron er faktisk lige så isoleret i samfundet som en ensom rotte i et bur, men på den særlige måde, at det er tale om et bur med usynlige tremmer. **For mig at se skal man forstå afhængighed som et usynligt bur, og hvis jeg skulle gå videre med at forske i afhængighed, ville mit fokus være på at afdække disse usynlige bure, som skaber så meget lidelse for så mange mennesker, også i Danmark og på Pender Island.** Min drøm er, at vi kunne blive i stand til at synliggøre disse bure og åbne de fleste af dem, og omvendt er mit mareridt, at disse bure er så fastintegrerede i vores moderne civilisation, at selv om det på et tidspunkt lykkes os at se dem, vil vi alligevel ikke være i stand til at befri os fra dem. Som Ron sagde til mig: "Bruce, jeg synes jo, at du er helt skør, fordi du ikke tror på de samme ting som mig. Men du er alligevel min ven, fordi du lytter til mig".

Foto: Jonas Normann

5 hurtige til ... Agi Csonka, formand for Børnerådet

Om levevilkår og rettigheder for børn i familier med rusmiddelproblemer

I hvert nummer af STOF stiller vi fem aktuelle spørgsmål til personer, som varetager arbejde, der er relevant for indsatser og politik på rusmiddelområdet. I dette nummer er spørgsmålene rettet til Agi Csonka, som er formand for Børnerådet, og handler om levevilkår og rettigheder for børn i familier med rusmiddelproblemer.

01. Hvad er Børnerådets opgave i forhold til børn i familier med rusmiddelproblemer?

Børnerådet er sat i verden for at sikre børns rettigheder ifølge FN's Børnekonvention, og vi arbejder for, at alle børn i Danmark får lige muligheder. Det gør vi blandt andet ved at påvirke lovgivning og politik, der handler om børn, og så bringer vi børnenes perspektiv og stemmer ind i den offentlige debat. Børn i udsatte positioner mistrives i højere grad end andre børn og har som udgangspunkt ringere forudsætninger for at lære og udvikle sig. Det er både Børnerådets opgave at skabe opmærksomhed om centrale problematikker og komme med anbefalinger, der kan bidrage til en positiv udvikling. Forældre, der har misbrugsproblemer, har svært ved at yde den grundlæggende omsorg for deres børn – og problemet er langt mere udbredt, end de fleste forestiller sig. Det er derfor vigtigt for Børnerådet at bidrage til en opmærksomhed på problemet.

02. En del af Børnerådets arbejde er at inddrage børns perspektiv, fx ved at følge med i forskning på området. Hvad ser Børnerådet som de vigtigste elementer i at belyse børns perspektiv i forhold til familier med rusmiddelproblemer?

Vi skal være særligt opmærksomme på børn i udsatte familier, hvor forældrene for eksempel har et misbrug. Alle forældre ønsker at gøre det bedste for deres børn, men det er ikke alle forældre, der formår at give deres børn den omsorg og opmærksomhed, de har brug for. Her er det afgørende, at fagpersoner omkring familien har særligt fokus på børnenes perspektiv, selvom det umiddelbart er forældrene, der har et problem med for eksempel misbrug. Indsatsen i familien handler i lige så høj grad om børnene, for hvis man vokser op i en familie, hvor mor eller far drikker for meget, sætter det sig spor langt ind i livet. Vi kan give børnene de bedste livsmuligheder ved at sikre helhedsorienterede indsatser med udgangspunkt i det enkelte barns perspektiv. Det kræver, at man inddrager barnet i beslutninger, der vedrører det, og at socialrådgivere, sundhedsplejersker, pædagoger og lærere samarbejder om at sikre rammerne og indsatserne i hele barnets liv – både derhjemme og i skolen.

03. Hvilke levevilkår og rettigheder mener Børnerådet, det er vigtigt at sætte fokus på for at hjælpe børn af forældre med rusmiddelproblemer?

Rettigheder skal sikre alle børn lige muligheder. FN's Børnekonvention forpligter Danmark på at sikre barnet den beskyttelse og omsorg, der er nødvendig for barnets trivsel, og på, at barnets tarv altid skal komme i første række i foranstaltninger, der vedrører barnet. Børnekonventionen slår også fast, at børn skal inddrages og høres i overensstemmelse med deres alder og modenhed, når der træffes beslutninger, der har betydning for dem. For børn i udsatte positioner, som for eksempel børn af forældre med rusmiddelproblemer, har vi en særlig forpligtelse til at sikre en tryg opvækst gennem en fagprofessionel indsats, og så skal vi styrke udsatte børns læring for at bryde den sociale arv og mindske social ulighed.

04. Hvilke velfærdsindsatser bør der ifølge Børnerådet satses specielt på for at hjælpe familier med rusmiddelproblemer?

Det er en samfundsopgave at sørge for, at alle børn uanset baggrund får mulighed for at realisere deres potentiale. Når det handler om udsatte børn og unge, ved vi, at en god skolegang i sig selv er en vigtig beskyttelsesfaktor. Det er veldokumenteret, at de udsatte børn, der fagligt og socialt har haft en god skolegang, klarer sig bedre som voksne på alle parametre end de udsatte børn, der har dårlige skoleoplevelser. Derfor er det en central målsætning at styrke udsatte børns læring for at mindske social ulighed gennem tidlig opsporing og helhedsorienterede indsatser. Det kræver samarbejde mellem forskellige fagligheder og politikområder og dermed en nedbrydning af silotænkningen. Socialrådgivere, familiekonsulenter, pædagoger og lærere og andre fagpersoner tæt på familien skal arbejde for ét fælles mål: at sikre, at børn i socialt udsatte familier får de bedste betingelser for en god skolegang.

05. Hvordan står det til i Danmark med børns levevilkår og rettigheder i 2021 (jf. FN's Børnekonvention), og hvordan ser udviklingen ud fremadrettet?

De fleste vil nok mene, at danske børn bliver hørt rigeligt, og at de lever et relativt problemfrit børneliv. Det er også rigtigt – i international målestok. Men realiteten er, at vi i alt for mange tilfælde ser både lovgivning og praksis, hvor fokus på barnets tarv og perspektiv er fraværende. Selvom børns rettigheder for alvor er kommet på den politiske dagsorden de seneste år, er der stadig alt for mange børn, der oplever svigt og ikke vokser op med samme muligheder som andre børn. Det er en afgørende faktor for udviklingen, at alle børn skal kende deres rettigheder. Flere undersøgelser viser, at kun halvdelen af danske børn og unge kender til deres rettigheder, og det betyder, at de ikke ved, at de har ret til at blive hørt og have indflydelse på deres eget liv. Det får især konsekvenser, når børns rettigheder bliver krænket, for børn skal kende deres rettigheder for at kunne handle på dem, og de skal vide, at deres liv kan – og skal – være anderledes, når de bliver udsat for overgreb, bliver overhørt eller på andre måder har det svært.

”Jeg er meget optaget af, at misbrugere skal behandles med ordentlighed og respekt.”

Kiehn Ærensgaard
– socialkonsulent ved Rådgivningscenter Tønder

AF KARINA LUISE ANDERSEN
FOTO: MARIA TUXEN HEDEGAARD

Karina Luise Andersen er
cand. mag. og redaktør på STOF

ILDSJÆLENE

'Ildsjælene' er en artikelserie, hvor der i hvert nummer af STOF vil være et portræt af en medarbejder, der brænder helt særligt igennem i sit arbejde på rusmiddelfeltet. Hvis du kunne tænke dig at nominere en kollega til at blive portrætteret i serien, er du velkommen til at skrive en mail til stof@crf.au.dk, hvor du beskriver din kollegas navn, job og kontaktinformation samt et par linjers motivation om, hvorfor netop denne kollega bør portrætteres som en ildsjæl i STOF.

64-årige Kiehn Ærensgaard er uddannet socialrådgiver og har arbejdet på rusmiddelområdet i næsten 25 år. Han er ansat som socialkonsulent ved Rådgivningscenter Tønder ved Tønder Kommune, og han blev nomineret som ildsjæl i STOF af sin kollega, Rikke Windfeld, som er socialkonsulent ved samme center. I sin motivation for nomineringen omtalte Rikke Windfeld sin kollega som centrets "akutmedarbejder", der er meget optaget af de mest udsatte rusmiddelbrugeres vilkår og plads i velfærdssamfundet.

"Min interesse for misbrugsområdet startede ret tilfældigt i 1995," fortæller Kiehn Ærensgaard selv og fortsætter:

"Jeg ville oprindeligt have arbejdet i en fagforening, men under min uddannelse som socialrådgiver kom jeg i praktik ved Kriminalforsorgen i Sønderborg. Der skulle jeg jævnligt besøge den lokale arrest, og her mødte jeg bl.a. stofmisbrugerne, der tilbragte en stor del af deres tid "bag tremmer". Deres liv og fortællinger gjorde et stort indtryk på mig, og siden dengang har min interesse været på misbrugsområdet."

Kiehn Ærensgaards arbejde som socialkonsulent ved Rådgivningscenter Tønder består primært af socialpædagogiske indsatser for de mest udsatte rusmiddelbrugere. Det drejer sig om mennesker, som ofte har problemer med rusmidler, samtidig med at de fx har psykiske eller fysiske lidelser eller er involveret i kriminalitet, er hjemløse, har store økonomiske problemer eller på anden måde har en hverdag, som er præget af et kaos, som gør det svært for dem fx at opretholde kontakt til det offentlige hjælpesystem. "Det kan være en stor udfordring for de her mennesker at holde styr på aftaler, fx lægeaftaler, sygehusaftaler, aftaler med kommunen eller andre. De har ofte ikke NemID, får ikke åbnet deres post og har ikke et fast telefonnummer. En mistet aftale, fx på sygehuset eller ved kommunen, kan medføre en lang periode, uden at der sker noget, og inden der er lavet en ny tid," forklarer Kiehn Ærensgaard og siger, at sagsbehandlingstiderne generelt er tunge, og at kontakten til det offentlige system også ofte er meget afhængig af, hvilken person der lige er på arbejde den dag.

"Det er ikke alle i det offentlige system, der har megen forståelse for disse menneskers problemstillinger, og derfor er det ikke ligegyldigt, hvem man møder ved "skranken"."

Kiehn Ærensgaard har et fagligt netværk i det kommunale system, som han kan trække på, så han på den måde kan sikre en vis imødekommenhed over for de rusmiddelbrugere, han arbejder med.

"Systemerne er meget firkantede og "kasse"-inddelte, og det er de mennesker, der har brug for hjælp, jo ikke," siger han og uddyber:

"At få en sag til at køre konstruktivt kræver en kontinuerlig kontakt til de mennesker, der har brug for hjælp, og i perioder er der brug for en massiv og "håndholdt" motiverende proces for at fastholde mennesket i hjælpen," siger Kiehn Ærensgaard og fortæller, at det synes han ikke, velfærdssystemet kan håndtere, som det er nu, og at hans arbejde derfor meget består i at bistå rusmiddelbrugerne med at holde kontakt til kommunen og at holde styr på aftaler.

Som centrets "akutmedarbejder", dvs. den, som rykker ud til situationer, hvor der er behov for en hurtig og fleksibel indsats, oplever Kiehn Ærensgaard også mange andre og mere voldsomme scenarier i sin arbejdsdag.

"Jeg kan komme ud til selvmordstruede mennesker eller personer med alkohol- eller stofforgiftning. Der kan være situationer, hvor der er behov for akutanbringelser til døgnbehandling

eller hjælp til akut at komme på psykiatrisk skadestue. Det er desværre også sket, at jeg er kommet ud til dødsfald," fortæller han og siger, at en stor del af hans arbejdsdag foregår opsøgende.

"At besøge rusmiddelbrugerne i deres eget hjem siger meget mere om, hvordan de trives, end ord kan beskrive. Magtforholdet mellem "det offentlige" – dvs. mig – og "borgeren" – dvs. den udsatte person, der har brug for hjælp – bliver i det opsøgende arbejde mere ligeværdigt og trygt for den person, jeg skal hjælpe."

Da Tønder Kommune er en geografisk stor kommune i forhold til antallet af indbyggere, findes der ikke altid egnede tilbud til de mest udsatte rusmiddelbrugere, fx værestеder, herberger, botilbud osv. Og derfor består en del af Kiehn Ærensgaards arbejde også i at "kompensere for disse manglende tilbud", som han kalder det.

"Hvis der var sådan nogle tilbud til de udsatte misbrugere, så kunne det give dem mere socialt indhold i livet eller blot et pusterum i deres kaotiske hverdag. Derfor kunne jeg godt tænke mig, at der som udgangspunkt blev opbygget et udkørende "specialteam" målrettet målgruppen," siger han og forklarer: "Dette "specialteam" skulle repræsentere forskellige faggrupper tværfagligt – herunder sundhedspersonale – således at de forskellige indsatser kunne gøres mere smidige for de mennesker, der har brug for hjælpen."

Han uddyber, at han er af den opfattelse, at for at man kan hjælpe de udsatte rusmiddelbrugere med deres problematiske forbrug af stoffer eller alkohol, så er de nødt til at have nogle basale behov opfyldt først.

"For at behandling kan virke, kræver det i et vist omfang et mentalt overskud, så man kan tage behandlingen til sig. Det kan derfor være svært at komme ret langt behandlingsmæssigt med mennesker, som eksempelvis ikke ved, hvornår de får næste måltid, eller hvor de skal sove i nat."

Kiehn Ærensgaard synes, det er udfordrende at arbejde på rusmiddelområdet og med de mest udsatte mennesker i samfundet, og han er sommetider blevet spurgt af andre, hvorfor han orker at blive ved. Hans engagement for arbejdet skinner tydeligt igennem i det grundige svar, han giver.

"Der er i min optik ingen misbrugere, der bevidst har planlagt at blive misbrugere, og jeg er meget optaget af, at misbrugere skal behandles med ordentlighed og respekt. Min tilgang til arbejdet er derfor båret af et udgangspunkt, der hedder, at måske kan de aldrig slippe misbruget, og det er heller ikke målet. Men jeg vil gerne være med til at få løst nogle opgaver og problemer for dem, så de har et fundament at stå på, som de har mulighed for at komme videre fra. Det behøver ikke nødvendigvis at være videre til et stoffrit liv, men bare til en forbedret livskvalitet," siger han og uddyber:

"Det er selvfølgelig altid fantastisk at se en misbruger komme ud på den anden side og ud af sit misbrug, men det er ikke den drivende kraft hos mig. Jeg har ofte den opfattelse, at det til tider kan være meget tilfældigt og et indviklet samspil af forskellige forhold, der er afgørende for, om en stofmisbruger kommer ud af sit misbrug. Dermed ikke sagt, at behandling ikke virker, for det gør den. Men vilkårene for, at behandlingen kan komme til at virke for den enkelte, er dårlige, som systemet er indrettet nu."

Af samme grund er Kiehn Ærensgaard også optaget af at få gjort op med den mængde af administrativt arbejde, som han ser som en forhindring for en bedre indsats for de mest udsatte borgere i samfundet. Han siger:

"Vi har nu i flere år hørt politikere fortælle om afbureaukratisering, men det er ikke det, vi ser – tværtimod. Jeg har i de næsten 25 år indenfor området aldrig før set krav om så meget administrativt arbejde, som der er nu. Det undrer mig meget, når jeg ser, hvor lidt disse udsatte mennesker ellers fylder politisk. Man skal tænke på, at den tid, der går med administrative opgaver, går fra den tid, man kan udrette noget sammen med dem."

Nyt fra Center for Rusmiddelforsking

Formidlingsdagen 2021

Formidlingsdagen, som Center for Rusmiddelforskning plejer at afholde i juni måned, bliver i år i stedet d. 21. september. Sæt kryds i kalenderen, og følg med på rusmiddelforskning.dk, i vores nyhedsmail eller på Facebook (søg på 'Rusmiddelforskning' for at følge os), hvor vi vil give besked om program og tilmelding, så snart vi har mulighed for det.

Dyrker du cannabis?

Center for Rusmiddelforskning søger deltagere til en undersøgelse af cannabisdyrkning. Deltagelsen er helt anonymt.

Deltag via dette link: https://worldwideweed.nl/ (og tryk på linket ud for det danske flag).

Formålet er at belyse udviklingerne siden 2012: Hvorfor dyrker folk cannabis? Er nye dyrkningsmetoder taget i brug? Er der en stigning i dyrkning til medicinsk brug?

Det er spørgsmål som disse, vi håber at få svar på.

Læs mere på: https://crf.au.dk/cannabisdyrkning

Center for Rusmiddelforskning undersøger afkriminaliseringen af illegale rusmidler.

Et nyt forskningsprojekt skal blandt andet undersøge, hvordan rusmidler, rusmiddelbrugere og rusmiddelproblemer bliver italesat i forslaget til en norsk reform med fokus på afkriminalisering. Projektet er støttet af Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi.

Tilmeld dig nyhedsmail

Få nyheder om webinarer, podcast, kurser, konferencer, artikler m.m. direkte i din mailboks. Tilmeld dig Center for Rusmiddelforsknings nyhedsmail på rusmiddelforskning.dk

Nyt ph.d.-projekt

Nyt ph.d.-projekt på Center for Rusmiddelforskning vil undersøge barrierer for resocialisering i danske fængsler. Fokus vil være på, hvordan normer og hierarkier blandt de indsatte i danske fængsler kan påvirke – og evt. begrænse – deltagelse i resocialiserende aktiviteter, f.eks. terapi og rusmiddelbehandling.

VI DRIKKER FORDI

Jeg var til Burnin' Red Ivanhoe-koncert
Jeg blev fuld men pigen hjalp mig hjem
Brækkede mig i hækken
Og skabte mig
Men jeg fik lært at drikke

Jeg så en ung mand på en aftenbænk i går
Med lommerne vendt og døende af druk
En pomfrit stak ud af hvert af hans ører
Han havde brækket sig
Men ik' lissom mig, ikke i hækken

Jeg tror han var dansker
Han var fuld som en svensker

Vi elsker at vi drikker
At vi drikker elsker vi
Druk til hjernerne flækker
Fordi vi drikker fordi

Jeg har så tit stået og røget nedenfor i min smøge,
og set gutter træk' afsted med ham,
der ik' ku' følge med
På de sidste fire flasker, armene slasker,
lissom våde bavianer,
der trækkes med en død fætter
Nætter efter nætter, hverdagsnætter, druknætter,
netop løsladte jule-bajer-hverdagsnætter
De har fat i hans livrem, han skiller på midten
Fat i hans slips, han sku' lægges i gips af hvide kitler
Og ik' lissom Adolf, der knækker sin ampul
for han er meget mere end fuld, han har jelly-pupil
Han sku' på Amtssygehus, så han stille og roligt ku' kom'
sig af sin brandert og komme ud af sin rus
Hva' hvis han falder midt på Gaden?

Hva' hvis han falder midt på Gaden?
Så flyver han med skaden ind i natten
som en nytårsraketpind
Det rager os en sprutpind, at han lades i stikken
Lissom Tuborg, der påstår de gør noget ved musikken
Med lidt pisgult plastikøl, fedter for poppen
Imens kids'ene forbløder, undtagen på kroppen

Du ka' sagtens være wasted,
hvis din backup er copypasted
Sagtens gå omkuld og bli' bevidstløs og fuld
Hvis altså nogen tar' sig af dig, samler op og passer på dig
Når promillen bliver til tons
på din strube som et læs
La' være med at påstå det er
LOL eller happiness ...

Vagabond eller stodder
Jokker vi på som Calzone kastet op
Glemmesprut på askens triste rejse
Men hvorfor en halv liter vodka i en barnekrop?

Sangen 'Vi drikker fordi' er skrevet og
indspillet af Allan Olsen.
Fra albummet 'Hudsult' udgivet i 2017.

Ønsker du at abonnere på STOF?

Så send mail til stof@crf.au.dk
Bladet udkommer tre gange om året, og abonnementet er gratis.

OBS. Hvis du som abonnent flytter til en ny adresse, så er det vigtigt, at du meddeler det til os på stof@crf.au.dk, da din adresse ikke automatisk bliver opdateret hos os. Dette gælder også, hvis du modtager STOF på din arbejdsplads og skifter job.

Idéer og forslag til nye artikler er også altid meget velkomne. Skriv til stof@crf.au.dk Hvis du ikke selv ønsker at skrive en artikel, men måske har faglige spørgsmål eller emner, du ønsker at foreslå os at skrive om i STOF, så hører vi også meget gerne fra dig. Læs mere på www.rusmiddelforskning.dk/stof